

**Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Ústav podnikové ekonomiky a managementu**

**Český zbrojařský průmysl – historie a současnost:
ekonomické důsledky pro ČR**

Bc. Lenka Vocolková

**Diplomová práce
2013**

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Lenka Vocelková**
Osobní číslo: **E11551**
Studijní program: **N6208 Ekonomika a management**
Studijní obor: **Ekonomika a management podniku**
Název tématu: **Český zbrojařský průmysl - historie a současnost: ekonomické důsledky pro ČR**
Zadávací katedra: **Ústav podnikové ekonomiky a managementu**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce má být orientována na analýzu odvětví (s využitím Porterova modelu) s velmi složitými vývojovými peripetiemi. Jde o zachycení českého zbrojařského průmyslu v letech 1918 - 1948, během období centrálně plánované ekonomiky a po roce 1990. Práce má ukázat na důsledky změn v jeho vývoji pro ekonomiku ČR jako celku, ale i pro města a regiony, s nimiž byl zbrojařský průmysl spjat.

Rešerše odborné literatury a odborných pramenů.

Stanovení cílů práce a hypotézy, volba metod.

Historický vývoj hospodářství a zbrojařského průmyslu na území ČR od vzniku první republiky do současnosti.

Aplikace analýzy zbrojařského průmyslu s využitím Porterova modelu.

Zhodnocení důsledků změn ve vývoji zbrojařského průmyslu pro ekonomiku ČR jako celku, pro města a regiony, s nimiž byl zbrojařský průmysl spjat.

Formulace závěrů.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy: cca 50 stran

Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

BALL N., LEITENBERG M. The Structure of the Defense Industry : An International Survey. Beckenham : Routledge, 1983. 372 s. ISBN 0-7099-1611-6.

ČECHÁK, O., IVÁNEK, L., KRČ, M., ŠELEŠOVSKÝ, J. Zbrojní výroba - konverze - obranyschopnost. 1. vyd. Praha : MAGNET-PRESS, s. p., 1993. 120 s. ISBN 80-85469-49-9.

FRANĚK, O. Zbraně pro celý svět : zahraniční obchod zbraněmi a municí koncernu brněnské zbrojovky mezi dvěma válkami. 1. vyd. Brno : BLOK, 1970. 196 s.

PORTER, M. E. Competitive strategy : techniques for analyzing industries and competitors. New York : Free Press, 1980. 396 s. ISBN 0-02-925360-8.

SHARPE, M. E. East - Central European Economies in transition. New York : Armonk, 1995. 709 s. ISBN 1-56 324-613-9.

ŠADA, M. a kolektiv. Umlčené zbraně : československá zbrojní výroba 1918 - 1939. 1. vyd. Praha : Naše vojsko, nakladatelství a distribuce knih, n. p., 1966. 256 s.

Vedoucí diplomové práce:

doc. Ing. Ivaňa Kraftová, CSc.

Ústav regionálních a bezpečnostních věd

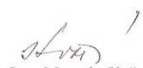
Datum zadání diplomové práce: 30. září 2012

Termín odevzdání diplomové práce: 30. dubna 2013

doc. Ing. Renáta Myšková, Ph.D.

děkanka

L.S.

doc. Ing. Marcela Kožená, Ph.D.

vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 3. října 2012

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako Školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 27. 6. 2013

Bc. Lenka Vocolková

PODĚKOVÁNÍ:

Tímto bych velmi ráda poděkovala vedoucí diplomové práce docentce Ivaně Kraftové za její odbornou pomoc, věnovaný čas a cenné rady a připomínky, které mi pomohly při zpracování mé diplomové práce.

ANOTACE

Práce má být orientována na analýzu odvětví (s využitím Porterova modelu) s velmi složitými vývojovými peripetemi. Jde o zachycení českého zbrojařského průmyslu v letech 1918 – 1948, během období centrálně plánované ekonomiky a po roce 1990. Práce má ukázat na důsledky změn v jeho vývoji pro ekonomiku ČR jako celku, ale i pro města a regiony, s nimiž byl zbrojařský průmysl spjat.

KLÍČOVÁ SLOVA

Zbrojní průmysl, zbrojní výroba, zbrojní vývoz, zbrojní dovoz

TITLE

The Czech Arms Industry – Past and Present: Economic Consequences for the Czech Republic

ANNOTATION

Work is to be focused on the on the analysis (using Porter model) with very komplex developmentak turns. It is about capturing the Czech arms industry in the years 1918 – 1948, during the period of centally planned economy after 1990. The work is to show effects of changes in the development of the economy of the Czech Republic as a whole, but also for cities and regions with which the armament industry was linked.

KEYWORDS

The arms industry, arms production, arms export, arms import

Obsah

ÚVOD.....	14
1 Politické a ekonomické aspekty zbrojařského průmyslu.....	16
1.1 Zbrojní politika	16
1.2 Obranná průmyslová základna – konverze, dualita a efektivnost	21
1.3 Zbrojařský průmysl a zbrojní výroba	25
2 Historický vývoj zbrojařského průmyslu	31
2.1 Zbrojařský průmysl před vznikem první republiky	31
2.2 Zbrojařský průmysl v průběhu let 1918 - 1949	32
2.2.1 Zbrojní výroba v průběhu let 1918 až 1929	32
2.2.2 Zbrojní výroba v průběhu let 1929 až do roku 1939	33
2.2.3 Zbrojní výroba v průběhu let 1939 až 1949	36
2.3 Zbrojařský průmysl během období centrálně řízeného hospodářství.....	37
2.3.1 Vývoj zbrojní výroby během období 1949 až 1969	38
2.3.2 Vývoj zbrojní výroby během období 1969 až 1989	41
2.4 Mezinárodní vývoj zbrojařského průmyslu	42
3 Současná pozice zbrojařského průmyslu v české ekonomice	46
3.1 Základní vývojové tendence zbrojařského průmyslu po roce 1989	46
3.2 Integrace zbrojařského průmyslu.....	50
3.3 Výzkum zbrojařského průmyslu po roce 1989.....	52
3.4 Vybrané společnosti ve zbrojařském průmyslu.....	54
4 Aplikace analýzy zbrojařského průmyslu s využitím Porterova modelu	56
4.1 Stávající konkurence – soupeření mezi existujícími firmami	58
4.2 Nová konkurence – hrozba vstupu potencionálně nově vstupujících firem.....	60
4.3 Odběratelé – vyjednávací vliv odběratelů	61
4.4 Dodavatelé – vyjednávací vliv dodavatelů.....	63
4.5 Substituty – hrozba substitučních produktů	65
4.6 Aplikace analýzy Sellier & Bellot a.s. s využitím Porterova modelu	65
5 Zhodnocení důsledků změn ve vývoji zbrojařského průmyslu	67
5.1 Dislokace výrobců zbrojní techniky	68
5.2 Období po ukončení studené války	71
5.2.1 Objem výroby	72

5. 2. 2 Zaměstnanost ve zbrojařském průmyslu	77
5.2.3 Vývoz a dovoz produkce zbrojařského průmyslu	78
5.2.4 ČR v evropském srovnání.....	87
5.3 Zbrojařský průmysl v regionech ČR	88
5.4 Zbrojařský průmysl ve Středočeském kraji	91
5.4.1 Ekonomická výkonnost zbrojařského průmyslu v ČR a ve Středočeském kraji.....	93
5.4.2 Zaměstnanost v ČR a ve zbrojařském průmyslu Středočeského kraje.....	98
ZÁVĚR.....	104
Použité zdroje	108
Seznam příloh.....	112

Seznam tabulek

Tabulka 1: Druhy zbrojní produkce podle evidence MPO a jejich číslo v seznamu vojenského materiálu	26
Tabulka 2: Vojenská výroba ve vybraných zemích (rok 1990 = 100)	44
Tabulka 3: Zbrojní výroba v Československu v běžných cenách a podíly republik na jejím úhrnu v letech 1980 – 1992	73
Tabulka 4: Dotace z federálního rozpočtu přidělené vybraným podnikům zbrojní výroby v letech 1989 – 1990 (v mil. Kčs)	74
Tabulka 5: Vývoj počtu pracovníků a hlavních druhů bojové techniky v ČR	75
Tabulka 6: Oborová struktura – podíl jednotlivých oborů zbrojní techniky na jejím celkovém objemu výroby v letech 1993 až 1997 (v %)	76
Tabulka 7: Stručný přehled firem, které se zabývají vojenskou výrobou	77
Tabulka 8: Uplatnění produkce zbrojařského průmyslu (v %)	78
Tabulka 9: Zahraniční obchod s vojenským materiálem (v mil. USD)	79
Tabulka 10: Struktura vývozu (v procentech)	79
Tabulka 11: Orientační hodnoty vývozu a dovozu vojenského materiálu (1989 – 2007)	79
Tabulka 12: Vývoz a dovoz vojenského materiálu v letech 1999 – 2007 (v mil. Kč)	80
Tabulka 13: Podíl zbrojního vývozu na celkovém vývozu (v mil. Kč)	81
Tabulka 14: Uskutečněný vývoz (prodej) vojenského materiálu v letech 2003-2011 (v tis. EUR)	82
Tabulka 15: Dovoz (nákup) některého vojenského materiálu od zahraničních osob v roce 2011	84
Tabulka 16: Vývoz (prodej) některého vojenského materiálu zahraničním osobám v roce 2011	85
Tabulka 17: Přehled významných ukazatelů dle jednotlivých regionů	90
Tabulka 18: Výroba k 31. 7. 2011	92
Tabulka 19: Tržby za prodej vlastních výrobků a služeb ve zbrojařských společnostech Středočeského kraje (v tis. Kč)	95
Tabulka 20: Podíl tržeb zbrojařského průmyslu ve Středočeském kraji za podniky se 100 a více zaměstnanci	96
Tabulka 21: ROE ve vybraných společnostech Středočeského kraje	98
Tabulka 22: Nezaměstnanost v krajích ČR v letech 1990 - 2000	99
Tabulka 23: Nezaměstnanost v krajích ČR v letech 2001 - 2011	100
Tabulka 24: Počet zaměstnanců ve zbrojařském průmyslu ve Středočeském kraji	102
Tabulka 25: Podíl počtu zaměstnanců ve zbrojařském průmyslu ve Středočeském kraji	102
Tabulka 26: Index meziročního poklesu/růstu počtu zaměstnanců ve zbrojařském průmyslu ve Středočeském kraji (v %)	103
Tabulka 27: Počty dělníků pracujících v letech 1919 – 1945 v továrně na Žižkově a ve Vlašimi a zisk v Kč, K	119
Tabulka 28: Počet pracovníků ve společnosti Sellier & Bellot v letech 1956 - 1975	119
Tabulka 29: Celkový objem výroby zboží, export a počet pracovníků ve společnosti Sellier & Bellot	120
Tabulka 30: Obrat v letech 1934 – 1939	122

Tabulka 31: Vybrané finanční ukazatelé za rok 1997	123
Tabulka 32: Majetkové účasti (ke dni 31. prosince 2011)	123
Tabulka 33: Celkové výnosy	124
Tabulka 34: Obchodní činnost - tržby za prodej zboží (bez služeb)	124
Tabulka 35: Vývoz podle kontinentů	124
Tabulka 36: Dovoz podle kontinentů	124
Tabulka 37: Vývoj Zbrojovky Brno	126
Tabulka 38: Výše fakturovaného obrátu Zbrojovky Brno v letech 1930 – 1938 (v tis. Kč)..	127
Tabulka 39: Výše fakturovaného obrátu koncernu Škoda v letech 1930 – 1938 (v tis. Kč)..	127
Tabulka 40: Vývoz tanků z výroby ČKD	128
Tabulka 41: Největší výrobci zbraní v letech 1930 – 1937	128
Tabulka 42: Československý vývoz a dovoz zbraní a nábojů v období 1930-1938 (v mil. Kč)	129
Tabulka 43: Objem zbrojní výroby v letech 1956 – 1960 (v mil. Kčs).....	132
Tabulka 44: Vývoz a dovoz speciálního materiálů v letech 1956 – 1960 (v mil. Kčs).....	134
Tabulka 45: Čs. zahraniční obchod s vojenskou technikou v letech 1952 – 1970 (v mil. Kčs. obchodní parity).....	135
Tabulka 46: Územní orientace čs. zahraničního obchodu s vojenskou technikou v letech 1961 – 1989 (v %)	136
Tabulka 47: Vztah zahraničně obchodní činnosti se zbraněmi ke státnímu rozpočtu v letech 1971 – 1990 (v mil. Kčs).....	137

Seznam obrázků

Obrázek 1: Dislokace rozhodujících výrobců zbrojní techniky v ČSFR.....	71
Obrázek 2: Podíl pásové, kolové zbrojní techniky a letecké techniky v letech 1993 - 1997 ...	76
Obrázek 3: Vývoz vojenského materiálu do zemí EU a mimo země EU (v tis. EUR)	83
Obrázek 4: Vývoz a dovoz některého vojenského materiálu v roce 2011(1. část)	85
Obrázek 5: Vývoz a dovoz některého vojenského materiálu v roce 2011(2. část)	86
Obrázek 6: Nejvyšší procento výrobních subjektů zbrojařského průmyslu	88
Obrázek 7: Rozložení pracovní síly výrobních subjektů zbrojařského průmyslu	88
Obrázek 8: Nejvyšší obrat výrobních subjektů zbrojařského průmyslu.....	89
Obrázek 9: Tržby za prodej vlastních výrobků a služeb průmyslové povahy za podniky se 100 a více zaměstnanci ve Středočeském kraji (bez DPH, v mil. Kč)	94
Obrázek 10: Zaměstnanost podle sektorů ve Středočeském kraji v letech 1993 - 2009	101
Obrázek 11: Struktura zbrojní výroby podle oborů v roce 1956.....	133
Obrázek 12: Struktura zbrojní výroby podle oborů v roce 1960.....	133

Seznam použitých zkratk

AČR	Armáda České republiky
AOBP	Asociace obranného a bezpečnostního průmyslu
AOP	Asociace obranného průmyslu
a. s.	akciová společnost
atd.	a tak dále
č.	číslo
čs.	československý
ČSLA	Československá lidová armáda
ČKD	Českomoravská Kolben Daněk
ČR	Česká republika
ČSFR	Československá federativní republika
ČSSR	Československá socialistická republika
ČSÚ	Český statistický úřad
EAT	čistý zisk
EU	Evropská unie
Kč	korun českých
Kčs	korun československých
MNO	Ministerstvo národní obrany (dřívější název)
MO	Ministerstvo obrany (aktuální název)
mil.	milion
mld.	miliarda
NATO	Severoatlantická aliance
NDR	Německá demokratická republika
OSN	Organizace spojených národů
resp.	respektive
ROE	rentabilita vlastního kapitálu
RVHP	Rada vzájemné hospodářské pomoci
s. p.	státní podnik
SR	slovenská republika
s. r. o.	společnost s ručením omezeným
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
str.	strana
tis.	tisíc

tj.	to je
USA	Spojené státy americké
VK	vlastní kapitál
VOP	vojenský opravárenský podnik
vz.	vzor

ÚVOD

Zbrojařský průmysl ČR je komunitou institucí, které se podílejí na všech formách výroby a přípravy materiálních, technických, technologických, informačních, ekonomických a obchodních vztahů, které jsou uskutečňovány ve prospěch zabezpečování požadované úrovně bezpečnosti a obrany státu. Velká část subjektů zbrojařského průmyslu je v současnosti zastřešena Asociací obranného a bezpečnostního průmyslu (dále jen „AOBP“), která byla v roce 1997 původně založena jako Asociace obranného průmyslu (dále jen „AOP“, která vznikla 14. 4. 1997 a zanikla 10. 11. 1997). AOBP dodnes funguje jako lobbistická organizace s cílem podporovat český zbrojařský průmysl při zadávání státních zakázek nebo při zastupování českých zbrojařských firem v zahraničí. Na trhu existují i jiné podnikatelské subjekty, které nejsou členy AOBP, ale které se podílejí se svými aktivitami na zabezpečování potřeb obrany a bezpečnosti státu. Zbrojařský průmysl je součástí hospodářství mnoha světových zemí, a to jak těch vyspělých, tak i rozvojových.

Zbrojní výroba, která existuje v ČR, má svou roli, jež se v průběhu historického vývoje měnila. Vždy ale byla spojena s politickým systémem, který určoval chod naší země. Její velice rozmanitý vývoj a komplikovaný přechod mezi tržními systémy byl důvodem, zpracování tohoto tématu v diplomové práci. Toto téma je velmi zajímavé a jistě i důležité. Zatímco Československo ve třicátých letech 20. století patřilo mezi největší světové vývozce konvenčních zbraní, po více než dvaceti letech od pádu železné opony se dá říci, že výkonnost českého zbrojařského průmyslu ztratila na svém významu.

Hlavním cílem diplomové práce je ověření tří hypotéz. První hypotéza se týká konstatování: *„Oproti první republice v současnosti zbrojařský průmysl ztratil svoji exportní pozici a jeho podíl na vývozu se snížil.“* Druhá hypotéza se týká konstatování: *„Zbrojařské firmy mají pozitivní dopady na vývoj ekonomické výkonnosti regionu.“* Třetí hypotéza se týká konstatování: *„Zbrojařské firmy mají pozitivní dopady na vývoj zaměstnanosti regionu.“* Dílčími cíli diplomové práce jsou: popis politických a ekonomických aspektů zbrojařského průmyslu, popis historického vývoje zbrojařského průmyslu, popis současné pozice zbrojařského průmyslu, aplikace analýzy zbrojařského průmyslu s využitím Porterova modelu a zhodnocení důsledků změn ve vývoji zbrojařského průmyslu.

Tématikou českého zbrojařského průmyslu se zabývají především čeští autoři. Není jich mnoho. Většinou vydávají specializované publikace. Zbrojařským průmyslem se v meziválečném období zabývali A. Skřivan, M. Šada, v období studené války J. Bílek, J. Láník, P. Minařík, D. Povolný, J. Šach a v období po skončení studené války O. Čechák, L. Ivánek, M. Krč, J. Procházka, J. Šelešovský, V. Šefčík. K zahraničním autorům patří N. Ball, M. Collin a M. Leinterberg.

V této diplomové práci byly použity následující metody: deskripce, analýza a syntéza poznatků, statistické metody a analýza finančních ukazatelů.

1 Politické a ekonomické aspekty zbrojařského průmyslu

Výroba zbraní provází lidstvo od počátku jeho existence a je pravděpodobné, že jej bude doprovázet až do jeho zániku. Zbraněmi udržovaly již koloniální mocnosti po celé dlouhé roky svoji nadvládu nad světem, kácely nepohodlné režimy, dosazovaly a podpíraly režimy nové. Právem se říká, že zbraně jsou nástrojem politiky. Obecně každá politika sestává z procesní, obsahové a institucionální stránky. Do institucionální stránky lze řadit státní instituce a nestátní aktéry. Aktéři určují také specifický charakter určité politiky. Pro zbrojní politiku je charakteristické, že se v ní prolínají státní a nestátní dimenze aktérů. Aktéři, kteří usilují o silný zbrojařský průmysl, musí mu vytvořit dostatečnou surovinovou, energetickou a pracovní základnu.

První dimenzí aktérů jsou výrobci zbraní a výstroje tj. zbrojařský průmysl, přičemž zbrojařské firmy mohou být soukromé i státní, ale mohou se i organizovat do různých skupin, v rámci nichž může probíhat zbrojní spolupráce. Na zbrojařský průmysl je vázán zbrojní výzkum a vývoj. Druhou dimenzí aktérů jsou ozbrojené síly, které jsou součástí státu a které mají zájem o nákup výzbroje, její údržbu a likvidaci. Ozbrojené síly jsou také exportním orgánem, který hodnotí tendence v rozvoji výzbroje a určuje technické a taktické parametry požadované techniky. To z nich činí nepostradatelného kvalifikovaného partnera průmyslové a vývojové základny. Armádní technické orgány předurčují stupeň nároků na provedení a kvalitu zbrojních výrobků či jejich modernizaci. [3]

Stát určuje různé mechanismy výběru dodavatelů, může jít o dodávky ze strany domácího zbrojařského průmyslu i od zahraničních firem, resp. o kombinaci dodávek domácího a zahraničního zbrojařského průmyslu. S oběma aktéry úzce souvisí třetí dimenze aktérů - dimenze obchodu, resp. trhu se zbraněmi. Trh se zbraněmi je pod silnou státní regulací, přičemž obchody se zbraněmi mohou realizovat kromě státních i nestátní firmy.

1.1 Zbrojní politika

Zbrojní politika zajišťuje zájmy obrany státu v oblasti zbrojařského průmyslu. Nelze spoléhat na to, že makroekonomika bude spontánně pod vlivem tržních sil působit ve směru zabezpečení strategie cílů obrany.

„V nejobecnějším pojetí je možné definovat zbrojní politiku jakožto činnosti, které jsou vázány na problematiku zajištění výzbroje určitého aktéra, včetně výroby této výzbroje. U zbrojní politiky vázané na vojenskou oblast se jedná o vyzbrojování ozbrojených sil. U soudobé zbrojní politiky EU se poté jedná o činnosti EU vztahující se k vyzbrojování

ozbrojených, případně dalších bezpečnostních sil členských států EU anebo k budování bezpečnostních kapacit EU jako celku, včetně činností vztahujících se k podpoře efektivity zbrojního průmyslu a jeho výrobků ze strany EU.“ [10, str. 9]

Zbrojení může být vnímáno jako širší pojem než pouhé obstarávání výzbroje. Nejde jen o veškeré prostředky, opatření a cíle, které naplňují vojenský účel, ale jde také o výstavbu a udržování ozbrojených sil a zajišťování zbrojních prostředků pro případ války. Právě potřeba vlastnit dostatečné prostředky pro odstrašení nepřítele je důvodem pro zbrojení. V rámci zbrojení dochází k postupnému kvantitativnímu zvyšování a kvalitativnímu zlepšování vojenského potenciálu. „Závody ve zbrojení označují úsilí dvou nebo více států nebo bloků, z nichž jeden se snaží předčít druhého v oblasti zbrojení s konkrétním cílem, aby v případě války mohl spoléhat na větší zdroje nebo aby odstrašil potenciálního útočníka vysokou mírou zbrojení. Permanentní úsilí zvýšit vlastní bezpečnost vede k tomu, že vyzbrojení jedné strany následuje vyzbrojení strany druhé, takže se tyto systémy nacházejí v tzv. zbrojní spirále. To vede mj. na obou stranách k rapidnímu zvýšení nákladů na zbrojení v rozpočtech aktérů závodů ve zbrojení a jeden či více aktérů může být uzbrojeno.“ [10, str. 11]

Znamená to, že není možné držet krok s ostatními ve zbrojení. Zbrojení může být tudíž chápáno jako model akce a reakce, kdy jeden aktér reaguje na zbrojení druhého aktéra či jako model domácí struktury, kdy zbrojení je důsledkem snah domácích aktérů (zbrojařského průmyslu a jeho politických a vojenských spojenců). Závody ve zbrojení mohou sice vést až k otevřené válce, ale nelze jednoznačně potvrdit vztah mezi zbrojením a vypuknutím války. Systém odstrašení a rovnováhy mezi závody ve zbrojení naopak může válce zabránit. Specifický vztah ke zbrojní politice má také politika odzbrojení, která usiluje o omezení zbrojení, likvidaci či konverzi stávajících zbraní, o kontrolu těchto opatření a s cílem snížení napětí. Aktéry politiky odzbrojení mohou být státy, mezinárodní mezivládní organizace, nestátní zájmové skupiny. Mohou se podílet i na kontrole zbrojního embarga.

„ K základním cílům zbrojní politiky patří:

- udržení relativní (alespoň částečné) nezávislosti v oblasti zbrojní výroby,*
- prosazení státních obranných zájmů ve vojenském sektoru ekonomiky,*
- plynulé zabezpečování vlastních ozbrojených sil nezbytnými prostředky obrany v době míru a v době války,*
- efektivní vynakládání zdrojů na vojenský výzkum a vývoj,*

- *stimulování strukturálních změn s cílem zvyšování produktivity práce ve zbrojním průmyslu,*
- *státní dohled nad exportem a importem vojenského materiálu,*
- *koordinování mezinárodní vojenskoekonomické spolupráce a další.“ [4, str. 91]*

Národní zbrojní politiku formuje do značné míry také státní bezpečnostní a obranná politika.

Bezpečnostní politika představuje vrcholný program státu v oblasti obhajoby a obrany národních zájmů. „*je obvykle stanovena na základě definice národních zájmů, analýzy bezpečnostního prostředí a klasifikace hrozeb a rizik a mezinárodních závazků, přičemž věnuje pozornost jak bezpečnosti vnitřní, tak bezpečnosti vnější. Deklaruje, jakým způsobem a při použití jakých prostředků hodlá aktér definující a provádějící bezpečnostní politiku hájit své zájmy.*“ [35, str. 191]

Bezpečnostní strategie státu je uvedena ve veřejně dostupném základním bezpečnostně-politickém dokumentu, který stanovuje zásady, cíle, priority a způsoby vnější i vnitřní bezpečnosti a obrany daného státu. Bezpečnostní strategie ČR z r. 2003 mj. rozděluje bezpečnostní zájmy země na:

- *životní zájmy: zabezpečení existence státu, jeho suverenity, územní integrity a politické nezávislosti, obrana demokracie a státního pořádku, ochrana základních lidských práv a svobod občanů*
- *strategické zájmy: bezpečnost a stabilitu především v euro-atlantickém regionu, zachování globální stabilizační úlohy OSN a zvýšení její efektivity, pevné transatlantické vztahy v rámci NATO a rozvoj strategického partnerství mezi NATO a EU, stabilizace a demokratizace, boj proti mezinárodnímu terorismu aj.*
- *jiné důležité bezpečnostní zájmy: v oblasti obrany – prevence a opatření pro nepředvídatelné, přírodní, ekologické nebo průmyslové katastrofy, pro výskyt a rozšíření smrtelných chorob aj.*

Součástí bezpečnostní politiky je obranná politika, která vytváří předpoklady a stanovuje cíle a priority v oblasti obrany státu před vnějším napadením. Obrana představuje souhrn činností směřujících především k odvrácení útoku protivníkem s cílem zachovat důležité lidské, materiální a prostorové hodnoty. Národní obranná strategie tvoří koncepční základ pro výstavbu komplexního systému obrany ČR a pro vojenskou strategii. Jejím cílem je stanovit zásady pro energickou a rozhodnou činnost, která směřuje k zajištění bezpečnosti státu, k odvrácení ozbrojeného konfliktu a k použití ozbrojených sil k obraně v případě,

že státní svrchovanost, územní celistvost, demokratické zřízení a národní svébytnost budou ohroženy vnějšími nebo vnitřními faktory. Národní obranná strategie ČR je svou kvalitou nadresortní, protože se vztahuje k celé oblasti přípravy státu na hospodářskou mobilizaci, přípravy státního území, infrastruktury a veškerého potenciálu zdrojů a prostředků, které má stát k dispozici pro obranu. Na její realizaci se v rámci své působnosti podílejí všechny ústavní orgány státu, orgány státní správy, územní samosprávy, právnické osoby a občané.

Proto politické, strategické a bezpečnostní aspekty jsou zahrnovány do procesu definování podmínek, v jejichž rámci zbrojařský průmysl funguje. Dne 15. 3. 2000 schválila vláda „Principy spolupráce státu s obranným průmyslem v České republice“. Tento schválený materiál obsahoval soubor opatření k podpoře zbrojařského průmyslu ČR. Zbrojařský průmysl nemůže být považován za izolovanou oblast, ale je nutné ho považovat za nedílnou součást celého průmyslu ČR. Budování obranyschopnosti státu je u nás i všude jinde na světě závislé na ekonomické síle státu a na vývoji mezinárodní situace. *„Že nejde o jednoduchou záležitost, dokazuje nový přístup zvolený většinou států, tj. všeobecné snižování nákladů na akce tohoto druhu. Vyžaduje zvýšené nároky na řízení, ale také vyšší takticko-technické a provozní parametry požadovaných druhů zbraní. Takovýto výrobek je potom komplikovanější, spotřebuje více prostředků na výzkum a vývoj, jeho cena je většinou vyšší než cena prostředku, který chceme nahradit. Důsledkem je hledání nejefektivnějšího řešení plnění požadavků a růst efektivní vnitřní a také mezinárodní spolupráce.“* [21, str. 5]

Byla provedena analýza současného stavu českého zbrojařského průmyslu. Cílem se stala podpora a zlepšení spolupráce co nejefektivnějším způsobem, s co nejmenšími nároky na omezené finanční zdroje a způsobem nekolidujícím se snahou o integraci do EU. Důraz byl kladen na opatření, kterým by se zvýšila výkonnost celého zbrojařského průmyslu a jeho vyváženost bez upřednostňování skupinových zájmů či vytváření neodůvodněných výhod. Prioritou se staly dlouhodobé cíle týkající se schválené Koncepce výstavby resortu obrany a priorit spojených s členstvím v NATO. Základem se stala provázanost přijatých Principů s platnými koncepčními dokumenty, schválenými vládou k posílení konkurenceschopnosti českého průmyslu. [10]

Efektivní spolupráce na vyzbrojování je nadále klíčovým prvkem bezpečnosti. Současnými trendy jsou však: snižování zbrojení, snižování zdrojů pro obranu, snižování růstu nákladů na vývoj zbraňových systémů a zvyšování požadavků na kvalitu. Tyto trendy vedou k dosažení efektivnějších akvizic. Hlavním úspěšným předpokladem musí zůstat programy

společného výzkumu, vývoje a výroby. Úkolem ČR jako člena NATO je udržování kolektivní technologické převahy nad potenciálními protivníky a s využitím spolupráce dosáhnout více s menšími zdroji.

Součástí zbrojní politiky je také offsetová politika. Offsety v praxi znamenaly povinnost zbrojařské firmy odebrat zboží v určité hodnotě od dodavatelů z území státu, který zadal veřejnou zakázku. Domácí výrobci tak získali zakázky, kterých by se jinak zmocnili zahraniční konkurenti. Offsety jsou tedy šancí pro domácí průmysl. Napomáhají k zachování a rozšíření národního know-how a vlastnických práv na duševní statky, řeší problém zaměstnanosti. Navíc umožní uchovat schopnost národního průmyslu, upravovat a upgradovat již používané obranné systémy. EU považuje offsety za silně deformující faktor volné hospodářské soutěže. Hlavní hráči EU – Velká Británie, Francie a Německo nedovolili plnou liberalizaci zbrojního trhu, která by umožnila rovnocennou účast také českému průmyslu. Z tohoto důvodu bylo nutné v těchto mírně deformovaných podmínkách prosazovat i nadále zachování přímých i nepřímých offsetů. Podle Kodexu Evropské unie o obchodu se zbraněmi musely být od 1. 7. 2006 všechny zakázky nad 1 milion eur vyhlášené jako zakázky mezinárodní a tím teoreticky skončilo upřednostňování národních zbrojařských firem. V rámci Kodexu tímto skončila platnost offsetů.

Hlavními příjemci zbraní z ČR jsou státní ozbrojené složky. Výroční zpráva Ministerstva zahraničních věcí ČR o exportu vojenského materiálu z ČR z roku 2005 mimo jiné potvrdila obvinění nevládních organizací, že tyto zbraně končí v zemích hrubě porušujících lidská práva. V mnoha případech totiž státní složky těchto zemí zbraně používají k vnitřní represi nebo ve vnitřních či mezistátních ozbrojených konfliktech. Česká republika vývozy svých zbraní opakovaně porušuje, vedle jiných dohod a úmluv, Kodex Evropské unie o obchodu se zbraněmi. Kodex EU přijatý EU v roce 1998 stanovuje pro obchod se zbraněmi mj. tato kritéria:

- respektovat lidská práva v zemi finálního určení
- nevydávat exportní licence, pokud existuje riziko, že by navrhovaný vývoz mohl být užit k vnitřní represi
- nepovolit vývozy zbraní, které by provokovaly nebo prodlužovaly ozbrojené konflikty nebo zostřily existující napětí v zemi konečného určení
- nevydat vývozní licence, pokud je zřejmé riziko, že by příjemce použil navrhovaný export agresivně vůči jiné zemi nebo k vymáhání teritoriálního nároku silou

Mezi tyto státy, které obdržely zbraně z ČR, patří např. Etiopie, Kolumbie, Čína, Angola, Vietnam, Srí Lanka, Gruzie, Egypt, Izrael, Pákistán nebo Sýrie. Tradičním odběratelem zbraní je Kolumbie. V roce 2003 byly do ní vyvezeny zbraně za 10,4 mil. Kč, v roce 2004 za 39,9 mil. Kč a v roce 2005 za 48,5 mil. Kč. Jednalo se především o ruční zbraně (převážně pistole) a jejich součásti. Další zemí, do které proudí zbraně z ČR je Srí Lanka. Česká republika zásobuje tuto zemi zbraněmi již od roku 1996. Jde především o vývozy tanků, raketometů a munice. Během let 2001 - 2004 vzrostl export vojenského materiálu více než šestkrát, v roce 2005 dosáhl hodnoty 23,8 mil. Kč. Zbraněmi z ČR v celkové hodnotě 63,5 mil. Kč byly vyzbrojeny i válčící strany nedávného blízkovýchodního konfliktu. ČR vyvezla vojenský materiál jak do Izraele, tak do Libanonu. Stejně tak zbrojní exporty z ČR směřovaly i do Sýrie. Svůj díl z českých zbrojních skladů dostaly i africké země. Jednou z nich je Etiopie, která nakoupila vojenský materiál v hodnotě 23,5 mil. Kč. V letech 2004-2005, rozhodujících z hlediska udělení vývozní licence, zde docházelo k rozsáhlé vnitřní represí. Další příjemce zbraní z ČR je africká Angola, kam dodala ČR vojenský materiál, zejména zbraně, střelivo a toxikologické prostředky za 8,5 mil. Kč. V roce 2005 byly do další africké země Egypt vyvezeny zbraně za 96,4 mil. Kč (např. revolvery a pistole, letadla a vrtulníky, toxikologické prostředky ad.). Z toho bylo 73 % určeno ozbrojeným a bezpečnostním složkám. *„České zbrojní vývozy byly určeny také komunistickým vládám v Číně či Vietnamu (za 164,9 mil. Kč) a to i přesto, že např. na vývozy zbraní do Číny je uvaleno embargo EU. Čína i Vietnam jsou země, kde jsou neustále porušována lidská práva, a navíc Čína svými nekontrolovanými vývozy zbraní např. do Súdánu přispívá k eskalaci násilí a porušování lidských práv i v dalších částech světa. Kavkazská Gruzie zase obdržela z ČR tanky, děla, munici a ruční zbraně za 91,4 mil. Kč, přestože byla v nedávné minulosti spojena hned s několika skandály zbrojních reexportů do válečných oblastí.“* [41, str. 5]

1.2 Obranná průmyslová základna – konverze, dualita a efektivnost

Cílem zbrojení je rovněž udržet si technologickou a průmyslovou základnu pro zabezpečení obrany. ČR si ale nemůže dovolit udržovat samostatnou a všezahrnující průmyslovou základnu obrany.

„Průmyslová základna představuje kombinaci lidí, institucí, vědění, materiálu a zařízení používaných za účelem návrhu, vývoje, výroby a udržování zbraní a podpůrného obranného zařízení, kterých je zapotřebí, aby mohly být naplněny cíle bezpečnostní politiky.“ [9, str. 78]

Obrannou průmyslovou základnu „*můžeme chápat ve smyslu skupiny podniků, které jsou závislé na obranných výdajích státu a na druhou stranu, stát je závislý na určitém stupni soběstačnosti v oblasti produkce o branného nebo válečného zboží. Běžná rovina pojetí obranné průmyslové základny je velice jednoduchá. Zahrnuje ty podniky nebo společnosti, které poskytují obrannou produkci pro ministerstvo obrany.*“ [9, str. 78 - 79]

Z politického hlediska je obranná průmyslová základna nástrojem svrchovanosti, umožňující nezávislost státu v rozhodování o obraně a ve vytváření vojenského potenciálu podle svých potřeb. Úpadek domácí průmyslové základny se negativně projeví v národní obraně a v národní konkurenceschopnosti. Dále je obranná průmyslová základna prostředkem k posílení pozice země ve vojenské alianci a k rozvíjení spolupráce. Z vojenského hlediska je prvořadým strategickým požadavkem orientace na akvizici výzbroje a ostatního vojenského materiálu z domácí obranné průmyslové základny. Obranná průmyslová základna by měla zabezpečovat požadavky na moderní zbraně. Dobře fungující domácí obranná průmyslová základna uspokojuje potřeby vlastních ozbrojených sil i v krizových situacích, kdy získávání výzbroje a vojenského materiálu ze zahraničí je sníženo. Za krizových situací nejde ani tak o dodávky nových zbraní, ale hlavně o servis a opravy složitých technických systémů a o dodávky náhradních dílů a spotřebního materiálu (např. munice). Z ekonomického hlediska je rovněž výhodná orientace vlastní armády na domácí výrobce. Efektivita spočívá především v úsporách nákladů (např. při zkouškách a ověřování), dále v servisu zbraňových systémů, dodávkách náhradních dílů, modernizaci techniky, školení specialistů.

Snížení nákladů na obranu při současném udržení životaschopné obranné průmyslové základny je filosofie technologie dvojího použití, což je charakteristický rys pro vojenskou výrobu v 21. století. V této koncepci se předpokládá, že celá řada průmyslových odvětví by mohla využívat stejné technologie, výzkumná a výrobní zařízení, administrativní postupy, personál atd. pro komerční a vojenské produkty. Tímto způsobem by se docílilo nižších nákladů, vyšší kvality zbrojní produkce a rozsáhlejší obranné průmyslové základny, která by umožnila větší úspory. Další výhodou této koncepce by bylo, že výrobci by již nebyli z hlediska svého ekonomického přežívání závislí na ministerstvu obrany. Tento integrovaný přístup by nebyl možný dříve, kdy byla obranná technologie na vyšší úrovni než civilní technologie a komerční výroba kladla z důvodu efektivnosti požadavek velkých sérií. „*Tyto technologie dvojího použití předpokládají provedení změn v oblasti akviziční politiky a nabídnutí pobídek, které by motivovaly komerční výrobce ke spolupráci s ministerstvem obrany. Technologie dvojího použití – pro civilní výrobu i pro vojenskou výrobu, přímo vybízí zakomponovat vojenskou výrobu do hospodářské politiky státu.*“ [9, str. 81]

Obrany státu se dotýká konverze, která má úzký vztah k národní strategii obrany, zejména k strategii ekonomické a její součásti zbrojní politice. V nejobecnějším smyslu můžeme konverzi zbrojařského průmyslu chápat jako změnu či přeměnu jeho původního určení. Neznamená to úplné zastavení výroby pro vojenské účely, ale její omezení a další směřování úsilí na duální, tj. vojenské a civilní využití a čistě civilní produkci. Uvolňování materiálních, finančních a lidských zdrojů z vojenské oblasti a jejich využití pro mírové účely probíhá v různých formách, např. jde o omezování vojenských rozpočtů, zmenšování počtu ozbrojených sil. „Mezi hlavní cesty uvolňování zdrojů z vojenské oblasti do civilní, a to bezprostředně ve výrobní oblasti, patří převádění vojenské výroby na mírové programy, tedy její konverze, která je spojena se strukturálními změnami v ekonomice jednotlivých zemí. Konverze zbrojní výroby je ústředním problémem hospodářské stránky odzbrojení, a proto se v užším pojetí pod pojmem konverze rozumí právě tento proces. V této podobě vystupuje v současném období konverze do popředí i u nás a je takto běžně chápána a interpretována.“ [4, str. 11]

V ČSFR se některé symptomy nutnosti konverze zbrojařského průmyslu začaly projevat již v polovině 80. let. Ke konkrétním opatřením se ale přistoupilo v letech 1989 – 1991, v období přechodu od centrálně řízené k tržní ekonomice, v nepříznivých podmínkách recese (zejména poklesu výroby, zvyšování životních nákladů, značné platební neschopnosti podniků). Konverze zaznamenala značný rozsah, šlo o snížení úrovně 10 – 15 % předkonverzní kapacity československého zbrojařského průmyslu. Konverze zaznamenala i v Československu vysoké tempo - rozsáhlé omezování zbrojní výroby se uskutečnilo ve velmi krátkém období 3 až 4 let a činilo 25 – 30 % ročně (v západních zemích se za maximum považuje 4 – 5 %). Další rysy konverze:

- „Poměrně velká nerovnoměrnost průběhu útlumu a to jak v ČSFR jako celku, tak i v jednotlivých republikách. Největším tempem poklesu v celkové čs. zbrojní výroby se vyznačovaly roky 1989 a 1991 (29 % a 67 %). Ve stejných letech se vojenská produkce snížila na území dnešní ČR o 14 % a 60 % a na území dnešní SR o 42 % a 70 % (resp. 55 %). Naproti tomu v roce 1990 při celkovém poklesu vojenské produkce o 20 % došlo k jejímu snížení v ČR o 29 % a v SR o 9,5 %. V roce 1992 se předpokládal celkový pokles zbrojní výroby o 26 %, přitom v ČR o 21 % a v SR o 33 – 34 %.
- Zaostávání náhradních programů za velmi rychlým snižováním vojenské produkce. Odhaduje se, že náhradní programy kompenzovaly roční úbytky vojenské produkce pouze z 20 – 30 %.“ [13, str. 13]

Kromě pojmu konverze se můžeme setkat také s pojmem rekonverze, který se používal po skončení druhé světové války, kdy se tzv. „*zpětně převáděla vojenská výroba na mírovou v podnicích, které v předválečném období sloužily mírovým účelům a během války byly zaměřeny na vojenskou produkci. V současné době pak jde zejména o konverzi zbrojní výroby v podnicích, které byly v poválečném období vybudovány jako součást vojenského průmyslu.*“ [4, str. 11]

Pojem diverzifikace se používá v některých západních zemích v souvislosti s pojmem konverze. Diverzifikací se v podmínkách omezování vojenské produkce rozumí rozšiřování programů všeobecné výroby zboží existujících v rámci jednotlivých podniků. Při pokračující zbrojní výrobě se současně rozvíjí civilní produkce. V případě, že výroba zbraní má odbyt a je zisková, vytváří současně podnikům prostředky pro další proces konverze

Přechod na efektivní principy srovnatelné se západními zeměmi si také vyžaduje celá oblast výzkumu a vývoje. Dosavadní praxe ukázala, že v ní dlouho přežívaly překonané prvky bývalých směrnic Státní plánovací komise. Tento systém byl nutný v minulosti, kdy stát byl v jedné osobě zadavatelem, výrobcem, vývozcem, zkušebníkem, prodejcem, nákupčím a uživatelem příp. arbitrem v nakládání s produkcí zbrojařského průmyslu.

Současný model hodnocení efektivnosti zbrojařského průmyslu vychází z přínosu obranné průmyslové základny a zbrojařského průmyslu při podpoře hospodářské a sociální politiky na jedné straně a při podpoře zahraniční a bezpečnostní politiky na druhé straně. Prosperující zbrojařský průmysl „*v rovině hospodářské přispívá svou technologickou úrovní, inovacemi, výzkumem a vývojem, exportem a uplatněním offsetových programů k trvale udržitelnému ekonomickému růstu, k makroekonomické stabilitě veřejných financí a podporuje ekonomickou transformaci země. V oblasti sociální zaměstnává vysoce kvalifikovanou pracovní sílu.*“ Prosperující zbrojařský průmysl „*v rovině bezpečnostní přispívá k zajištění nezávislosti a svrchovanosti země, zajištění materiálních potřeb obrany a bezpečnosti a zvládnutí krizových situací.*“ [13, str. 60]

Z modelu hodnocení efektivnosti zbrojařského průmyslu vyplývá, že je nutné při pořizování zbraní, vojenské techniky a materiálu rozhodovat o celé škále aspektů. Přístupy a rozhodovací kritéria vlády nejsou shodné s přístupy a rozhodováním ozbrojených sil. Ozbrojené síly mají snahu pořídit takové produkty, jež budou finančně dostupné, budou maximalizovat jejich vojenské potřeby nutné pro plnění jejich úkolů, budou komplexně podporovatelné během životního cyklu (tj. servis, údržba a opravy, náhradní díly, standardizace atd.) a to v míru i v krizových situacích. Ozbrojené síly již tolik nezajímá, jaká

firma nebo stát je dodavatelem produktu, jaké jsou dopady na makroekonomickou situaci státu. V ČR v minulosti při pořizování zbraní, vojenské techniky a materiálu byl kladen důraz na ekonomické a sociální aspekty než na reálný rozvoj operačních ozbrojených sil. Vlády musí mít při rozhodování o zakázkách na paměti rizika, která mohou ohrozit obranu a bezpečnost státu, mezinárodní prestiž, mohou ovlivnit hospodářský růst, míru zaměstnanosti a destabilizovat veřejné finance.

Obranná průmyslová politika musí vytvářet podmínky pro udržení vlivu státu na rozvoj strategicky významných odvětví. *“Definování strategických odvětví je jedinou možnou cestou jak eliminovat neschopnost státu efektivním způsobem rozvíjet celé spektrum schopností OPZ, která se není schopna plnohodnotně rozvíjet v podmínkách omezeného trhu a při rostoucích nákladech na výzkum a vývoj stále složitějších nových generací zbraní, zbraňových systémů a vojenské techniky.”* [13, str. 62]

1.3 Zbrojařský průmysl a zbrojní výroba

Zbrojařský průmysl je ukazatelem vojenské síly státu a specifickým výrazem státní suverenity. Bezpečnost státu je záležitostí převážně ekonomickou a organizační, na které se podílejí všechny sektory. Zbrojařský průmysl je po ropném druhým největším průmyslovým odvětvím na světě. Zabývá se produkcí zbraní a dalších výrobků pro vojenské účely, které pro své specifické vlastnosti a omezení v použití podléhají zvláštním předpisům a nemají charakter běžné komerční produkce. Zbrojařský průmysl je strategickým průmyslovým odvětvím které formuluje zbrojní politiku a jehož výrobky jsou životně důležité pro národní obranu. Na rozdíl od ostatních odvětví nejsou ve zbrojařském průmyslu prvořadě ekonomické otázky.

Určujícím faktorem mnoha charakteristických rysů zbrojařského průmyslu jsou vlády resp. příslušná ministerstva. Ústředním orgánem státní správy na úseku obrany ČR je Ministerstvo obrany ČR, které bylo zřízeno s účinností od 8. 12. 1992. MO ČR má značný vliv na způsob, jakým je zbrojařský průmysl financován, budován a restrukturalizován. Povoláním MO ČR je podmíněn zahraniční obchod s vojenským materiálem. V letech centrálně řízené ekonomiky, kdy všechny subjekty zabývající se vojenským materiálem patřily státu, byla tato produkce označována za speciální techniku. Převážná část výrobků zbrojařského průmyslu potřebuje velmi vysoké výdaje na výzkum a vývoj, které nemůže poskytnout řada firem fungujících na principu tržních sil. U některých oborů zbrojařského průmyslu je v zájmu státu dlouhodobě udržovat jeho výzkumnou, vývojovou

a technologickou základnu, případně výrobu jednotlivých výrobků, přestože konkrétní řešení je potřebné např. jednou za deset let. [21]

Konečným výsledkem zbrojní výroby je finální vojenská produkce. V užším pojetí finální vojenskou produkci tvoří vojenská technika, zejména zbraně a jejich systémy, prostředky vedení ozbrojeného zápasu, např. spojovací prostředky, vojenské stavby, různá pomocná zařízení, a dále materiály nutné k zabezpečení provozu a údržby vojenské techniky, např. náhradní díly, pohonné hmoty, mazadla.

Tabulka 1: Druhy zbrojní produkce podle evidence MPO a jejich číslo v seznamu vojenského materiálu

	ČÍSLO V SEZNAMU VOJENSKÉHO MATERIÁLU	CO SEM MJ. PATŘÍ
Zbraně a systémy zbraní se směrovou a kinetickou energií	1, 2, 21, 23	Lehké, těžké střelné zbraně, také jejich zaměřovače jak laserové, tak kinetické
Munice	3, 4, 8	Veškerá munice do střelných zbraní, také torpéda, rakety a bomby
Raketová technika	4, 8	Součást munice, torpéda a rakety
Vozidla konstruovaná pro vojenské užití	6	Tanky, vyprošťovací vozidla, obrněná a vyzbrojená vozidla, ovšem také pancéřované vlaky a samohybná děla.
Letecká technika speciální	10	Bojová letadla a vrtulníky
Elektronická a spoj. zařízení, infračervená a optická, systémy palby	5, 11, 12, 15, 20	Lokalizační a radiová zařízení ve veškerých úpravách
Technika zbrojní ostatní strojírenského charakteru	7, 9, 13, 16, 18	Námořní produkce, pancéřované produkty, také technologie na výrobu střeliva
Technika zbrojní ostatní nestrojírenského charakteru	7, 8, 14, 17, 19, 22	Bojové látky, jako jsou plyny a výbušniny, dále také veškeré simulátory a pomůcky pro nácvik a výcvik vojenského prostředí.
Zbrojní technika určená pro opravy a údržbu	24	Zejména údržba produktů ve zbrojním průmyslu

Zdroj: MPO, Vyhláška č. 89/1994,

V širším pojetí se do produkce vojenského určení spadají také předměty k obnově životní a pracovní energie příslušníků ozbrojených sil, např. potraviny, výstroj, další předměty osobní spotřeby. Některé vojenské potřeby mohou být uspokojovány i formou služeb vojenskoekonomického charakteru.

Podíl 70 – 80 % na celkové vojenské produkci má specifická vojenská produkce, hlavně zbraně a jejich systémy, dále další vojenská technika, která se technologicky liší od výrobků mírového určení. Podíl 20 - 30% na celkové vojenské produkci se přibližuje charakteru výrobků civilní spotřeby nebo je s nimi zcela shodný. Jde o automobilovou techniku, různé přístroje, náhradní díly, elektroniky, pohonné hmoty, mazadla atd.

Kritériem určení produkce vojenského charakteru je její užití v přípravě a vedení ozbrojeného zápasu a ne ve shodnosti její technologie s produkcí mírového určení. Výrobky mírového určení vcházejí do výrobní potřeby nebo slouží reprodukci pracovní síly. Finální vojenská produkce, zejména zbraně a další vojenská technika se nepodílí na tvorbě nových materiálních statků, opouští další průběh reprodukčního procesu a z ekonomického hlediska představuje pro společnost čistou ztrátu. Určitou výjimku tvoří vývoz vojenské produkce, pokud dochází ke směně za výrobky mírové spotřeby.

„Nepřetržitost vojenské výroby vyžaduje i neustálou obnovu jejich věcných i osobních činitelů a vytváří tak poptávku po výrobních prostředcích i spotřebních předmětech, aniž zvyšuje jejich nabídku na trhu. Vojenská produkce tedy nekonkuruje produkci mírového určení a nevykonává tlak na její trh. Současně podporuje všeobecný růst cen a vytváří příznivé podmínky zhodnocení kapitálu výrobců zbraní.“ [4, str. 13]

Investice a technický rozvoj československé zbrojní výroby pocházely v letech 1950 – 1990 ze zdrojů:

- Dotace státního rozpočtu a rozpočtu ministerstva národní obrany
- Státem garantovaných úvěrů Státní banky československé
- Z prostředků vlastních fondů národních podniků, získaných ostatní výrobou

Rozvoj zbrojní výroby je ovlivněn především politickými faktory, které za určitých podmínek mohou dokonce přispívat i k její labilitě, ale převážně zabezpečují její stabilitu. Po skončení druhé světové války se nacházela výzbroj československé armády a bombardováním zničená hlavní centra zbrojní výroby ve špatném stavu. Vyzbrojení armády se stalo jedním z významných hospodářsko-politických úkolů a po převzetí moci KS v roce 1948 stále více požadované sovětským vedením. Po vzniku NATO dne 4. 4. 1949

a Varšavské smlouvy dne 14. 5. 1955 se objevily další impulzy k dobudování a modernizaci zbrojařského průmyslu dle sovětského vzoru. Tento úkol byl splněn v první polovině 50. let vč. přechodu na licenční výrobu sovětské vojenské techniky. Vše za přesunu velké části výrobních vojenských kapacit ze západní části republiky do středního Slovenska. Již v roce 1954 byl zbrojařský průmysl schopen vyrobit a dodat:

- 14 000 pěchotních a 1 200 dělostřeleckých zbraní
- 500 tanků
- 650 cvičných letounů
- 7 900 automobilů
- další vojenský materiál

V první polovině 50. let minulého století dosáhla československá zbrojní produkce výše 20 % strojírenské výroby, v následujících dvaceti letech 7,8 – 9,3 % a v letech 1989 – 1990 14 %. Zbrojní výroba na Slovensku dosahovala objemově více než 70 % produkce celého slovenského strojírenství. V letech 1953 – 1990 se vyrobilo 550 – 1000 ks tanků ročně, 200 ks cvičných proudových letounů ročně. Těmito objemy zaujala československá zbrojní výroba přední místo ve světě. Konjunkturu zbrojní výroby v letech 1960 – 1980 napomohlo obecně vystupňované zbrojení mezi západem a východem. Do zemí sovětského bloku a do SSSR směřovalo 80 % zbrojní výroby. Značný růst československé zbrojní produkce byl dosažen ve druhé polovině 80. let minulého století, vrchol v roce 1987. Poté se do zbrojní výroby začaly promítat změny evropské vojenskopolitické situace vč. ekonomických problémů. Jednalo se o odzbrojovací iniciativy obou potenciálních nepřátel. V letech 1988 – 1989 Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě přijala odzbrojovací návrhy. Odběratelé z Varšavské smlouvy začali snižovat a vypovídat objednané dodávky sjednané na základě dlouhodobých mezinárodních smluv. Poté došlo v listopadu 1989 k pádu totalitního režimu, následoval zánik sovětského bloku a jeho zbrojního trhu. Tímto byl zbrojařský průmysl ČSSR ohrožen. Prezident ČSSR Václav Havel několikrát prohlásil, že Československo zbrojní výrobu zastaví a zbraně přestane vyrábět. Okamžité zastavení výroby by ale poškodilo celou československou ekonomiku a ve zbrojařských regionech by vyvolalo sociální napětí. Následně byl zřízen vývozní fond speciální techniky, kdy neodebranou produkci odkoupil československý stát a zaplatil ji z rezerv státního rozpočtu.

Československá federální vláda přijala program konverze průmyslových zbrojních kapacit, tedy jejich přeměnu na civilní výrobu, která byla zpočátku pojímána jako likvidace zbrojní produkce. „*Federální vláda musela přistoupit na finanční podporu konverzních programů.*“

K tomu schválila a garantovala celkový objem 2,762 mld. Kč (v tom 1,5 mld. z federálního rozpočtu, 580 mil. bankovní půjčky, 540 mil. ze zdrojů národních podniků a 142 mil. z cizího kapitálu). Tyto finanční zdroje byly federální vládou určeny výhradně k investicím do konvertované (civilní) výroby. Byly však, v úsilí o oddálení agonie v bankrotujících podnicích, vynaloženy na vyplácení mezd, k úhradě provozních výdajů, dlužných plateb aj. Tato první předzvěst finančního krvácení státu (nazývaného později tunelováním) byla sice státní kontrolou odhalena a předložena vládě jako zneužití těchto prostředků, pozbyla však se zánikem ČSFR jakýkoliv význam.“ [27, str. 6]

Rozpadem ČSFR koncem roku 1992 zmizely z federálního rozpočtu tři miliardy. Skončilo úsilí o konverzi dosavadních zbrojařských podniků. Rozpadla se průmyslová základna, která se skládala z vybraných zbrojařských podniků a která zabezpečovala významné potřeby pro obranu státu a spolupracoval se státními resorty. Česká vláda se distancovala od své úlohy ve zbrojařském průmyslu. Prohlásila, že zbrojní výroba a obchod se zbraněmi je podnikání jako každé jiné a že potřeby armády budou zajištěny nákupem v zahraničí. Tímto způsobem byl zahájen proces, jenž vedl k rozpadu zbrojařského průmyslu a k velkým ztrátám ve státním rozpočtu. Dosavadní velké zbrojařské podniky se ocitly v chaotické privatizaci, docházelo tak k dalším ztrátám státu. Místo nich nově vznikaly malé, finančně slabé průmyslové firmy s nedostatečnou konkurenceschopností a obrovské množství prodejců a překupníků. Tehdy bylo vydáno asi 700 povolení pro podnikání s vojenským materiálem. Ještě v roce 2004 mělo v ČR 129 podnikatelů povolení vést s vojenským materiálem zahraniční obchod.

Situace ve zbrojařském průmyslu se stabilizovala až koncem 90. let a na počátku dalšího desetiletí v souvislosti se vstupem ČR do NATO a EU. Vládní dokument Principy spolupráce státu s obranným průmyslem v ČR z roku 2000 uznal „latentní krizi“ zbrojařského průmyslu a potřebu sladit společné úsilí státu a zbrojařského sektoru. Průmyslovým partnerem vlády se stala AOP založená v červnu 1997, kdy do ní vstoupilo 53 společností. Dnes jde o AOBP, která je zájmovým sdružením právnických osob, které se zabývají výzkumem, vývojem, výrobou a obchodem s vojenskou technikou a materiálem. Subjekty obranného a bezpečnostního průmyslu se projevují jako neintegrováná skupina samotných výrobců, obchodníků a dalších různých podnikatelů, s utajovanou produkcí, obchodní činností a ekonomickými ukazateli.

„Přitom vznikly paradoxy, v nichž například domácí zbrojní výrobci nejsou ve své struktuře schopni (komoditně) krýt většinu požadavků Armády ČR. Ta pak hledá krytí svých potřeb nákladným dovozem, do současnosti zprostředkovanými importéry s nepřiměřenými

provizemi, a za neméně nákladné pomoci poradců všeho druhu. Stát tak není schopen získat řadu materiálu důležitého pro svou obranu v krizovém období z vlastní produkce, o což se snaží všechny vyspělé státy. Bezpečnostní strategie ČR skromně staví za kritického stavu na „účasti průmyslu na krytí potřeb ozbrojených sil“ (tedy nikoliv na plnohodnotné a pohotové dodávky). Za této situace spoléhá domácí průmysl povětšinou na nespolehlivé offsetové operace a kooperaci na zahraničních dodávkách pro Armádu ČR. Svou vlastní produkcí pak usiluje uplatnit především mimo evropský zbrojní trh, a to v době, kdy se EU snaží urychlit integraci své zbrojní základny.“ [27, str. 8]

2 Historický vývoj zbrojařského průmyslu

V současné době, kdy na celý svět doléhá recese a ekonomická krize, je vhodné si připomenout pozitivní momenty z dob historického vývoje českého zbrojařského průmyslu a uvědomit si, že čeští výrobci již v minulosti byli schopni vyrábět a prodávat vysoce kvalitní produkty, jejichž otisk zůstává ve světě zbrojařství patrný dodnes.

Je nesporné, že zbrojní výroba tvořila již od vzniku první republiky klíčové odvětví našeho průmyslu, ale konjunkturu brzy vystříhala krize a později centrálně plánovaná výroba pod taktovkou nejprve Berlína a později Moskvy.

„Po vzniku Československé republiky, díky rozvinutému průmyslu a výhodné mezinárodní situaci, dané versailleským systémem, dokázaly československé zbrojovky využít vakua na trhu vzniklého vyřazením výrobců zbraní v Německu a Rakousku a ve 30. letech se staly významným exportérem zbraní. V první řadě však produkovaly špičkové zbraně pro československou armádu. Výrobní a zčásti i vývojové kapacity byly udrženy i po celou druhou světovou válku a vyjma americkým náletem poškozenou plzeňskou Škodovku zůstal tento potenciál zachován rovněž pro poválečné období.“ [6, str. 14]

Pro pochopení vývoje zbrojařského průmyslu je nutné znát i vývoj hospodářství od vzniku samostatného čs. státu v roce 1918 až do sametové revoluce v roce 1989. Přehled hospodářství je uveden v příloze A.

2.1 Zbrojařský průmysl před vznikem první republiky

Před první světovou válkou patřili k nejznámějším světovým výrobcům těžkých zbraní v Anglii Vickers a Armstrong (produkce veškerého válečného materiálu od kulometů až po tanky), Schneider ve Francii, Krupp v Německu, Škodova továrna v Rakousku - Uhersku a Putilov v Rusku. Ve výrobě a exportu bylo na předním místě Německo (Mauser) a Rakousko - Uhersko (Steyer). Vítězství Dohody v 1. světové válce vedlo ve středoevropském regionu k nastolení úplně nových poměrů. Bylo jasné, že se nově vzniklý samostatný čs. stát neobejde bez silného zbrojařského průmyslu. Výhodou bylo, že české země před válkou tvořily průmyslovou základnu Rakouska – Uherska, že Československo zdědilo Škodovu továrnu v Plzni, což byl jeden z nejvýznamnějších zbrojních závodů v Evropě. Škodova továrna v Plzni byla v roce 1859 založena jako strojírenská a slévárenská dílna, ale již v 90. letech 19. století začala vyrábět dělostřelecké zbraně. Rakousko – uherské armádě dodávala nejrůznější ráže námořních děl, polních děl, houfnic, mozdířů a těžkých děl, její specialitou byla horská děla.

Počátky zbrojařského průmyslu sahají do období prvních rozsáhlejších průmyslových aktivit na území Československa. Znamená to, že tato výroba je téměř tak stará jako průmyslová činnost. Již před vznikem samostatného čs. státu byla na území Čech, Moravy a Slovenska rozvinuta zbrojní výroba značného rozsahu. Před rokem 1918 byly na teritoriu Rakouska -Uherska hlavními dodavateli zbrojní výroby Škodova továrna v Plzni (zahájení zbrojní výroby po roce 1889), Sellier & Bellot v Praze (pěchotní střelivo 1884), Česko-moravská Kolben Daněk v Praze (1871), Vojenské dílny (později Zbrojovka) v Brně, Vítkovické železárny (1889), Nobelova Dynamitka v Bratislavě (1870). Kromě nich existovala řada menších podniků, které se rovněž podílely na výrobě pro rakousko-uherskou armádu (např. Čs. továrny na letadla, Letov a Zbrojovka Janeček v Praze).

2.2 Zbrojařský průmysl v průběhu let 1918 - 1949

Po vzniku samostatného státu v roce 1918 byl v poválečných letech do roku 1926 vybudován velmi moderní průmysl na základech výše zmíněných hlavních dodavatelů, a to převážně pomocí domácího kapitálu. Rozmach zbrojní výroby ovlivnila řada kladných faktorů, např. mírové smlouvy z roku 1919, které se zbavily hlavních konkurentů. Dále mezi kladné faktory patřil vztah ke státům Malé dohody, podpora ze státního aparátu apod. Domácí zbrojní průmysl kryl s výjimkou několika málo let mírové potřeby čs. armády a část zbrojní výroby byla orientována na vývoz. Je nesporné, že od roku 1931 se ČSR stala jedním z největších světových vývozců zbraní. Převážná většina vyráběné a vyvážené zbrojní techniky byla čs. původu a byla chráněna patenty. Prodej licencí byl významným nástrojem zahraničně obchodní politiky spojený s vývozem zbraní. Vnější politické a vojensko-ekonomické podmínky v roce 1948 měly vliv na vývoj zbrojařského průmyslu v tomto období. Šlo hlavně o závislé postavení Československa vůči SSSR a o příslušnost k RVHP.

2.2.1 Zbrojní výroba v průběhu let 1918 až 1929

Po zániku Rakouska – Uherska nastala ve Škodě Plzeň vzhledem k mohutnému válečnému zbrojnímu programu kritická situace. Z tohoto důvodu po vzniku Československé republiky se započalo s výrobou automobilů, lodí, letadel a lokomotiv. Aby nedošlo k ohrožení zbrojní výroby z finančních důvodů, byl ke správě podniku přizván jeho dávný konkurent, francouzský zbrojní koncern Schneider, který v letech 1919 až 1921 získal ve Škodovce rozhodující vliv. Obě firmy si trhy rozdělily kartelovou dohodou. Škoda Plzeň i přesto, že byla vázána majoritou, prodělala ve 20. letech nejprudší růst.

Při vzniku první republiky se výrobou pásových vozidel nikdo nezabýval, dovážely se ze spojenecké Francie. Francie dodala celkem sedm tanků Renault FT-17, které byly

později s příchodem československých tanků postupně vyřazovány. Na počátku 20. let panoval spor mezi zastánci pásových vozidel – tanky a obrněnými automobily. Obrněné automobily se staly vyráběnými zbraněmi ve Škodě Plzeň, důvodem byla jejich nižší konstrukční náročnost.

Práce na konstrukci obrněných automobilů byly zahájeny roku 1922 a o dva roky později vykrystalizovali v typ PA – II Želva (do výzbroje zařazen v roce 1925), jež byl odborníky považován za světovou špičku. Celkem se jich vyrobilo 12 kusů, kromě armády sloužily u československé a vídeňské policie. V Plzni byla zahájena výroba nejen obrněných automobilů, ale i leteckých motorů. Zakázku na výrobu prvních tanků, o nichž bylo rozhodnuto až v roce 1926 získala firma Českomoravská Kolben - Daněk. Škoda Plzeň najala v roce 1924 v Komárně loděnici. Začala nakupovat akcie Zbrojovky Brno. V roce 1925 došlo k fúzi s továrnou Laurin a Klement v Mladé Boleslavi a k rozsáhlé modernizaci. V roce 1926 zřídila a.s. Letecký průmysl AVIA Praha. V roce 1928 získala převzetím akcií Strojírnu a moštárnu v Adamově, kde byl později vybudován muniční závod. V tomto roce se započalo se stavbou muniční a dělové továrny v Dubnici nad Váhom a v Kunovicích došlo k výstavbě nového závodu AVIA.

V prvních letech samostatnosti mladá Československá republika zbraně dovážela. Vedla ji k tomu snaha rychle se vyzbrojit. Dovoz zbraní nemohl být ale řešením trvalým. ČSR republika odmítla dovážet trvale zbraně z Francie, proto se do popředí zájmu dostala až do roku 1925 výstavba domácího zbrojařského průmyslu. Teprve tehdy vznikly později proslulé zbrojní závody jako Československá zbrojovka v Brně (1919) a v Praze Aero – továrna letadel (1919), semtínská Explosia (1920), Česká zbrojovka ve Strakonících (1922) a Zbrojovka Ing. F. Janeček v Praze (1922). Ty měly se Škodou Plzeň udávat ve vývozu hlavní tón. Již v průběhu let 1920 až 1926 byl na bázi těchto producentů vybudován, převážně pomocí domácího kapitálu, na tuto dobu velmi moderní zbrojní průmysl. Podniky produkující pěchotní zbraně, obrněnou pásovou a kolovou techniku, kanóny a letouny zabezpečovaly komplexním způsobem potřeby nově vznikající čs. armády. Potřeby armády se časem nasýtily, ale ve výrobě zbraní se neustalo. Byly tu moderně vybavené zbrojní podniky a rozsah jejich výroby je přímo nutil orientovat se na vývoz.

2.2.2 Zbrojní výroba v průběhu let 1929 až do roku 1939

Nejvýznamnějším závodem, který ve velkých sériích vyráběl zbraně, byla Československá zbrojovka s. p. v Brně. Od roku 1924 byla změněna na akciovou společnost Československá zbrojovka, rozhodující podíl akcií však zůstal v rukách státu. Zajistila chybějící velkovýrobu

pěchotních zbraní, začala se rychle rozrůstat a pronikat na světové trhy. Opakovačka s bodákem vz. 24, jejíž předlohou byl systém Mauser, se stala hlavním druhem výzbroje. Československá zbrojovka se proslavila zkonstruováním kulometů. Lehký kulomet vz. 26 konstruktéra Václava Holka byl mimořádně úspěšným, jeho modifikace se dovážely do mnoha zemí, nejúspěšnější byla jeho licenční výroba v Anglii pod označením BREN. Stejně úspěšný byl těžký kulomet vz.37, který se mimo jiné instaloval i do opevnění a uplatnil se i ve výzbroji tanků. Později jej přejímali jak Němci, tak i spojenecké jednotky (např. československá obrněná brigáda). „*Ze skromných dílen s necelými 600 zaměstnanci roku 1919 se za dvacet let vyvinula v moderní podnik, v němž pracovalo více než 25 tisíc dělníků a 1 800 úředníků. Akciový kapitál společnosti vzrostl ze 30 miliónů Kč roku 1924 na 70 roku 1934 a 120 roku 1938. Mohutný koncern zahrnoval čtyři základní závody. První zůstal v Brně. Druhý závod v Považské Bystrici budovaly už Československé muniční závody a připadl Zbrojovce po fúzi roku 1934. Třetí závod stavěla Zbrojovka těsně před válkou ve Vsetíně a čtvrtý měla v Praze. Od roku 1935 patřila k brněnskému koncernu Optikotechna v Přerově. Postupně získal také hutní podniky, doly a akcie dalších podniků doma i v zahraničí. Jen v letech 1919 až 1933/34 dosáhly čisté zisky Zbrojovky skoro 70 miliónů Kč. A to nebyla nejlepší léta. V roce 1936 to bylo přes 14 a půl miliónu Kč a v roce 1937 přes 20 půl miliónu.*“ [18, str. 236]

Česká zbrojovka ve Strakoniciích se soustředila na vývoj samočinných pistolí a leteckých kulometů. Úspěšné byly vzory pistolí 24 pro armádu a vzory pistolí 27 pro policii konstruktéra Františka Myšky. Mimo závod ve Strakoniciích otevřela roku 1936 pobočný závod v Uherském Brodě a vlastnila továrnu v Kralupech. Přestože zbrojovka musela být roku 1924 sanována, během další doby zmohutněla. „*Z půldruhého miliónu roku 1920 vzrostl její akciový kapitál na 65 miliónů roku 1938.*“ [18, str. 236]

Co se týče výroby střeliva, tu pokrývala významná firma Sellier & Bellot. Patřila k podnikům s dlouhou tradicí, protože její počátky spadají do dvacátých let 19. století. Munička opustila nevhodné objekty na Žižkově a přenesla výrobu do nového závodu ve Vlašimi, postaveného v letech 1935 až 1936. „*Její kapitál se v letech 1920 až 1938 zvýšil 1,8 miliónu na desetinásobek.*“ [18, str. 236]

Zbrojovka Praga roku 1926 zanikla. Nepodařilo se jí prosadit se s výrobou pistolí. Držela se ale Janečkova zbrojovka. Od ostatních se lišila tím, že se až do roku 1945 jednalo o zcela soukromý podnik. Její úloha ve zbrojní výrobě se ovšem zmenšila od doby, kdy armádě dodala poslední kulometry Schwarzlose. Ve dvacátých letech sice vyráběla ruční granáty a kulometry, ale větší úspěch stále více měla civilní výroba, především motocykly Jawa.

Výstavbě čs. dělostřelectva byla věnována velká pozornost, již v roce 1938 patřilo dělostřelectvo k dobře připraveným druhům vojska. „*Dělostřelecký materiál vyvíjený v Plzni pro opevnění představoval konstrukcí i výkonem vrchol a předčil kvalitou i zbraně Maginotovy linie. Měsíční výrobní kapacita plzeňské dělovky čítala 28 děl ráže 75 až 100 mm, 20 děl ráže do 150 mm, 3 děla těžká a 52 malorážních kanonů. Export tvořilo 53 % produkce*“. [18, str. 86]

Sortiment výrobků zbrojařského průmyslu nezahrnoval pouze zbraně a střelivo, ale také množství dalších speciálních výrobků. Velké pole působnosti mu poskytl např. rozvoj tankových vojsk a letectva, výstavba opevněných systémů. Pro ty se vyráběly kromě zbraní i speciální lafetace, střelnice, zaměřovací přístroje. Výrobní programy našich zbrojařských závodů zahrnovaly různé mírové výrobky, např. automobily, motocykly, jízdní kola, obráběcí stroje, různé nástroje a měřidla, psací a počítačové stroje, automatické váhy.

Období po roce 1929 přineslo růst vývozu zbrojní produkce. Hospodářská krize, která zasáhla všechna výrobní odvětví, se nevyhnula ani Škodovým závodům v Plzni, kde docházelo od roku 1931 k hromadnému propouštění zaměstnanců, k poklesu akcií, ke snížení exportu zbraní. Naopak krize ve Zbrojovce Brno byla zažehnána dříve než u ostatních zbrojních podniků, neboť ji zachránil majoritní vlastník, kterým byl stát, a dále objednávky ze zahraničí např. z Rumunska. Růst vojenského exportu nabral na síle zejména po roce 1933, kdy se projevila všeobecná zbrojní konjunktura. Technická úroveň a kvalita čs. produkce byla oceněna nejen doma, ale i v zahraničí.

Podíl evropských zemí na vývozu zbrojního materiálu s výjimkou Malé dohody klesal, kdežto význam mimoevropských trhů rostl. Exportní úspěchy závisely převážně od toho, co naše zbrojovky mohly nabídnout. Účast jednotlivých československých zbrojovek ve vývozu nebyla stejná, rozhodující podíl patří Škodovým závodům a Čs. zbrojovce v Brně.

V zahraniční aktivitě zbrojovek se široce angažoval stát, který přejímal záruky na zahraniční partnery, vázal státní nákupy na vojenské dodávky u nás atd. Každá zahraniční zbrojní dodávka podléhala povolovacímu řízení. Politické pozadí a vyznění měl zákaz vývozu zbraní do Španělska za občanské války, i když byl obcházen reexportem přes třetí země. V roce 1937 byla zastavena dodávka kulometů z Brna do Portugalska a zároveň byly přerušeny diplomatické styky s Portugalskem. Tehdejší vývoz zbraní byl v podstatě volný, ale nemohl být v rozporu se zahraničními zájmy československého státu.

Obrat nastal v roce 1934, kdy výrobu začal ovlivňovat naléhavý požadavek urychleně modernizovat československou armádu v souvislosti s rostoucím ohrožením republiky

nacistickým Německem. Vývoz československých zbraní reagoval na poptávku po speciálních vozidlech včetně tanků, vyvolanou světovou zbrojní konjunkturou. „V letech 1935 – 1939 představovaly zahraniční objednávky např. u tanků takřka 470 ks v hodnotě 400 mil. Kč.“ [4, str. 36]. Koncern Škoda dosáhl největší produkce právě v roce 1938. Prodej děl vzrostl mezi roky 1936 až 1938 o 270 %, u vojenských vozidel se prodej zvýšil o 560 %. Kromě zajištění modernizace výzbroje československé armády bylo neméně důležité přesunout výrobu do vnitrozemí a na východ, co nejdále od nebezpečných hranic s Německem. Jak již bylo dříve uvedeno, Brněnská zbrojovka přemístila výrobu střeliva do Povážské Bystrice, těžkých kulometů do Vsetína, Česká zbrojovka zřídila nový závod v Uherském Brodě. Vedle výroby tradičních děl různých ráží probíhal také vývoj protitankových a protiletectvých kanónů. Vyzbrojovaly se pohraniční pevnosti, vyvíjely se pevnostní minomety, houfnice, protitankové kanóny, otočné a výsuvné věže, lehké a těžké kulomety.

2.2.3 Zbrojní výroba v průběhu let 1939 až 1949

Před druhou světovou válkou měla naše armáda nejmodernější a nejlépe vyzbrojenou armádu v Evropě. Zbrojní průmysl se v období před Mnichovem rozšířil a rozbíhala se produkce nových a inovovaných typů zbraní - od tanků přes kulomety a samopaly k pistolím. Z tohoto důvodu se stal zbrojní průmysl prvním Hitlerových cílem. Celá řada vojenských výrobních objektů, které byly dobudovány do března 1939, byla fašistickým Německem dokončena a byla využívána k plnění válečných plánů. V podstatě tento získaný zbrojní arzenál pomohl nacistickému Německu ke kvalitnímu vyzbrojení armády a k další úspěšné agresi do okolních států.

“Např. německá armáda převzala právě vyrobenou sérii 41 000 pistolí a část ukořistěných nebo nově vyráběných zbraní byla vyvezena do Bulharska, Finska, na Slovensko a do dalších zemí. Tanky a jiné zbraně převzaté z čs. armády pomohly wehrmachtu v jeho taženích v Polsku, Francii, na Balkáně i v počáteční etapě války proti Sovětskému svazu. Z 961 moderních tanků nasazených proti Francii pocházelo 334 z výzbroje čs. armády.“ [14, str. 478]

Celý letecký průmysl byl v roce 1939 začleněn do koncernu Hermann-Goring-Werke a pracoval pro potřeby Luftwafle. Zástupci Říšských závodů Hermanna Goringa donutili československou stranu k odprodeji významného podílu Škody Plzeň, tím vznikla holdingová společnost Waffen-Union Škoda Brunn

Dodávky zbraní do Německa a jejich spřátelených zemí nebyly většinou propláceny, devizy plynuly do říšské pokladny. Zpočátku pokračovala výroba a vývoz původních modelů čs. zbraní, od roku 1942 v souvislosti s vývojem války, se přešlo na německé typy zbraní. Celkem šest let sloužil československý zbrojní průmysl fašistickému Německu. „*Počátkem roku 1944 dosahovala měsíční výroba Škodových závodů 96 pěchotních a 120 rotiletadlových děl, Zbrojovky Strakonice 144 pěchotních děl a 10 800 pistolí, Zbrojovky Brno 30 000 pušek a 3000 samopalů včetně munice.*“ [14, str. 479]

Vzhledem k tomu, že po tuto dobu nebyla našim konstruktérům svěřena vývojová a konstrukční činnost, vyráběla několik let po válce vojenská technika podle německých vzorů. Výzbroj naší armády tvořila ukořistěná německá technika, výzbroj armádního sboru Ludvíka Svobody a zbraně, které přivezli vojáci bojující na Západě. „*V roce 1948 připadalo z výzbroje čs. armády 51 % na kořist po wehrmachtu, 21 % na sovětskou výzbroj, 26 % bylo britského, amerického nebo jiného zahraničního původu a jen 2 % tvořily zbraně domácí výroby.*“ [15, str. 477]

2.3 Zbrojařský průmysl během období centrálně řízeného hospodářství

Zásadní změnou v roce 1950 bylo zrušení dosavadního vývoje a sériové výroby vynikajících neunifikovaných zbraní. Ve zbrojní výrobě nastaly obrovské změny v letech 1948 až 1950. V této době se prohloubila bipolarita světa, vznikala nepřátelská vojenská uskupení, značná část zbrojních kapacit se přemísťovala na Slovensko. Během těchto let stoupla zbrojní výroba šestnáctinásobně. Docházelo k růstu vývozu zbraní do zemí RVHP. Z důvodu mezinárodního politického uvolnění se začalo po roce 1953 nastolené obrovské tempo zbrojní výroby zpomalovat. Pozornost se začala věnovat i nevojenským produktům. Zcela se zastavila zbrojní výroba v ČZ Strakonice. Docházelo k reorganizaci zbrojních podniků, které se stávaly tzv. výrobně hospodářskými jednotkami.

Armáda se měla znovu přezbrojit. Podrobnější informace o přezbrojování a zbrojní unifikace československé armády jsou uvedeny v příloze B.

Přezbrojení mělo za následek velký nárůst dovozu do ČSR, který dokonce převýšil zbrojní vývoz. V období normalizace došlo k upevnění podřízenosti armády velení Varšavské smlouvy. Výzbrojní požadavky přerůstaly možnosti státu. Zbrojařský průmysl v letech 1971 až 1985 velice úzce souvisel s vývozem do zemí RVHP (nejdůležitější odběratel SSSR), z části do rozvojových zemí a z části na Západ. Obchodní kontakty se Západem zajišťovala prodejní organizace OMNIPOL (obchody se týkaly především leteckých komodit, sportovních a loveckých zbraní. Nejdůležitějším artiklem byla nadále munice. Ke konci

osmdesátých let bylo Československo na sedmém místě, co se týče světových vývozců zbraní. [21]

„Zbrojní průmysl se stal součástí jednotného, centrálně řízeného vojensko-ekonomického komplexu. Toto řízení zahrnovalo celý postup od výzkumu a vývoje přes výrobu výzbroje až k dodávkám čs. armádě i do zahraničí. Zbrojní kapacity expandovaly na základě požadavků vlastní armády i mezinárodních závazků, které usměrňoval Sovětský svaz nejprve bilaterálně a od roku 1955 prostřednictvím Varšavské smlouvy. Integrační proces ve zbrojní výrobě zemí RVHP postupoval rychleji než v jiných odvětvích a umožňoval zlevnit výrobu její masovostí i využitím mezinárodní specializace včetně výzkumu a vývoje. Na druhé straně enormní rozsah zbrojení postihoval celou ekonomiku a sociální sféru vysokým podílem na státních výdajích a investiční výstavbě, ale i nároky na počet pracovních sil a spotřebu deficitních surovin. Výroba, která nesloužila ke krytí poptávky obyvatelstva na vnitřním trhu, přispívala spolu s relativně vysokými mzdami zaměstnanců k ekonomické nerovnováze, vyvolávala inflační tlak a omezovala růst životní úrovně.“ [15, str. 477]

2.3.1 Vývoj zbrojní výroby během období 1949 až 1969

Zbrojní výroba se stala profilujícím oborem průmyslu i celého národního hospodářství. Byly přehodnoceny výzbrojní programy z let 1946/47 – velký na 15 až 20 let a malý na léta 1948 – 58. V únoru 1951 byl schválen předsednictvem ÚV KSČ Plán maximální zbrojní výroby v letech 1951 – 1953. Vojenská technika byla nejednotná a silně opotřebovaná, zásoby munice nízké a téměř veškerá vojenská technika pocházela z druhé světové války. [4] Tento stav musel být co nejdříve překonán, přezbrojování armády konvenčními zbraněmi se muselo zrychlit. *„Důraz se kladl na úplnou motorizaci armády a na výstavbu silného bojového letectva a tankových vojsk. K dalším prioritám let 1950 – 53 patřilo zdokonalování protivzdušné a protichemické obrany a výroba výbušnin. O militarizaci průmyslu v průběhu první pětiletky svědčil podíl vojenské techniky na strojírenské výrobě, který se v letech 1950 – 53 zvýšil téměř 7 krát (na 27 %).“ [15, str. 477]*

První polovina padesátých let se týkala přezbrojení a unifikace výzbroje naší armády s armádou sovětskou. Při vyzbrojování čs. armády převažovaly do let 1951 – 52 dodávky ze Sovětského svazu, na něž ČSR získávala většinou úvěry na desetileté období s dvouprocentním ročním úrokem. Hlavní část dovozu se uskutečňovala obvykle do konce roku následujícího po uzavření dohody. Dokumenty byly podepsány v červnu 1949, prosinci 1950, listopadu 1951, červnu 1952 a dílčí dohoda o odběru sovětských radiolokačních stanic v březnu 1952. *„V době, kdy Sovětský svaz začal prosazovat unifikaci výzbroje armád*

socialistických zemí, směřovala ČSR k vývoji a výrobě vlastní neunifikované produkce – na tehdejší dobu kvalitních typů samopalů, polních a protiletadlových děl, raketometů, letadel a dalších zbraní. Hlavními středisky výzkumu a vývoje byly zbrojovky v Brně, Plzni, Strakonících, bývalý Janečkův závod v Praze, vojenské výzkumné ústavy a podniky leteckého průmyslu. Ústup od orientace na vlastní výzkum, i když ne úplný, nastal kolem roku 1950. V průběhu 50. a 60. let se vyhraňovala specializace Československa ve zbrojní výrobě sovětského bloku, což se promítalo nejen do výrobního zaměření již existujících podniků, ale i do programů nově budovaných kapacit na výrobu letadel, tanků, transportérů, munice aj.“ [15, str. 478]. V podstatě byly vybudovány nové kapacity tankové výroby, transportérové techniky a rozšířeny výrobní kapacity munice. V rámci koncepce zabezpečování obrany zemí Varšavské smlouvy vznikly nové kapacity leteckého průmyslu. V průběhu 50. a 60. let docházelo ve zbrojních podnicích k určité specializaci. Základní výrobní program se opíral především o výrobu vycházející ze sovětských licencí, ale u ručních zbraní převládala vlastní tradiční výroba zbraní čs. vzorů.

„Expanzi zbrojního průmyslu usnadňoval vedle finanční, investiční a materiálové podpory také z minulosti nashromážděný potenciál technologických znalostí a zkušeností jeho pracovníků, stejně jako existující kooperační zázemí této výroby. To umožnilo jak rychlé zvládnutí nových licenčních výrob, tak zbrojní inovace na základě vlastního výzkumu a vývoje. Tyto novinky pronikaly do praxe rychleji, než bylo obvyklé v jiných odvětvích.“ [15, str. 478]

Do roku 1954 poskytl SSSR Československu celkem 300 licencí, přičemž přes 170 licencí bylo využíváno k výrobě zbraní a munice. Licenční výroba byla zahajována hlavně v nově budovaných zbrojních podnicích. V padesátých letech byly licence bezplatné, ale šedesátých a sedmdesátých letech se již musely platit. Vedle licencí pozemní techniky existovala také licenční výroba proudových MiGů, která znamenala technologický zlom v našem leteckém průmyslu a později umožnila vlastní vývoj a výrobu letecké techniky. [4]

V dubnu 1954 byla podepsána čs. – sovětská smlouva o poskytnutí pomoci při osvojování výroby nových typů letadel a leteckých kanonů. Letecký průmysl disponoval řadou kapacit s kvalifikovanými pracovníky. Na základě vlastního výzkumu a sovětských licencí vyráběl širokou paletu letadel a leteckých motorů. Počátkem 50. let byly uvedeny do provozu velké podniky LET Kunovice u Uherského Hradiště a AERO Vodochody u Prahy.

Od roku 1953 docházelo k vývozu ze SSSR do ČSR. Šlo zejména o subdodávky k údržbě zbraní sovětského původu a k čs. zbrojní výrobě v rámci obchodních transakcí sjednávaných ministerstvy zahraničního obchodu. Tímto způsobem získala čs. armáda ženijní materiál,

leteckou municí, tanky, polní, protitankové a protiletadlová děla, bojová letadla a také první proudové stíhačky.

Zároveň s dodávkami ze Sovětského svazu rostl podíl vlastní produkce, která na konci první pětiletky převážila. Zhruba do poloviny 60. let, se zabezpečovala rozhodující část potřeb vlastní výrobou, ovšem s výjimkou raketové techniky. V domácí produkci se přitom zvyšovalo zastoupení zbraní a munice vyráběných podle sovětské licenční dokumentace. Přeorientace na výrobu široké palety sovětských typů zbraní proběhla velmi rychle. Získané licence umožnily zvýšit efektivnost čs. vojenského výzkumu jeho soustředěním na užší okruh zbraní a překonat zaostávání v elektrotechnice a optice. Nazmar ale přišlo úsilí čs. vojenských odborníků v případech, kdy byl zastaven nadějný výzkum, anebo vývojové práce skončily u rototypů.

V podstatě až do roku 1990 byla kromě let 1961 až 1965 vykazována aktivní obchodní bilance mezi vývozem a dovozem zbraní. V období 1961 – 1965 byla nevyrovnaná obchodní bilance mezi vývozem a dovozem ve výši 3,577 mld. Kčs. Rozvoj zbrojní výroby se ale orientoval především na plnění zakázek socialistických států. [4]

„Výroba výzbroje na bázi domácího vývoje pokračovala zejména ve Zbrojovce Brno a v Uherském Brodě. Tuzemského původu byly nové typy samopalů a pistolí z ČZ Strakonice, první raketomet ve výzbroji ČSLA s 32 hlavními na vozidle V3S vyvinutý v Konstruktě Trenčín, univerzální kulomet spojující prvky těžkého a lehkého kulometu ze Zbrojovky Vsetín nebo obrněný kolový transportér, produkováný společně s Polskem. Samopaly Škorpion se vyráběly s přestávkami v letech 1962 – 94.“ [15, str. 479-480]

Hlavními výrobci výbušnin, střeliva a munice byly závody v Pardubicích, Vlašimi, Poličce, Adamově, Vsetíně, Slavičíně, Bojkovicích, Dubnici nad Váhom, Novákách, Povážské Bystrici, Snině a Strážském.

Výroba a vývoj radiotechnických a radiolokačních zařízení měly v Československu dlouhou tradici. Jejich výroba začala již během druhé světové války v Pardubicích v továrně Telegrafia, kde se vyráběly v licenci pro Němce. Další pokusy se uskutečnily v 50 - letech a v roce 1963 vedly ke vzniku PRP-1 Kopáč, v 70 - letech ke vzniku RAMONA, v 80 - letech ke vzniku TAMARA. S rozpadem východního bloku zmizel i trh, na který byla tato zařízení dodávána a v důsledku politických a ekonomických změn v první polovině 90 - let zbankrotovala i TESLA Pardubice, která tato zařízení vyráběla. [4]

2.3.2 Vývoj zbrojní výroby během období 1969 až 1989

Zbrojařský průmysl byl nadále strategickým a preferovaným odvětvím. Oproti minulé dekádě prakticky ustala výstavba dalších zbrojařských podniků. V sovětské licenci a v kooperaci s podniky v zemích Varšavské smlouvy se nadále vyráběla důležitá část vojenské techniky, a to především tanky a bojová vozidla pro pěchotu. ČSSR se v mezinárodní kooperaci podílela i na výrobě leteckých raket, protitankových raket a systémů velení. Z vlastní konstrukce pocházely ruční zbraně, munice, automobilová technika, malé dopravní letouny a cvičné proudové letouny (motory byly z SSSR). Specializace umožnila redukci vyráběného sortimentu, především u radiolokačního, radiotechnického, chemického, spojovacího a týlového materiálu. Z československé zbrojní výroby šlo na export 70 %.

Světové úrovně dosahovaly mobilní úpravny znečištěné a zamořené vody, odminovače, radiolokační pátrače Ramona a Tamara. Ramona a Tamara měly exportní úspěchy pouze v rámci Varšavské smlouvy, do SSR a NDR se prodávaly za 280 % jejich výrobní ceny. Na konci šedesátých let se v Meoptě Přerov vyráběly optoelektronické přístroje. V sedmdesátých letech slavily úspěch v mnoha zemích armádní pistole z Uherského Brodu (nebyly ale zavedeny do ČSLA). Na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let se zbrojařský průmysl zaměřil převážně na výrobu tanků a systémů řízení jejich palby, bojových vozidel pro pěchotu, pěchotních zbraní, velkorážové munice, leteckých pum, samohybných děl a raketometů. Vyráběla se také ženijní technika. V polovině osmdesátých let se vyráběly čs. typy minometů. Střelivo, dělostřeleckou municí, výbušniny, miny, trhaviny a pumy vyráběly podniky ve Vlašimi, Pardubicích, Poličce, Adamově, Slavičíně, Vsetíně, Bojkovicích, Dubnici nad Váhom, Povážské Bystrici, Novákách, Strážském a Snině. [15]

„Objem investic vložených do zbrojního průmyslu byl v běžných cenách odhadován v letech 1971 – 75 na 2 mld. Kč a v dalším pětiletí na 3 mld. Kč. Údaje z dalšího desetiletí nejsou srovnatelné vzhledem k odlišnému ocenění stavebních prací (zvýšení o 30 až 40 %), ale i s touto výhradou došlo s nástupem Reganovy politiky „uzbrojení socialistických zemí“ k výraznému vzestupu objemu investic na 11 mld. Kč v letech 1981 – 85. Na další pětiletí do oku 1990 byla na investiční výstavbu zbrojních kapacit plánována částka 17,5 mld. Kč.“ [15, str. 787]

Vrcholným bodem zbrojní výroby byl rok 1987, kdy její objem dosáhl 29 mld. Kč. Podíl na celkové průmyslové výrobě činil 3 % a na strojírenské výrobě 10 až 11%. Kolem 40 % kapacit zbrojařského průmyslu bylo umístěno v ČR a kolem 60 % na Slovensku. V ČSSR

se a zbrojní výrobě podílelo zhruba 100 podniků a asi 73 000 pracovníků (z toho na Slovensku 45 – 46 tisíc). Dalších 60- 80 tisíc pracovních sil se podílelo nepřímo v dodavatelských a kooperujících podnicích, které zbrojním podnikům dodávaly materiál, součástky a zařízení. 33 % pracovníků bylo zaměstnáno ve středoslovenském regionu, 23 % v jihomoravském regionu a 17 % v pražské aglomeraci.

„Dodávky směřovaly ze 34 % pro potřeby vlastních ozbrojených sil. Do socialistických států bylo určeno 47 % produkce a do nesocialistických 19 %. Finální výroba zbrojní produkce dosahovala 60 %. Téměř 70 % vývozu pokrýval SSSR, část produkce odebíral arabský svět a v malém rozsahu africké a asijské země. Příjmy státu z exportu zbraní byly významným stabilizátorem zahraničně obchodní bilance státu a výsledky celé obranné průmyslové základny přispívaly k jeho hospodářskému rozvoji v podmínkách centrálně a plánovitě řízené ekonomiky.“ [13, str. 43] Negativní důsledek pro zbrojařský průmysl především v oblasti výzkumu a vývoje mělo přerozdělování zdrojů ve prospěch neefektivních oborů, tudíž v neprospěch zbrojařského průmyslu. Odbyt produkce a masovost poptávky byly plánovitě zajištěny, nevyvíjely dostatečný tlak na inovační a technologické změny. Toto vedlo k postupnému poklesu výzkumných, vývojových, výrobních a opravárenských schopností celé obranné průmyslové základny a k potížím na konkurenčních trzích při uplatnění odbytu.

V letech 1973 - 1988 bylo téměř 90 % speciální techniky soustředěno ve čtyřech tzv. výrobních hospodářských jednotkách:

- ZTS Martin – obrněná pásová vozidla a dělostřelecké zbraně – 47,2 %
- Aero Praha – především cvičné proudové letouny – 18 %
- ZVS Brno – pěchotní a velkorážová munice, letecké pumy a protitankové řízené střely – 12,1 %
- Tesla-IE Praha – radiolokátory, jiná radiotechnika a elektrotechnika – 6,1 %

2.4 Mezinárodní vývoj zbrojařského průmyslu

Rozlišují se čtyři etapy týkající se kvalitativních i kvantitativních změn mezinárodního vývoje vojenské výroby a obrany.

První etapou bylo období první světové války (1914 až 1918). V účastnických státech se ově začala konstituovat a rozvíjet válečná ekonomika. V masovém měřítku se začaly vyrábět nové typy zbraní. Válka vyvolala nové potřeby a požadavky na ekonomiku státu, především na mobilizaci důležité části ekonomického potenciálu bojujících zemí. *„V roce 1918 celkový podíl vojenské výroby na celkové průmyslové výrobě představoval 75 %,*

z toho ve Francii – 75, VB – 65, USA – 40.“ [9, str. 32] Byl položen základ pro využití výrobních kapacit civilního odvětví a firem z hlediska výroby vojenské produkce a jejich zkušeností se sériovou výrobou. Vznikly nové soukromé zbrojařské firmy, které v tržní ekonomice začaly hrát při výrobě zbrojařské produkce důležitou roli.

Druhou etapou bylo období druhé světové války. Tato etapa svým rozsahem a intenzitou, rozsahem poptávky po zdrojích při uspokojování válečných potřeb předčila předcházející etapu. Došlo k významným kvalitativním změnám ve výrobě vojenské produkce, Změnila se struktura materiálních zdrojů využívaných za této války. Vyráběly se složité a efektivní typy zbraní a vojenské techniky a zesílily zásahy státu do ekonomiky.

Třetí etapou bylo období studené války (konec 40. let až konec 80. let). V této etapě byla vytvořena tzv. permanentní válečná ekonomika v zemích NATO i v SSSR. Docházelo k závodům ve zbrojení na základě kvalitativního zdokonalování zbraní ve spojitosti s využitím výsledků vědeckotechnického pokroku. Vědeckotechnický potenciál se stal jedním z klíčových faktorů ovlivňujících ekonomickou a vojenskou sílu států.

Čtvrtá etapa rozvoje zbrojní výroby je spojená s koncem studené války. V tomto období se několikanásobně zvýšily rozměry obranného průmyslu a změnila se i jeho struktura. V mnoha zemích v mírovém období vznikaly sektory vojenské ekonomiky. Vlastní zbrojní průmyslovou základnu si vybudovaly také rozvojové země např. Brazílie, Čína, Indie, Jižní Korea, Malajsie. Tato etapa je charakterizována změnami vyvolanými vojenskopolitickými, ekonomickými a vojensko-technickými faktory. V důsledku zmírnění mezinárodního napětí a zahájení ozbrojovacích procesů v Evropě docházelo na konci studené války ke snižování vojenských rozpočtů, omezování vojenské výroby a její konverze. Docházelo tak postupně k poklesu poptávky po zbrojní produkci v celosvětovém měřítku. Zbrojní produkce, která vycházela z centrálně plánované ekonomiky se včas tomuto vývoji na trhu nepřizpůsobila a po roce 1989 tak došlo k vyostření odbytové krize. Z hlediska potřeb vlastních ozbrojených sil byl zbrojařský průmysl předimenzovaný. Při přechodu do nových společenských podmínek po roce 1989 (když přestalo existovat propojení státu, ozbrojených sil a zbrojařského průmyslu, když stát přestal plnit v jedné osobě roli normotvorce, auditora, zadavatele, vývojce, výrobce, zkušebníka, monopolního odběratele a zahraničního obchodníka) představovaly všechny tyto skutečnosti pro zbrojařský průmysl obrovskou nevýhodu. [13]

„Je možné konstatovat, že hluboká odbytová krize obranného průmyslu a pokles zájmu o jeho produkci byly zapříčiněny především zastavením vývozu zbraní do rozvojových zemí

nesplácejících dluhy (1989), rozpadem zbrojního trhu bývalé RVHP a zbrojních programů Varšavské smlouvy (1990 – 1991), radikálním snížením nákupů zbrojní techniky pro vlastní ozbrojené síly v důsledku nedostatku rozpočtových prostředků na obranu (1991 - 1992) a poklesem obchodu se Slovenskou republikou po zániku ČSFR (1993).“ [13, str. 47]

Ve druhé polovině devadesátých let v některých zemích začíná pozvolný růst vojenské výroby, přičemž předchozí pokles na konci studené války nevedl k oslabení vojenské výroby. *„Naopak, došlo k modernizaci vojenské výroby a ke zvýšení efektivity fungování vojenskoekonomických struktur. Dochází k intenzivní restrukturalizaci vojenského sektoru hospodářství, ke sblížování vojenských a civilních odvětví, ke změně charakteru vzájemných vztahů mezi vojenským sektorem ekonomiky a ozbrojenými silami. Mění se charakter ekonomiky obrany. Vojenská výroba se co do rozsahu sice zmenšila, ale v jednotlivých zemích se stala koncentrovanější. V této oblasti se výrazně posílila úloha USA. Zároveň se začala rozvíjet mezinárodní vojenská spolupráce.“ [9, str. 34-35]*

Tabulka 2: Vojenská výroba ve vybraných zemích (rok 1990 = 100)

Rok	USA	VB	Francie	Japonsko	Rusko
1987	115	102	94	88	
1988	106	109	100	95	
1989	108	103	100	99	
1990	100	100	100	100	100
1991	94	88	90	102	100
1992	85	87	86	95	50
1993	83	79	77	91	33
1994	72	77	71	81	20
1995	67	82	63	73	17
1996	61	91	69	77	13
1997	64	92	73	80	9
1998	.	90	71	76	10

Pramen: SIPRI 2000. Oxford University Press, 2000. S. 315.

V současnosti se snižuje význam národní vojenské výroby. Zároveň dochází k prolínání západoevropských a amerických firem obranného průmyslu. Posilování ekonomické nerovnováhy mezi zeměmi vede ke zvyšování rozdílů v jejich vojenskoekonomických možnostech. Po skončení studené války se svět nestal bezpečnějším a zkracování vojenských rozpočtů trvalo jen velmi krátce. Průběh lokálních ozbrojených konfliktů na přelomu století a vývoj obranného průmyslu ve vyspělých zemích znamenal přeskupení ve prospěch jediné současné světové velmoci, kterou jsou USA.

“Realita dneška je žel taková, že vojenskoekonomické procesy stále hlouběji ovlivňují materiální potřeby života současné společnosti, přičemž se dotýkají všech zemí světa. Pokud

ale vojenská síla bude nástrojem politiky, bude existovat a rozvíjet se i materiální základna této síly – ekonomika obrany a v rámci ní zbrojní výroba.“ [9, str. 38]

3 Současná pozice zbrojařského průmyslu v české ekonomice

Zbrojařský průmysl ČR stále hledá své místo v rámci evropského zbrojního trhu. ČR může na evropském trhu uspět, pokud dokáže využít své výhody, tj. silných výrobních tradic a dostatek kvalifikované pracovní síly. Naopak její nevýhodou je nízká kapitálová vybavenost zbrojních firem, nízká exportní výkonnost a obtížný přístup k financování. ČR v rámci evropského zbrojního trhu funguje jako subdodavatel pro velké evropské zbrojařské firmy. Je zřejmé, že české očekávání úzké spolupráce na zbrojním trhu EU, účasti na budování evropské průmyslové základny obrany a podíl na evropských programech odpadlo, protože tyto aktivity jsou v rukou nadnárodní průmyslové a finanční korporace. Potenciál má také obranný výzkum a vývoj, zbrojařské firmy ale musely svou výrobu diverzifikovat a vedle vojenského materiálu vyrábět i civilní výrobky.

3.1 Základní vývojové tendence zbrojařského průmyslu po roce 1989

Konec studené války byl v důsledku zmírnění mezinárodního napětí a zahájení ozbrojovacího procesu v Evropě charakteristický postupným poklesem resp. téměř úplným zastavením poptávky po zbrojní výrobě.

Hluboká odbytová krize zbrojařského průmyslu a pokles zájmu o jeho produkci byly zapříčiněny:

- Zastavením vývozu zbraní do rozvojových zemí nesplácejících dluhy (1989)
- Rozpadem zbrojního trhu bývalé RVHP a zbrojních programů Varšavské smlouvy (1990 – 1991)
- Radikálním snížením nákupů zbrojní techniky pro vlastní ozbrojené síly v důsledku nedostatku rozpočtových prostředků na obranu (1991 - 1992)
- Poklesem obchodu se Slovenskou republikou po zániku ČSFR (1993)

V období, kdy se rozpadal SSSR, zanikla Varšavská smlouva, se hlavní strategií tehdejší transformované ekonomiky stala tzv. Konverze zbrojní výroby na výrobu civilní. Konverze zbrojní výroby se týkala asi stovky podniků. V našich domácích podmínkách došlo k ekonomické a politické transformaci celé společnosti. Přechod k tržní ekonomice byl doprovázen plošnou a neselektivní privatizací státních podniků. Přeměna proběhla rychle, aniž by došlo k nějaké dlouhodobější přípravě.

„Zbrojní produkce se měla během několika měsíců snížit až na pouhých deset procent stavu z konce osmdesátých let. Přitom pro produkci civilní výroby nebyl zaručen potřebný odbyt. Některé podniky tehdy musely zcela ukončit výrobu.“ [22, str. 10]

Z poznatků vývoje obranného průmyslu po rozpadu bipolarity lze odvodit rostoucí otevřenost ekonomiky a její závislost na globálních trzích, oslabování vlivu státu, orientaci strategických partnerů a podniků na zisk, úbytek finální produkce, omezování možnosti domácího trhu, který nezabezpečuje rentabilní série, prohlubování specializace a zvýšené uplatnění schopností obranného průmyslu ve službách.

Rostoucí otevřenost ekonomiky a její závislost na globálních trzích

Zbrojařský průmysl se jako nedílná součást ekonomiky státu stále více otevírá světovým globálním trhům. Otevřenost ekonomiky znamená její značnou citlivost ke změnám ve vývoji poptávky a nabídky na světových trzích. [13].

V průběhu roku 2002 došlo k odbytovým problémům našeho domácího leteckého průmyslu v souvislosti s celosvětovou recesí obranného průmyslu po teroristickém útoku na USA dne 11. září 2001. Značné odbytové problémy pro naše domácí výrobce nákladních automobilů měla stagnace západoevropských trhů prodeje nákladních automobilů spojená s celosvětovým poklesem. Zároveň se zvyšovala poptávka po palných zbraních a prostředcích ochrany proti chemickým zbraním.

Oslabování vlivu státu

Role státu ve zbrojařském průmyslu spočívá pouze v objektivním definování potřeb pro zabezpečení obranyschopnosti ČR, v přizpůsobování legislativy a ve tvorbě příznivých podmínek pro jeho další rozvoj. Znamená to, že bude nadále pokračovat oslabování vlivu státu na řízení jednotlivých subjektů obranného průmyslu. Nicméně mezi hlavní oblasti státní podpory obrannému průmyslu patří:

- *Realizace strategicky významných programů pro obranu státu*
- *Realizace programů společného vyzbrojování armád zemí NATO, s využitím kapacit českého obranného průmyslu*
- *Aktivity v rámci působení obranného průmyslu ve vojensko-průmyslových orgánech NATO a EU*
- *Přípravy hospodářských opatření pro zabezpečení obrany státu*
- *Tvorba hmotných rezerv a uchování výrobních kapacit ve vybraných průmyslových subjektech [13, str. 29].*

Je evidentní, že např. financování výhradně vojenského charakteru výzkumu a vývoje není možné bez podpory státu. V ČR jsou mnozí jednotliví podnikatelé investičně tak slabé, že investice do projektu, jenž nemá dopředu zajištěn odbyt, by mohl pro ně skončit krachem.

V některých případech dochází ke sdílení rizika mezi státem a průmyslem při vývoji zcela nových zbraní a zbraňových systémů. Stát podporuje a „*udržuje pouze takové vlastní výzkumné a vývojové kapacity, které jsou svým charakterem ojedinělé, na trhu se nevyskytují nebo mají rozhodující strategický význam pro zajištění obrany a bezpečnosti státu.*“ [13, str. 128]. Stát udržuje na trhu výrobce se strategickým významem pro obranu prostřednictvím udělováním zakázek domácímu obrannému průmyslu a jeho výzkumné a vývojové základně. Jedná se o vládní program STRATECH, který je řízen a financován MPO ČR. Stát dále udržuje konkurenční prostředí na trhu s obrannými technologiemi, podporuje zahraniční spolupráci a export, vytváří investiční pobídky pro zahraniční investory, informační výměnu.

Zisk jako rozhodující ukazatel

Vstup zahraničního kapitálu do zbrojařského průmyslu představuje tlak na racionalizaci řízení, na zvyšování produktivity práce a na hledání úspor, přičemž je tu snaha v co možném nejkratším časovém období vyprodukovat zisk. Zahraničnímu kapitálu jde především o snahu využít co nejvíce existujících výrobních schopností pro účely již existujících vlastních výrobních programů (příkladem byly přístupy zahraničních strategických partnerů v Aeru Vodochody a v Tatře Kopřivnice). Málokdy dochází ze strany strategických investorů k orientaci na dlouhodobý perspektivní rozvoj podniku ve spojení s investováním značných finančních prostředků do výzkumu a vývoje, technologií, do pracovní síly.

Úbytek finální produkce

Výrobci zbrojařského průmyslu v ČR jsou především malé a středně velké podniky, které nejsou schopné zabezpečit systémovou integraci komplexních zbraňových systémů, zbraní a vojenského materiálu. Konverze zbrojní výroby vedla k úbytku finální produkce.

Ve světě dochází k fúzím zbrojních podniků s elektronickými podniky. U nás není tradiční strojní výroba podporována elektronickými systémy a informačními technologiemi. Prosadit a udržet vlastní finální výrobky na konkurenčních trzích bylo pro ČR velmi těžké. Proto je vhodné schopnosti českého zbrojařského průmyslu využít pro realizaci kooperačních výrob a subdodávek pro zahraniční partnery. Při změně finální produkce by mělo platit:

- Zbrojařský průmysl by se měl soustředit především na systémovou integraci a na testování zbraňových systémů
- Systémy a komponenty musí být obstarávány od konkurujících výrobců
- Musí existovat nejméně dvě nabídkové strany

- Vláda by měla formulovat vojenské požadavky a všeobecné politické podmínky pro zbrojní programy
- Zbrojní výrobci by měli sestavovat mezinárodní týmy, realizovat zbraňové systémy za příznivé náklady

„Úspěch firem v oblasti kooperačních dodávek pro renomované zahraniční odběratele je podmíněn především certifikací kvality, implementací západních standardů a norem a spoluprací při vývoji nových výrobků.“ [13, str. 146]. Např. do Tatry Kopřivnice vstoupila firma Terex Corporation s úmyslem získat unikátní technologii výroby podvozků pro nákladní terénní vozidla, kterou doplnila vlastními hnacími agregáty a převodovkou.

Omezování velikosti domácího trhu a prohlubování specializace

Dá se předpokládat, že i v budoucnu může opětovně pokračovat útlum resp. zánik některých tradičních výrobních, výzkumných, vývojových schopností, zajišťujících materiální potřeby obrany a místo nich budou vznikat nové subjekty zbrojařského průmyslu. Nově vzniklé subjekty by byly zcela jistě opětovně orientovány na duální využití (vojenské a civilní). Tento proces může být ze strany státu:

- Neřízený – zcela ponechán na působení tržních mechanismů
- Řízený - tj. usměrňovaný státem

V současné době jen málokterý stát je schopen zabezpečit své materiální potřeby obrany samostatně pouze pomocí vlastního zbrojařského průmyslu. *„Deklarovaná specializace ozbrojených sil v rámci aliančního zajišťování obrany státu je i výzvou pro obranný průmysl, který ji bude moci svými výzkumnými, vývojovými a výrobními schopnostmi podpořit. Tento tlak je vyvoláván stále rychlejším uplatněním moderních informačních technologií, zkracováním životního cyklu elektronických a informačních modulů zbraní, zbraňových systémů a vojenského materiálu a rapidním nárůstem nákladů na výzkum, vývoj a výrobu nových produktů.“* [13, str. 147].

Přes výše uvedené skutečnosti měl český zbrojní sektor stále daleko k tomu, aby se stal rovnocenným partnerem v mezinárodní spolupráci a žádaným vývozcem. Mezi hlavní překážky patří nízká konkurenceschopnost a nízká finální výroba, ale i očekávané kvalifikační předpoklady pro evropské projekty. Letitá koncepční nejistota a očekávání výrobců přivedly téměř k zániku i výzkumné a vývojové kapacity. Teprve po roce 1995 byl zbrojařský průmysl pozitivně vnímán v souvislosti s přípravami na členství ČR do NATO. Přesto, že se zbrojařský průmysl v devadesátých letech nepříznivě vyvíjel, nakonec se udržel v rámci českého hospodářství. Zbrojovka Brno sice v roce 2006 zanikla, ale Česká Zbrojovka

Uherský Brod získala významné zakázky. Došlo k růstu dalších firem, které navázaly na úspěchy svých slavných předchůdců.

Pokud se v ČR stát rozhodně podporovat specializaci zbrojařského průmyslu, musí rozhodnout, která odvětví by měla být rozvíjena. „*Měla by to být taková odvětví, která jsou konkurence schopná na světových trzích se zbraněmi a vojenským materiálem a zabezpečí tak nejen pokrytí potřeb vlastních ozbrojených sil, ale exportem svých produktů přispějí k rentabilitě výroby a podpoře hospodářského růstu země.*“ [13, str. 147].

3.2 Integrace zbrojařského průmyslu

Zatímco v průběhu 90. let začal v západní Evropě probíhat proces integrace zbrojařského průmyslu spojený s racionalizací výroby, v ČR docházelo k fragmentaci zbrojařského průmyslu, tedy k procesu opačnému. Je nutná integrace evropského zbrojařského průmyslu, přičemž příčiny integrace jsou čistě ekonomické. Ten, kdo vyrábí velké série, může být konkurenceschopný. Je zapotřebí větší racionalizace výroby a integrace firem (malé firmy nemohou nést vysoké náklady na vývoj zbrojního materiálu) pokud má být do budoucna evropský zbrojařský průmysl konkurenceschopný.

„*Obranný průmysl EU je důležitý pro evropské hospodářství jako celek. V roce 2006 zaměstnával již okolo 800 000 lidí a za poslední roky pomohl zvýšit HDP EU o 2-2,5 %. Podobně jako od všech ostatních průmyslových aktivit se i od obranného průmyslu vyžaduje, aby byl čím dál účinnější a tím pádem nákladově efektivní pro zákazníka a aby zároveň chránil zájmy svých podílníků.*“ [24, str. 1]

Ekonomická dimenze procesu evropské integrace již od konce 60. let 20. století začala okrajově zasahovat do pole obranného průmyslu. Přímou na pole použití vojenské síly a k podpoře politických cílů, například v humanitární intervenci, vstoupila evropská integrace jako bezpečnostní komunita na konci devadesátých let v souvislosti s několika silnými mezinárodními impulsy. Podstatným způsobem se proměnilo vnější prostředí a tradiční postoje některých důležitých evropských velmocí. Zároveň EU v této oblasti ovlivnila řada krizí, které se sice neodehrávaly přímo na jejím území, ale měly na členy EU značný vliv. Za nejdůležitější se dá považovat série konfliktů na území bývalé Jugoslávie. Evropská bezpečnostní integrace nezažila ještě nikdy ve své historii tak radikální vývoj během krátké doby jako od podzimu 1998 do jara 2000. Výsledky tohoto procesu:

- Etapa konsolidace a kooperace v oblasti evropského obranného průmyslu. Vlády vytvořily politická, legislativní a technologická opatření, která vedla k rozšíření zbrojních kooperací, ke vzájemným transferům technologií a k obchodním výměnám mezi

subdodavateli, čímž došlo ke spuštění integračních procesů, které proběhly v rovině technologické a kapitálové. V Evropě se po sériích nových fúzí, přinášejících „critical mass“ (objem investic, obratu, počtu kusů ve výrobních sériích a počtu programů, který umožní optimalizaci nákladů, výkonů a cen) ustálila tzv. velká čtyřka. „Jedná se o čtyři největší evropské zbrojní korporace:

- *BAE Systems – největší evropská zbrojařská společnost, třetí největší seskupení v globálním rámci. Dominuje britský trh (ovládá 60 – 80 % zbrojního trhu Velké Británie.)*
- *EADS (European Aeronautic Defence and Space Company) – největším evropským koncernem v oblasti letectví, ve světovém měřítku jí zde náleží druhé místo.*
- *Thales – vznikla spojením Thomson-CSF, části firmy Alcatel, Dassault Electronique a satelitních divizí Aérospatiale na konci devadesátých let. Přes 23 % prodeje Thales směřuje na francouzský trh. Thales úzce spolupracuje s americkým koncernem a světově pátým největším podnikem Raytheon.*
- *Finmeccanica – největší italská zbrojařská firma a čtvrtý největší evropský podnik.*
[10, str. 30-31]

Internacionalizace je jedním z jeho charakteristických znaků současného obranného průmyslu. Vedle velké čtyřky existují i další nadnárodní společnosti, které vznikly spojením firem ze dvou a více států. Na vývoji vojenské techniky stále více spolupracují také zcela samostatné zbrojní firmy z různých zemí. Hlavním důvodem této spolupráce jsou vysoké náklady na vývoj a výrobu zbraní, především letecké a raketové techniky. Dalším faktorem jsou příbuzné požadavky států. Prohlubující se integrace evropských zemí způsobuje, že ozbrojené síly evropských zemí se přibližují svými strukturami, doktrínami a úkoly. Evropské zbraně jsou výsledkem bilaterálních nebo multilaterálních dohod mezi firmami nebo mezi suverénními státy. Existuje pouze jeden projekt vojenské techniky, na jehož vývoji se podílí přímým způsobem EU, a to družicový navigační systém Galileo.

- Jednotný evropský trh ve zbrojním průmyslu by přinesl řadu výhod.
- ❖ První výhodou sjednocení trhů by byl větší trh, v jehož rámci by měly podniky větší možnosti uplatnění. Především by šlo o malé a střední podniky, jejichž zájmy neprosazuje jejich národní vláda a které si nemohou dovolit vypracovávat několik rozdílných projektů v různých zemích. Takové podniky by těžily ze sjednocení pravidel a otevření nových možností podobně, jako tomu bylo v ostatních oblastech, na které se nevztahuje omezení

ve smlouvách. Toto se netýká velkých firem (např. tzv. velká čtyřka), které podepisují s vládami konečné kontrakty na modernizaci celých vozových parků nebo vývoj nových bojových systémů.

- ❖ Druhou výhodou by byly delší běhy výroby, které by byly umožněny prodejem výrobku několika odběratelům, případně v rámci jediného kontraktu, na němž by se podílelo několik národních vlád. Delší běhy výroby by vedly k úsporám z rozsahu. Čím větší je rozsah výroby, tím více klesají náklady na každou další vyrobenou jednotku. Velikost takových úspor závisí na podílu fixních nákladů na ceně produkce. V oblasti zbrojní výroby, kde fixní náklady na výzkum a vývoj tvoří podstatnou část ceny konečného výrobku, by úspory z rozsahu byly značné. Omezení nákladů na jednotku by znamenalo nižší prodejní cenu a v konečném důsledku ušetření peněz daňových poplatníků. Evropské firmy by se tak díky nižší ceně staly konkurenceschopnějšími také v globálním měřítku. Mohly by soutěžit s americkými firmami o zakázky ve třetích zemích. Vzhledem k tomu, že se stále zvětšuje duální potenciál vojenských technologií, znamenalo by to i větší ekonomickou prosperitu evropských firem a tedy i celé evropské ekonomiky.
- ❖ Třetí výhodou sjednocení trhů by byla restrukturalizace evropského zbrojního průmyslu. Fúze velkých podniků řadu let probíhají, nová změna podmínek by se ale týkala i již zmíněných malých a středních podniků. Nová vlna restrukturalizace by přinesla zejména odstranění duplicit, které zbytečně prodražují evropskou výrobu, a tedy i další snížení ceny.

Od integrace zbrojařského průmyslu odlišujeme integraci bezpečnosti. Zjednodušená evropská bezpečnostní architektura pro 21. století, jasné zapojení členských států EU do zvládání krizí a přímé propojení dvou nejsilnějších institucí, které doposud na evropském kontinentě existovaly vedle sebe, aniž by spolu přímo komunikovaly či spolupracovaly – EU a NATO. Tento nenormální stav by měl být odstraněn, čímž se na jedné straně posílí prozatím neplnohodnotná dimenze evropské integrace, EU dostane do rukou skutečné nástroje pro prosazení Společné zahraniční a bezpečnostní politiky, a zároveň bude posílena role a váha Evropanů v Severoatlantické alianci. [31]

3.3 Výzkum zbrojařského průmyslu po roce 1989

Zbrojařský průmysl je tradičně silně spjat s výzkumem a jeho poslední vývoj je možné charakterizovat ve třech etapách.

1989–1992 Etapa rozpadu potenciálu, bipolarity a ČSFR

Pro toto období bylo charakteristické snižování pracovních sil, změna rozsahu řešeného výzkumu a přehodnocování úkolů. Tím, že z výzkumu odešlo mnoho pracovníků, byly narušeny výzkumné a vývojové týmy a zpretrhány vazby s výrobními podniky. V roce 1992 byla pozornost věnována přípravě a realizaci rozdělení vojenského výzkumu na část, která měla zůstat v ČR a na část, která měla být převedena na Slovensko. Souhrnný potenciál klesl, vznikaly nové obory a byly rozvíjeny strategické úkoly.

1993–1998 Etapa hledání nových struktur a orientace

Vznik samostatné ČR byl provázen zavedením nové legislativy pro státní podporu výzkumu a vývoje. Výzkum ve zbrojařském průmyslu byl vnímán jako součást státního výzkumu. Rozpad federace se promítl do vytváření nových struktur a řešení nových problémů. Potenciál byl roztrřštěný, vznikaly snahy o vytváření asociací zbrojařského průmyslu a v nich byly zahrnuty i výzkumné instituce. Strategické řízení bezpečnosti a obrany státu nestanovilo jasné cíle. Z výzkumu odešla další vlna pracovních sil. Začala fungovat Rada resortu MO pro obranný výzkum. Souhrnný potenciál dále poklesl, přesto se ale podařilo shromáždit řadu nových výsledků, které napomohly orientaci ve prospěch budoucí specializace.

1999–2013 Etapa členství v NATO a EU

Členství v NATO a o 5 let později v EU ovlivnilo obranný výzkum a vývoj obranných technologií zejména jeho začleněním do mezinárodního prostředí, přechodem k novým úkolům. Příprava strategické změny přechodu k plně profesionální armádě ČR přinesla značné problémy. Kapacity obranného výzkumu nebyly plně využívány. Personální změny zhoršily schopnost zadávat výzkumné problémy a v některých případech byly využívány zahraniční subjekty, které nedosahovaly domácí úrovně. Zcela nelogicky se zhoršilo strategické řízení této oblast. Resort obrany nebyl schopen naplňovat ustanovení platných zákonů, až financování vlastních institucí v červenci 2004 zastavil. Fungovalo jen institucionální financování a zadávání projektů mimoresortním řešitelům. Z výzkumu odešla další vlna zkušených pracovníků. Byly omezeny a přerušeny vztahy k civilním vysokým školám a k mimoresortním pracovištím. Souhrnný potenciál dále poklesl. Rozšířila se však mezinárodní spolupráce a vytěžování zahraničních informačních zdrojů. Uplatnily se rovněž nové výsledky na mezinárodní úrovni. Začala se rozvíjet podpora prohlášené specializaci českých ozbrojených sil (např. ochrana proti zbraním hromadného ničení, pasivní sledovací systémy, vojenské zdravotnictví).

3.4 Vybrané společnosti ve zbrojařském průmyslu

V obranném průmyslu se v současné době nachází řada firem, které se přehouply přes nepříznivou situaci v období po roce 1989, a stále fungují. Zároveň zde působí i firmy, které vznikly až na základě privatizačních a konverzních problémů původních společností. Privatizace ne vždy znamenala úspěšné převedení podniků do rukou soukromého vlastníka.

Firem, které od svého založení vyrábějí nově vyvinutý, původní technický výrobek, tento výrobek technologicky a konstrukčně stále zdokonalují a modernizují po dobu 188 let, je ve světě velmi málo. Jedním z nich je firma Sellier & Bellot a.s. se sídlem ve Vlašimi, která je přímým pokračovatelem podniku založeného v roce 1825. Tato firma se zabývá především výrobou munice, jde tedy o více než tradiční odvětví zbrojní produkce na území ČR. Akciová společnost Sellier & Bellot je dnes nejstarší strojírenskou firmou v ČR. Hlavním výrobním programem zůstává střelivo do obranných, sportovních, loveckých a pěchotních zbraní. Po úspěšné transformaci se dnes řadí mezi nejvýznamnější výrobce nábojů. Zhruba 90 % své produkce vyváží do více než 60 států světa na všech kontinentech.

Předmětem podnikání je:

- nákup a prodej výbušnin
- výroba, obchod a služby neuvedené v přílohách 1 až 3 živnostenského zákona
- přeprava, nákup, prodej, uschovávání zbraní a střeliva, půjčování zbraní
- provádění zahraničního obchodu s vojenským materiálem v rozsahu povolení vydaného podle zákona č. 38/1994 Sb.

Další informace týkající se firmy Sellier & Bellot a.s. jsou obsahem přílohy C.

Naproti tomu společnost OMNIPOL a.s. byla založena v roce 1934 jako prodejní organizace umožňující především realizaci barterových obchodů s výrobky z koncernu Škodových závodů Plzeň. Skoro 80 let zkušeností a odborných schopností umožnilo společnosti OMNIPOL stát se spolehlivým obchodním partnerem pro mnoho výrobců z ČR, reprezentujícím jejich obchodní zájmy na mezinárodních trzích.

Rozhodující předmět činnosti společnosti OMNIPOL a.s. (ke dni 31. prosince 2011)

- „*provádění zahraničního obchodu s vojenským materiálem v rozsahu povolení vydaného podle zákona č. 38/1994 Sb. v platném znění*“
- *ničení, zneškodňování, nákup a prodej výbušnin*
- *nákup, prodej a přeprava bezpečnostního materiálu*

- *vývoj, výroba, opravy, úpravy, přeprava, nákup, prodej, půjčování, uschovávání, znehodnocování a ničení zbraní a střeliva*
- *výroba, obchod a služby neuvedené v přílohách č. 1 až 3 živnostenského zákona v platném znění “ [29, str. 17]*

Další informace týkající se firmy ONMIPOL a. s. jsou obsahem přílohy D.

4 Aplikace analýzy zbrojařského průmyslu s využitím Porterova modelu

Porterův model odvětvové analýzy se nazývá podle jeho tvůrce, kterým je profesor Michael Eugene Porter z Harvard Business School, Institute for Strategy and Competitiveness. Porter je rovněž autorem analýzy SWOT, která je ale příliš obecná a hrubá. V praxi se však používají obě.

Porterův model 5 sil určuje rivalitu na trhu, snaží se odvodit sílu konkurence v analyzovaném odvětví a tím pádem také ziskový potenciál odvětví. K dosažení tohoto cíle rozebírá 5 základních sil, které konkurenceschopnost v daném odvětví ovlivňují:

- 1 Stávající konkurence – soupeření mezi existujícími firmami
- 2 Nová konkurence – hrozba vstupu potencionálně nově vstupujících firem do odvětví
- 3 Odběratelé – vyjednávací vliv odběratelů
- 4 Dodavatelé – vyjednávací vliv dodavatelů
- 5 Substituty – hrozba substitučních produktů

Těchto pět sil určuje rozsah soutěživosti v daném oboru. Výnosnost oboru není určována tím, jak produkt vypadá, ani technologií, kterou využívá, ale členitostí oboru.

Stávající konkurence

Pokud existuje schopnost dodávat relativně stejně kvalitní výrobky jako konkurence s nižšími náklady nebo pokud kvalita výrobků přesahuje kvalitu výrobků konkurence, existují konkurenční výhody.

Základní typy konkurenční výhody

- Nákladová
- Diferenciační

Konkurenti se snaží získat co nejvyšší podíl na trhu, k tomu využívají různé nástroje: technologické inovace, poskytování lepších zákaznických služeb, nové výrobky, cenové závody, reklamní bitky.

Intenzita rivality mezi konkurenty záleží na počtu klíčových hráčů – snižování cen, marketingová podpora a časté zavádění inovací indikuje vysokou koncentraci firem na trhu.

Nová konkurence

Kromě stávající konkurence, existuje také potencionální konkurence z řad firem, které působí v jiných odvětvích. Především odvětví s velkými zisky lákají mnoho nových firem. Na trh teoreticky mohou vstoupit nové firmy, reálně však existuje mnoho bariér (např. vysoká loajalita odběratelů k zavedeným značkám, patenty a know-how, distribuční síť, regulace vlády).

Faktory, které určují vážnost hrozby vstupu nových konkurentů na trh: síla pozice značky na trhu, přístup k distribučním kanálům, výhoda nízkých nákladů, vysoké nároky na vstupní kapitál, stupeň diferenciacce výrobků, technologické podmínky, legislativní omezení či podpora.

Odběratelé

Odběratelé mají malou vyjednávací sílu v případech:

- Producenti se sjednocují – integrace vede k převzetí některých odběratelů
- Odběratelé odebírají pouze malou část produkce
- Výrobce má na trhu velký podíl
- Velké náklady odběratelů na změnu dodavatele

Odběratelé mají velkou vyjednávací sílu v případech:

- Malý počet odběratelů (tlak odběratelů na cenu, pokud existuje pouze 1 odběratel, určuje si cenu) a malý počet odběratelů kupuje většinu výstupu (nová výroba se standardizuje a přizpůsobuje požadavkům velkých odběratelů)
- Výrobek je standardizovaný – možnost přejít k jinému dodavateli
- Velká síla 1 odběratele – dokáže koupit producenta př. Konkurenční odběratele
- Nízký zisk odběratelů – při zvýšení ceny produktu hrozí odběratelé odchodem

Dodavatelé

Každé průmyslové odvětví vyžaduje k produkci zdroje, jsou jimi materiály, již hotové komponenty, jiné zásoby a pracovní síly. Pro zbrojařský průmysl je podstatné, aby měl suroviny včas, ve správném množství, v požadované kvalitě a za předem stanovenou cenu.

Mezi dodavateli a odběrateli se vytvářejí zásobovací řetězce. Dodavatelé jsou silní za těchto podmínek:

- Odběratelé jsou podružnými zákazníky dodavatelů
- Na trhu je malé množství dodavatelů

- Hrozí integrace dodavatelů do větších celků
- Odběratelé by museli bez dodavatelů zastavit produkci

Substituty

Jedná se o produkty z jiného průmyslového odvětví, které mohou dané produkty nahradit. Hrozbou pro firmu je i pouhá existence substitutů. Substituty se stávají konkurenčními, jejich cena má vliv na analyzovanou firmu. Čím je snazší nahradit dané produkty substituty, tím méně je atraktivní odvětví. [12]

4.1 Stávající konkurence – soupeření mezi existujícími firmami

Ve zbrojařském průmyslu existují dva typy společností:

- Veliké společnosti, které mohou spojovat několik dřívějších společností. Tyto společnosti určují prostřednictvím svých kapitálových možností podmínky trhu, základní trendy a technologické i cenové směry vývoje. Jsou také schopny investovat prostředky do výzkumu a vývoje.
- Drobné společnosti, které se v určitých případech snaží konkurovat především nižší cenou. Kvalita výrobků je srovnatelná.

Intenzita soupeření mezi stávajícími konkurenty je jednou z hybných sil konkurence v odvětví. Hlavními konkurenty v jednotlivých oborech jsou:

Letecká technika a její zařízení – Aero Vodochody a.s., Česká letecká servisní a.s., ELDIS Pardubice s.r.o., INNA s.r.o., MESIT holding a.s., TENE0 3000 s.r.o., AERO TRADE a.s., AVIATION SERVICE a.s., BAE Systems Ltd., Československá exportní spol. s r.o., Glomex MS s.r.o., LD Aviation Prague s.r.o., LOM PRAHA s.p., MPI Group s.r.o., PRAGA Export s.r.o., VR Group a.s., ZENIT spol. s r.o., První brněnská strojírna Velká Bíteš a.s.

Komunikační a radiolokační systémy – TESLA a.s., RAMET a.s., Česká letecká servisní a.s., ELDIS Pardubice s.r.o., MESIT holding a.s., AVIATION SERVICE a.s., ATS – TELECOM PRAHA a.s., BAE Systems Ltd., ICZ a.s., INTV s.r.o., NESS Czech s.r.o., Saab Czech s.r.o., T - CZ a.s., TTC TELEKOMUNIKACE s.r.o., ERA a.s., RETIA a.s., VOP CZ s. p.

Systémy velení a jeho vybavení - BAE Systems Ltd., PRAMACOM Prague s.r.o., Saab Czech s.r.o., T - CZ a.s., TTC TELEKOMUNIKACE s.r.o., TENE0 3000 s.r.o., EVPÚ Defence a.s., MESIT holding a.s., Meopta Systems s.r.o., Ray service a.s., VOP CZ s. p., VOP GROUP s.r.o.

Obrněná a jiná vozidla a vybavení - Česká letecká servisní a.s., EXCALIBUR ARMY spol. s r.o., P PRAGA Export s.r.o., SVOS spol. s r.o., TENEO 3000 s.r.o., TATRA a.s., VOP CZ s. p., Meopta Systems s.r.o.

Zbraně, systémy řízení palby, munice - BANZAI spol. s r.o., Česká letecká servisní a.s., Glomex MS s.r.o., MPI Group s.r.o., Sellier & Bellot a.s. (Vlašim), STV GROUP a.s.

Ženíjní chemické a zdravotnické vybavení - AUDIOPRO s.r.o., CCE Praha spol. s r.o., Metrostav a.s., ORITEST spol. s r.o., TESLA V.T. – MIKROEL s.r.o., TESLA a.s., AVEC CHEM s.r.o., Poličské strojírny a.s., KARBOX s.r.o., Poličské strojírny a.s., S. P. M. Liberec s.r.o., AURA s.r.o., B. O. I. S. – FILTRY spol. s r.o., TRADE FIDES a.s., VOP CZ s. p., ZEVETA Bojkovice a.s.

Vývoj, výcvik a opravárenství - AVIATION SERVICE a.s.,

Zbraně, systémy řízení palby, munice - EXPLOSIA a.s., Poličské strojírny a.s. (Polička), Česká zbrojovka a.s., Meopta Systems s.r.o., ZEVETA Bojkovice a.s.

Výše uvedení konkurenti jsou špičkovými výrobci ve svém oboru v rámci ČR. Jejich vývoj vesměs navazuje na dlouholeté tradice a zkušenosti, z větší části jsou jejich výrobky téměř srovnatelné s výrobky ostatních producentů zbrojní výroby v rámci Evropy. Soupeření mezi konkurenty vzniká z důvodu možnosti vylepšení své pozice na trhu. Rivalita je intenzivnější, pokud poptávka po produktu stoupá pomalu, dále pokud konkurenti snižují ceny, aby zvýšili počet prodaných produktů, také pokud jsou produkty konkurentů natolik podobné, že je pro zákazníka levnější přejít ke konkurenční značce.

Ve zbrojařském průmyslu existují dvě formy vertikální integrace. Pro první z nich je charakteristické, že daná firma provádí jak výzkum, tak vývoj, tak výrobu na daný program. Druhá se vyznačuje tím, že hlavní dodavatel skupuje jak velké, tak malé subdodavatele. Horizontální integrace ve zbrojařském průmyslu se zvyšuje s cílem zajistit si podíly na trhu. Účinkem obou forem integrace na zbrojní průmysl je snížení konkurence. Ke srážkám s konkurencí ve zbrojařském průmyslu dochází především z těchto důvodů:

- Subdodavatel (nyní dodavatel jednotlivých součástí) patřící hlavnímu dodavateli podporuje svoji konkurenční stranu proti vnějšímu subdodavateli. Je to ale dvojsečná zbraň, neboť rozdělení subdodavatelů může být při konkurenci nevýhodou pro hlavního dodavatele.
- Subvencováním podílníků ze strany rodičovské firmy, což je stále běžnější

V civilním průmyslu je vertikální integrace na ústupu, způsobuje to především specializace. Naproti tomu zbrojařské firmy zabezpečují celou řadu činností svými prostředky od vývoje až po finalizaci. To vede ve svém důsledku k růstu nákladů. Růst

nákladů je způsoben především nevyužíváním kapacit, které jsou nutné pro finalizaci zbrojní výroby. Tendence k větší integraci u zbrojařských firem se projevuje v tom, že tyto firmy jsou málo citlivé k cenám, a proto jejich efektivita je dobrá. [9]

V ČR by se měla ještě více zvýšit konkurence v rámci akviziční politiky. Tento přístup spočívá v tom, že by dodavatelé měli nést rizika neúspěchu a ne zákazník. Dodavatelé musí o vývojové a výrobní kontrakty soutěžit.

4.2 Nová konkurence – hrozba vstupu potencionálně nově vstupujících firem

Se zvyšujícím počtem subjektů uvnitř konkurenčního prostředí roste intenzita této konkurence. Nově vstupující podniky mohou do odvětví přinést novou kapacitu. Hrozba vstupu nových firem do odvětví závisí na existujících překážkách vstupu v kombinaci s reakcí stávajících účastníků, kterou může vstupující firma očekávat. Jsou-li překážky vysoké nebo reakce stávajících firem ostrá, je hrozba nových konkurentů malá.

Odvětví obranného průmyslu se vyznačuje velkými vstupními bariérami a produkt je zde především diferenciovaný. Což tedy znamená, že ohrožení ze strany ostatních firem je minimální, jelikož stávající dodavatelé jsou většinou nejsilnějšími hráči na trhu a to jak po stránce ekonomické, tak po stránce marketingové a v neposlední řadě i díky většinou značné tradici výroby a z toho vyplývajících zkušeností a renomé značky.

Faktory, které jsou bariérami vstupu, přináší následující problémy:

- Problémy marketingu – trh je jedinečný, neexistuje reklama, většina prodeje se provádí přímo. Trh je stále více omezený.
- Existuje nadbytečná kapacita výrobních zbrojních kapacit.
- Nově vstupující zbrojní firmy odrazuje nestabilitnost objednávek.
- Nově vstupující zbrojní firmy odrazuje složité fungování obchodu s vojenským materiálem – vztah mezi výrobcí a MO.
- Nepružná poptávka – nově vstupující zbrojní firma na trh pokud investuje do výzkumu a vývoje a do vybudování svého podniku, nemůže automaticky předpokládat, že její produkt bude zakoupen. Při zahájení výroby existují velké kapitálové investice do výrobních zařízení, do výzkumu a vývoje. To znamená, že pouze zavedená zbrojní firma má dostatečný kapitál a zkušenosti k tomu, aby mohla vývojové práce zahájit ještě před podepsáním kontraktu, který zajistí návratnost vložených investic. V případě, že kontrakt nebude podepsán, jedná se pro firmu o ztrátu. Avšak výsledky výzkumných a vývojových prací mohou být využity v případném dalším kontraktu.

- Specializované vybavení a zařízení je velmi drahé. Dlouhodobým dodavatelům je MO zpravidla zakoupí, nikoliv začínající firmě. Finanční instituce většinou neposkytují kapitálové prostředky nově začínajícím firmám.
- Loajalita značky – podporují se značky, které dodávaly již v předchozím období.
- Upřednostňují se dlouhodobí dodavatelé.
- Politické zřetele – snaha udržet ve svém regionu dosavadní smluvní partnery, nepouštět do svého regionu další nově vzniklé firmy z jiných oblastí.
- Vítězná zakázka je vybrána na základě vlastností, které nejvíce vyhovují zadávacím kritériím na vývoj a výrobu nového zbraňového systému. Hlavním kritériem vždy nemusí být cena. Stávající firma (dodavatel s tradicí) může navázat na již v minulosti dodané zbraňové systémy, čímž výsledná cena může být nižší než u nově vznikající firmy, která nemůže využít tradici a veškerý vývoj musí provést od začátku, případně i s nákupem licencí, čímž celková cena zbraňového systému vychází zpravidla vyšší. Výjimka může nastat v případě, že se jedná o koncepčně zcela nový zbraňový systém, který představuje technologickou a bojovou výhodu. (např. vznik proudových stíhacích letounů proti vrtulovým).
- Náklady, které vznikají při práci na zakázkách pro armádu, činí ceny zbrojních společností neatraktivní v obchodním světě. To se projevuje tím, že vysoké náklady na fixní kapitál vstupují do cen civilních výrobků.

Hlavním problémem zbrojní výroby jsou tržní cykly a zisky. Obchod v zbrojařském průmyslu je vysoce cyklický a je závislý na politickém klimatu. Toto ukázal historický vývoj. Zisky v obranném průmyslu, přestože jsou relativně vysoké, vedou k nedostatečné kapitálové obměně a tím k nestabilitě zbrojních dodavatelů. [9]

4.3 Odběratelé – vyjednávací vliv odběratelů

Na rozvoj zbrojní výroby, ale i její chování má vliv především povaha odběratele. To se projevuje hlavně dvěma charakteristickými vlastnostmi odběratele, kterými jsou necitlivost k cenám a tendence soustřeďovat prostředky do malého počtu zbrojních programů. Zbraňové programy vznikají především z vojenského požadavku na dokonalejší zbraňový systém a nové technologické příležitosti, přičemž jde hlavně o zajištění technologické převahy nad potenciálním protivníkem. Z toho vyplývá, že cena není tím hlavním omezujícím charakteristickým rysem, jak je tomu u zboží civilního použití. Naopak se předpokládá, že se na nový zbraňový systém uvolní dostatečné množství finančních, materiálních a lidských prostředků.

Vlastní vliv odběratelů je ovlivněn mnoha aspekty. Jednotliví odběratelé se od sebe liší velikostí, potřebami, požadovanou kvalitou výrobků a potenciálem růstu. Odběratelem zbrojní produkce je na domácím trhu policie, armáda, ozbrojené složky, civilisté (např. myslivci, sportovní střelci, sběratelé), obchodní zástupci a distribuční firmy. Tito odběratelé mají ve zbrojařském průmyslu velkou vyjednávací sílu, neboť je jich malý počet. Znamená to, že zbrojařský průmysl vykazuje značný stupeň monopsonie. Intuitivní úvaha vede k závěru, že monopsonní odběratelé budou moci ve vysoké míře ovládat chování prodávajících, a tím, že je postaví jednoho proti druhému, budou snad moci dosáhnout cen, které budou zhruba odpovídat cenám, jež by se jinak utvořily v konkurenčním prostředí. Tato úvaha předpokládá, že strana s monopsonním postavením se bude chovat jako nakupující, který usiluje o minimalizaci nákladů, a nikoliv jako kartelový manažer prodávajících.

Vyjednávací vliv odběratelů spočívá především v dosahování vyšší kvality, poskytnutí lepších zbraňových programů a v konkurenčním prostředí ve snižování cen. Skupina odběratelů je silná, poněvadž je koncentrovaná a uskutečňuje většinu svých koupí u daného dodavatele. Má-li odběratel nízké přechodové náklady, má také větší vliv, neboť mu nečiní potíže přejít k jinému dodavateli. Odběratelova vyjednávací pozice je dále posilněna, pokud je plně informován o poptávce a cenách produktu. Výše popsané faktory se mění v závislosti na čase a změnách v odvětví a stejně tak se mění i vyjednávací vliv odběratelů.

Největším odběratelem zbrojařského průmyslu je MO. Při pořizování zbrojního materiálu musí vždy posoudit možnosti výběru mezi tím co, kdy, od koho a jakým způsobem nakoupit.

- Co nakoupit?

Nutné vybrat odpovídající projekt – např. v případě nového bojového letounu rozhodnout o jeho parametrech (rychlost, dolet, zbrojní vybavení, startovací a přistávací požadavky)

- Kdy nakupovat?

Všechny projekty musí proběhnout fázemi svého životního cyklu – výzkum a vývoj, výroba, provoz v ozbrojených složkách. Je nutné rozhodnout v které fázi skončit s konkurencí a dospět k výběru projektu a dodavatele.

- Od koho nakupovat?

Je nutné vybrat dodavatele pomocí soutěže na základě nabídkové ceny nebo na základě jiného než cenového kritéria či prostřednictvím přímého jednání s upřednostněným dodavatelem. Je nutné rozhodnout o tom, má-li být soutěž omezena jen na firmy z ČR nebo mohou-li být k předložení nabídek vyzvány také zahraniční firmy.

- Jakým způsobem nakoupit?

V situaci, kdy je přítomnost nejistoty vyloučena (viz aplikace konkurenčního modelu) a je přesně stanoven produkt.

V situaci, kdy nakupující si není zcela jistý, který produkt by měl nakoupit např. v případě zařízení technologicky náročné produkce (bojové letouny, rakety, elektronika).

Vývoj moderního bojového letounu může trvat 10 let, bojový letoun bude sloužit dalších dvacet let. MO musí předvídat technologický vývoj, politické a ekonomické změny na dalších třicet let. Zařízení s vyspělou technologií jsou typickým příkladem uskutečňování veřejného výběru v podmínkách nejistoty.

4.4 Dodavatelé – vyjednávací vliv dodavatelů

Dodavatelé mají silný vliv, pokud je nabídka ovládána několika málo společnostmi a je koncentrovanější než odvětví, kterému dodává. Vyjednávací pozice dodavatelů zbrojařského průmyslu je však malá, neboť na trhu existuje poměrně velké množství dodavatelů. Vyjednávací vliv dodavatelů se projeví, když dodavatel vyhrožuje zvýšením cen, nebo snížením kvality dodávaného zboží. Vlivní dodavatelé mohou snížit ziskovost odvětví díky zvýšení nákladů podniků, pokud podniky nejsou schopny zvýšit cenu.

Na trhu zbrojařského průmyslu v ČR existují dva druhy ohrožení ze strany dodavatelů:

- **cenové** – jelikož cena materiálu činí podstatnou část nákladů na výrobu (více jak 70%), je toto ohrožení nejsilnější
- **kvalitativní** – zde je nesmírně důležité, aby vstupní materiál vyhovoval těm nejpřísnějším předpisům. Jakékoli zhoršení kvality vstupního materiálu by vedlo k výrobě nekvalitních výrobků.

Mezi faktory výroby patří: přírodní zdroje (především suroviny, energie), pracovní síla, kapitál. Ve zbrojní výrobě se každý z těchto faktorů chová specificky. U surovin existuje závislost na omezeném počtu dodavatelů a na zahraničních zdrojích. Neustále dochází k rostoucí potřebě surovin, přičemž zásoby surovin jsou velmi omezené. To má za následek dramatický nárůst cen základních surovin. K charakteristickým rysům pracovní síly v zbrojařském průmyslu patří:

Neobyčejně dlouhá nestabilita pracovní síly. Pro zbrojařské podniky je typická proměnlivost, která je způsobena kombinací cyklických charakteristických rysů průmyslu jako takového, jako reakce na měnící se mezinárodní a domácí podmínky. V některých zbrojařských podnicích se může nestabilita pracovních sil projevit pouze krátkodobě. Např. získá-li

zbrojařská firma významnou zakázku, dochází v rámci zbrojní výroby k přetahování pracovních sil.

Příliš velké náklady na pracovní sílu, které vyplývají z její velké specializace a také z toho, že zbrojařský průmysl je lhostejný k cenám.

Nabídku zajišťuje domácí nebo zahraniční subjekt dodáním požadovaného materiálu či služby. Kupující i prodávající podepíše závazné smlouvy, zaplatí určenou cenu za daný specifikovaný produkt dodaný v odsouhlaseném termínu. V některých případech může vláda jako kupující nastolit na dodavatele regulační požadavky. Pouze vláda rozhoduje o tom, bude-li trh otevřený či zavřený, může trvat na sledování cenových ukazatelů a může stanovit i míru zisku, který plyne z určitého uzavřeného kontraktu (zpravidla nekonkurenčního). *„Jedním z cílů ziskové regulace je zajistit, aby dodavatelům ze státních zakázek neplynuly nepřiměřené zisky. Druhým je pak snaha chránit je, a tím i celou domácí zbrojně-průmyslovou základnu, před nadměrnými ztrátami.“* [9, str. 160].

K jiné situaci vyjednávání o dodavateli dochází za existence domácího monopolního výrobce za předpokladu, že MO není ochotno otevřít trh zahraničním uchazečům. *„V těchto případech je konkurence zřejmá na úrovni subdodavatelů. Ministerstvo jako součást své konkurenční politiky, by mělo proto povzbuzovat hlavně malé firmy ke vstupu na obranný trh.“* [9, str. 190]. Výběr dodavatelů se rovněž týká otevření domácího trhu zahraničním firmám. V ČR existují dva extrémy. V případě prvního extrému jde o úplnou nezávislost, kdy by ČR nakupovala veškeré svoje obranné potřeby od domácích dodavatelů. Tím by ČR ztratila výhodu mezinárodní specializace a obchodu. V případě druhého extrému by ČR nakupovala zbrojní produkci od nejlevnějších dodavatelů na světových trzích. To by znamenalo nakupovat převážně v USA, což by vedlo k obavám ze vzniku amerického monopolu. Tato politika by vyvolala opozici domácích dodavatelů zbrojní produkce. ČR v současnosti vyrábí zahraniční zařízení v licenci nebo v koprodukcii. Je to sice nákladnější než nákup hotového standardního zařízení od renovovaného dodavatele. Tento přístup má pozitivní dopady v oblasti domácích pracovních příležitostí, devizových úspor a nákladů na výzkum a vývoj, v nové technologii. Dále je důležité, aby se ČR podílela i na společných projektech, které zahrnují minimálně dva státy, jenž se dělí o náklady na vývoj a výzkum, spojují svoje zakázky na výrobu. Tímto způsobem je v ČR udržen domácí obranný průmysl a zároveň se ČR podílí na společných projektech s vysokou technologií, které by jinak byly pro ČR velmi nákladné a neuskutečnitelné.

4.5 Substituty – hrozba substitučních produktů

Výrobky zbrojařského průmyslu jsou zcela specifické a jedinečné. V odvětví se odlišují pouze designem, kvalitou materiálu a provedením. Ohrožení ze strany substitutů v rámci odvětví je tudíž bezvýznamné, téměř žádné. V této oblasti může dojít pouze k odlivu odběratelů za předpokladu dalšího útlumu zbrojní výroby.

Identifikování substitutů znamená vyhledání jiných produktů z jiných odvětví, které mohou splnit tutéž funkci jako produkt zbrojařského průmyslu. Firmy by se měly zabývat především těmi substituty, které mají vůči jejich produktu výhodnější cenu nebo těm, které jsou z odvětví s vyšším ziskem. Domnívám se, že k substitutům mimo zbrojařský průmysl můžeme zařadit biologické a chemické prostředky hromadného ničení. Z biologických prostředků hromadného ničení jsou pro člověka a zvířata zvláště nebezpečné infekční aerosoly. Dnes už není technickým problémem zasáhnout aerosolem obsahujícím vysokou koncentraci mikroorganismů obrovské oblasti. Jedná se především o tyto mikroorganismy: virusy, rickettsie, bakteriální původce nákaz, patogenní houby, bakteriální toxiny. Chemická zbraň objekt útoku zasáhne anorganickými nebo organickými sloučeninami, které působí na organismus dráždivě nebo toxicky. Mechanismus působení je různý – od cíleného poškozování určitých částí těla až po působení systémové.

4.6 Aplikace analýzy Sellier & Bellot a.s. s využitím Porterova modelu

Z aplikace Porterova modelu pěti sil ve společnosti Sellier & Bellot a.s. vyplývají následující závěry:

- Trh s municí společnosti Sellier & Bellot a. s. je téměř nasycený. Poptávka po výrobcích je zcela uspokojena. Z výše uvedených důvodů nové firmy již nevznikají. Existuje pouze několik velkých společností, které určují veškeré podmínky na trhu. Ohrožení ze strany stávající konkurence je tedy téměř nulové. Pokud se nějaká nová společnost objeví, jde především o obnovu dříve zastavené výroby.
- Ohrožení ze strany nové konkurence by se mohlo eventuelně vyskytnout v nově vzniklých firmách, které uspějí pouze tehdy, pokud nabídnou mnohem nižší cenu než konkurence. V současné době takto rozšiřují svůj podíl na trhu společnosti z Číny a z východní Evropy. Naopak, jiné společnosti, např. v USA, svoji činnost snižují či ukončují.
- Ohrožení ze strany odběratelů není příliš vysoké, ohrožením jsou zejména nesplacené pohledávky za prodané výrobky. U společnosti Sellier & Bellot a. s. rozlišujeme

zákazníky konečné a přímé. Mezi konečné zákazníky patří civilisté (např. myslivci, sportovní střelci), policie, armáda, ozbrojené složky. Prodej konečným zákazníkům probíhá přímo ve firemní prodejně. Mezi přímé zákazníky patří distribuční firmy a obchodní zástupci.

- Jediné ohrožení ze strany dodavatelů je ohrožení cenové, které je způsobené vysokým nárůstem cen základních surovin určenými pro výrobu.
- Jelikož společnost Sellier & Bellot a. s. je z hlediska sortimentu a objemu výroby jedním z nejvýznamnějších výrobců střeliva pro ruční zbraně na světě, je ohrožení ze strany substitutů téměř nulové.

5 Zhodnocení důsledků změn ve vývoji zbrojařského průmyslu

Užitek plynoucí ze zbrojařského průmyslu lze rozdělit do několika rovin, přičemž platí, že vyspělé země mohou mít jiný úhel pohledu než ČR. Mezi užitky plynoucí ze zbrojní výroby patří:

Národní nezávislost, zajištění potřebných dodávek, schopnost reakce v případě krize nebo války. Tento užitek je považován za nejdůležitější. Zbavuje stát závislosti na potenciálně nespolehlivých zahraničních dodavatelích nezbytného obranného materiálu, zejména pak v době krizových situací nebo válečného ohrožení. Mezi potenciálně nespolehlivé dodavatele mohou patřit i partneři v rámci dané aliance, která se vyznačuje podporou standardizace. Vláda si sice může cenit národní nezávislosti a soběstačnosti, ale takováto záruka bezpečnosti je velmi drahá.

Potřeba udržovat takový potenciál, o kterém si ČR myslí, že ho bude v budoucnu potřebovat. Existují názory, že dovozem vysoce technologicky náročných zbraňových systémů ztrácí země schopnost tuto technologii sama vytvářet. Snaha opětovně tyto technologie vyvíjet, pro případ potřeby nových systémů v budoucnosti, by mohla být pro tento vývoj příliš nákladná a časově náročná. Dnešní úspěch neznamená vždy úspěch i zítra. Někdy i zítra může být efektivnější pořídit si požadovanou technologii ze zahraničí.

Závislost na zahraničním dovozu dělá odběratele bezbranným vůči monopolnímu zvyšování cen. Může se stát, že např. z důvodu nízké ceny za prvotní nákup, má tento zahraniční dodavatel možnost požadovat monopolní ceny za náhradní díly a následnou technickou podporu. Takže v konečném efektu celková cena může být nakonec vyšší než v případě využití domácího zdroje.

Porovnání nákladů za životní cyklus daného vybavení by však mělo být součástí všech nákupů bez ohledu na to, pochází-li požadované vybavení z domácího nebo cizího zdroje. ČR se totiž stejně dobře může stát závislou na malém a neefektivním domácím monopolu poskytujícím však navíc neodpovídající služby.

Zahraníční dodavatel nabízí vybavení, které neodpovídá specifickým požadavkům země. Neznamená to však, že domácí dodavatel těmito požadavkům bude schopen vyhovět a to za přiměřenou cenu a v odpovídajícím časovém harmonogramu.

Účinnost vyjednávání. Domácí výroba může přispět k tomu, že se ČR stane informovanějším odběratelem a může rovněž zvýšit vyjednávací potenciál při zahraničních nákupech.

Zbrojní výroba přináší pro zemi ekonomický užitek. A to ve formě vytváření pracovních příležitostí, technologií, podpory, platební rovnováhy a příspěvku do státní pokladny. „Z údajů pro některé země NATO vyplývá, že při porovnání cen domácího a zahraničního nákupu, by se mělo připočíst 25 – 40 % k ceně dovážené techniky, aby se zohlednily výše uváděné ekonomické užítky.“ [9, str. 19] Použití těchto stínových cen je ovšem závislé na mezinárodním výměnném kurzu domácí měny, resp. by se mělo odvíjet od toho, není-li tento kurz příliš nadhodnocen. Pokud ano, měla by být zmiňovaná přírážka k ceně aplikována univerzálně na veškerý průmysl a ne pouze na zbrojní výrobu.

Je evidentní, že zbrojní výroba od dob monarchie až po začátek druhé světové války byla významným a důležitým odvětvím. Byla to především kvalita produktů zbrojní výroby, která z naší země udělala jednu z nejdůležitějších a největších mocností. V letech 1934 – 35 bylo Československo pravděpodobně největším světovým vývozcem zbraní. Pro období studené války byla charakteristická rekonstrukce národní obranné průmyslové a technologické základny. Impulsem pro rozvoj zbrojařského průmyslu se staly rozsáhlé přípravy na globální a jaderný konflikt. Od přípravy globální války se přecházelo k novým strategiím v rámci tzv. kvalitativního zbrojení. Ve zbrojařském průmyslu po skončení studené války docházelo k následujícím změnám:

- Razantní změny v objemu vyráběných zbraní
- Strukturální změny produkce vojenského určení
- Integroční procesy
- Splývání civilní a vojenské výroby

EU by měla ve stále větší míře kontrolovat zbrojní trh. Zavedení jednotného trhu EU může otevřít státní zakázky do civilního sektoru natolik, že to např. v oblasti elektroniky, komunikační techniky a technologii dvojího využití ovlivní právě zbrojní trh. Nově utvářený obranný průmysl by měl tedy být mnohonárodní. „Pro vlastní použití a snížení závislosti na zbrojních zakázkách bude zvyšovat úsilí o konkurenceschopnost v civilním sektoru. Výsledkem této restrukturalizace bude vyšší produktivita, přebytečné kapacity budou likvidovány, rozšíří se zbrojní trh. Vývoj povede k vyššímu propojení (vzájemné závislosti) civilních a vojenských aplikací, z ekonomických i obchodních důvodů.“ [9, str. 121]

5.1 Dislokace výrobců zbrojní techniky

S rostoucím bezprostředním ohrožením Československé republiky nacistickým Německem vyvstal kolem roku 1934 požadavek na zlepšení strategického rozmístění výrobních závodů

v rámci území republiky. Zvyšující se požadavky na potřebnou výzbroj nebylo možné pokrýt jen pouhým rozšiřováním dosavadních výrobních kapacit. Hlavním úkolem bylo přesunout zbrojní výrobu do strategicky výhodnějších oblastí. MNO proto v roce 1934 vydalo rozkaz k urychlené výstavbě strategických podniků, a to na východě země, co nejdál od německých hranic. ČSR se v této době řadilo ke světové špičce ve zbrojním průmyslu. Nejvýznamnější zbrojařské firmy, mezi něž patřily např. Škodovy závody v Plzni, Česká zbrojovka ve Strakonících, Explosia v Semtíně u Pardubic, Českomoravská Kolben Daněk (ČKD) v Praze, se nacházely blízko dosahu Německa. Ve druhé polovině 30. let se přikročilo znovu k výstavbě vojenských továren, a to na vojenský materiál, jehož výroba byla v míru ztrátová. Většina nově vybudovaných průmyslových kapacit zbrojního určení byla stavěna v odlehlých krajích, což byl složitý a nákladný proces. MNO evidovalo v roce 1938 celkem 29 projektů, z těch největších se jen některé podařilo do září 1938 plně realizovat. Mezi nejvýznamnější patřily uherskobrodská pobočka České zbrojovky ve Strakonících na výrobu leteckých kulometů a pistolí a vsetínská pobočka Československé Zbrojovky Brno na výrobu kulometů větších ráží. Za velmi naléhavé se považovalo úsilí strategicky lépe rozmístit letecký průmysl. Do začátku druhé světové války byl dokončen pouze závod továrny Avie v Kunovicích. Avie patřila do koncernu plzeňských Škodových závodů. V roce 1935 byla obnovena mechanická výroba munice ve Vítkovických železárnách a nové zakázky byly předány desítkám menších strojíren a sléváren. V roce 1937 jich bylo 48 a pracovaly na licenčním základě. Škodovy závody v Plzni jako nositel licence jim poskytoval technickou pomoc. Firmy se zabývaly jen mechanickou výrobou muničních součástek, aniž by zasahovaly do konstrukce součástek. Tento úkol měly plnit dílny škodových závodů v Nýřanech a Dubnici. [25]

Přesun československého zbrojního průmyslu z českých zemí na Slovensko uskutečněný ze strategických důvodů již ve 30. letech minulého století, pokračoval i v dobách takzvaného reálného socialismu. České země i Slovensko měly velký zájem na vybudování zbrojařského průmyslu ve svém regionu. Strategická hlediska vedla k přesunu některých výrobních kapacit ze západní části státu na Slovensko, především ze Škodových závodů v Plzni do Dubnice nad Váhom, z ČKD Praha do Martina a později ze závodů Praha do Bánovců nad Bebravou. Některé muniční programy byly převedeny do Jablůnky a Slavičina na Moravě a do Dubnice nad Váhom. Přesun z českých zemí na Slovensko se týkal především výrobců těžké bojové techniky. Budování zbrojní výroby na Slovensku vyvrcholilo vybudováním samostatných producentů zbrojní výroby: TEES Martin, ZTS Dubnica, ZTS Hriňová, ZTS Prakovce, VSS Košice, PS Považská Bystrica, Vihorlat Snina, ZVS Dubnica, ZVS Meopta Bratislava,

ZTS Topolčany, ZTS EVÚ Nová Dubnica, ZVT Banská Bystrica. Budování této mohutné zbrojní základny si vyžádalo značné investice a suroviny pro výrobu zbraní. Tyto velké požadavky zbrojařského průmyslu vynutily omezení civilní výroby. Zbrojní podniky se odlišovaly od civilních podniků především z hlediska kapitálové náročnosti a strukturou pracovní síly.

Přesto na území nynější ČR zůstaly některé významné výrobní kapacity a současnou produkci malých střelných zbraní a střeliva, trhavin, pozemních min, leteckých pum, lehkých bitevních letadel a těžkých nákladních vozidel nelze v žádném případě pokládat za zanedbatelnou.

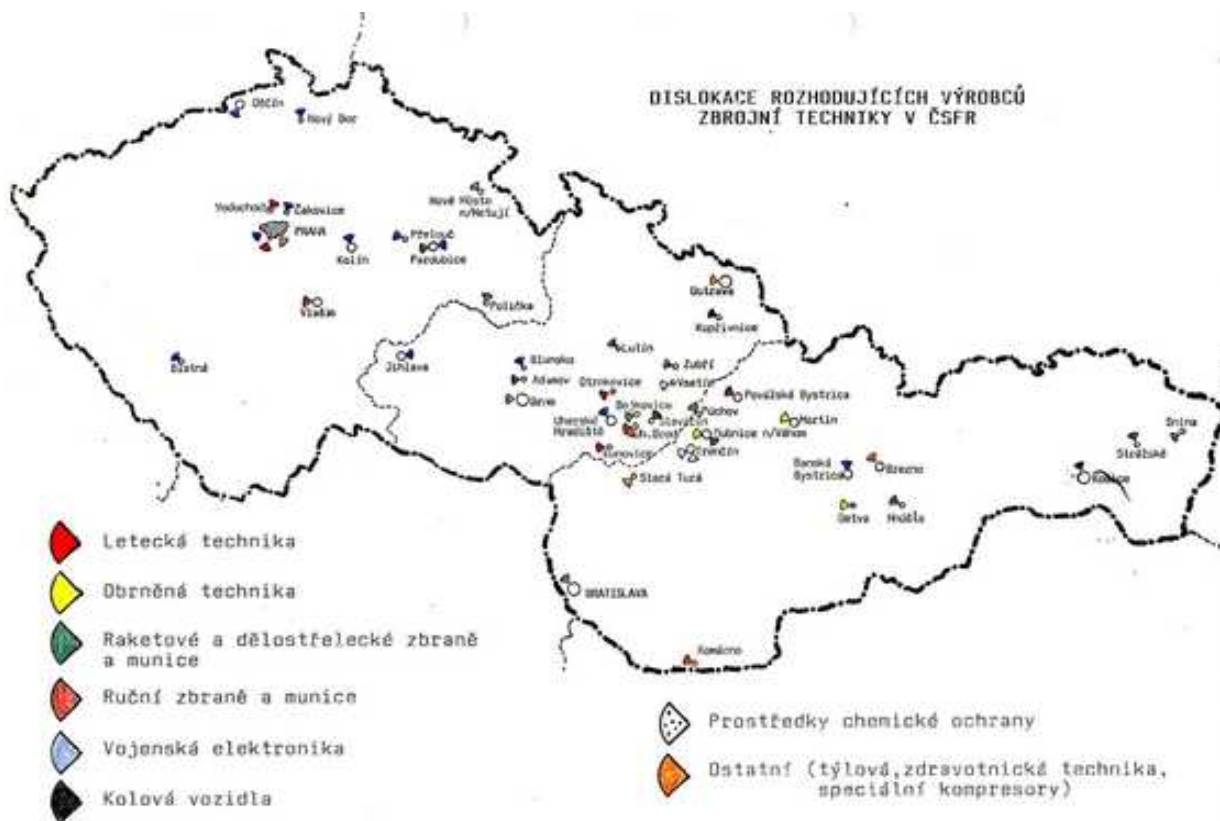
Do fungování zbrojně průmyslové základny se promítlo především rozdělení ČSFR v roce 1993 na dva samostatné státy. Za více než sedmdesát let se mezi ČR a SR vytvořily tak velice úzké hospodářské vazby, že jejich ekonomiky tvořily v podstatě jeden celek. Rozdělením ČSFR došlo k separaci relativně jednotného zbrojně průmyslového potenciálu. *„Česká republika se podílela 71 % na objemu průmyslové výroby a připadalo na ni 74 % hrubého národního produktu bývalé ČSFR. Pokud jde o kapacity zbrojní výroby, pak historicky se situace vyvinula tak, že téměř dvě třetiny jich bylo koncentrováno na Slovensku. V České republice představoval v období největšího rozmachu podíl zbrojní výroby na úhrnné průmyslové výrobě necelá 2 %. Na Slovensku tento podíl činil 5 – 6 %. Zatímco v České republice se ve zbrojním průmyslu nacházely stroje, zařízení a linky v hodnotě 26 až 28 mld. Kčs, činil analogický údaj ve Slovenské republice 40 mld. Kčs. Na Slovensku byla soustředěna především výroba těžké vojenské techniky (tanků, bojových vozidel pěchoty a dělostřeleckých zbraňových systémů). V České republice se vojenský průmysl orientoval na výrobu ručních zbraní, munice, automobilů, prostředků radiolokace a radiotechnického průzkumu a na finální část letecké techniky.“* [4, str. 95]

Podcenit nelze ani zásoby výzbroje v armádních skladech. Bývalá Československá lidová armáda například v 80. letech minulého století disponovala zhruba 2000 tanků. Přesto že se tento počet v následujících letech v důsledku odzbrojovacích dohod, vyřazování zastaralé techniky a postupného snižování početních stavů zmenšil, české armádě zbyly ve skladech řádově stovky nadbytečných tanků.

Budoucnost obranného průmyslu v ČR bude ovlivněna vývojem bezpečnostního prostředí, vojenství a technologiemi. Změněný charakter bezpečnostního prostředí z rozsáhlého globálního konfliktu na méně intenzivní regionální konflikt způsobil revoluci ve vojenských záležitostech. Bylo nutné vytvořit ozbrojené síly nového typu, což vedlo od konce 90. let

minulého století k opětovnému nárůstu vojenských výdajů, ke zvýšení poptávky po zbrojní výrobě, a tím ke zvýšení možnosti uplatnění obranného průmyslu na domácím i zahraničním trhu. „Z ekonomického pohledu bude sehrávat rozhodující roli globalizace, která prohloubí integrační tendence jak v rámci Evropy, tak i světa. Stálý rozvoj informačních technologií a akcelerace nárůstu finančních nákladů na výzkum a vývoj povede ke stále širšímu využívání technologií používaných v civilním sektoru, k jejich prolínání a splývání s technologiemi používanými ve vojenském sektoru.“ [13, str. 140].

Obrázek 1: Dislokace rozhodujících výrobců zbrojní techniky v ČSFR

Následně jsou v příloze E nazvané „Úspěchy a neúspěchy českého zbrojařského průmyslu“ analyzovány prostřednictvím některých ukazatelů (jako je např. zbrojní výroba, vývoz a dovoz zbrojní produkce) základní tendence, jež provázely vývoj zbrojařského průmyslu ve třicátých letech 20. století. Dále je v této příloze ukázána rozdílnost tendencí zbrojařského průmyslu v období studené války.

5.2 Období po ukončení studené války

Konec studené války po roce 1989 znamenal uvolnění mezinárodního napětí. Tento proces trval celou první polovinu 90. let minulého století. V důsledku rozpadu sovětského bloku a s ním související ztráty exportních trhů, musel v 90. letech český zbrojní průmysl čelit

rozsáhlé konverzi a transformaci vlastnických vztahů. Po roce 1989 nastal značný útlum zbrojní výroby, motivovaný snahou omezit obchod se zbraněmi, který byl označován jako neetický. Vládní program konverze zbrojního průmyslu počítal s takřka devadesátiprocentním útlumem zbrojní výroby do konce roku 1992. Po vzniku samostatné ČSFR se z ekonomických důvodů od programu útlumu postupně ustoupilo a došlo k renesanci zbrojního průmyslu a k hledání nových a staronových trhů pro české zbraně. Zároveň docházelo k investování, především do výzkumu a vývoje a k harmonizaci v rámci mezinárodní spolupráce. K obratu ve světě došlo v roce 1997 a od roku 1998 byl poprvé po skončení studené války zaznamenán menší nárůst výdajů na obranu vyspělých zemí.

V roce 1999 se ČR stala členem NATO, s čímž souvisela také nutnost přezbrojení Armády ČR. V roce 2004 došlo k plné profesionalizaci armády a snížení jejich početních stavů i početních stavů výzbroje. V důsledku toho se na trhu objevily staré použité zbraně z armádních skladů a další staré zbraně se dostaly na trh kvůli přezbrojení Policie ČR. Řádově se jednalo o desetitisíce samopalů a pistolí. ČR rovněž řešila problém s nadbytečným množstvím armádní munice. Kromě její likvidace byly tyto staré zásoby darovány zemím sužovaným vnitřními konflikty – např. jako Gruzie, Irák či Afghánistán. Bohužel, po roce 1989 ale i v současnosti, český zbrojní export někdy směřuje i do zemí, kde probíhá či hrozí ozbrojený konflikt, a nezdědka takovým způsobem, že pak české zbraně používají obě bojující strany.

Systém zbrojního exportu je poměrně složitý a administrativně náročný. Firmám se udělují licence k obchodu se zbraněmi, poté si žádají ještě o další povolení ke konkrétním vývozům zbraní, musí dokládat i tzv. certifikát konečného uživatele, tedy toho, komu a případně i k jakým účelům jsou vyvážené zbraně určeny. K různým zbrojním obchodům se vyjadřuje MZV, MV, MO a souhlas k samotnému vývozu uděluje MPO, Při vydávání těchto povolení a licencí jsou povinny státní orgány prověřovat plánovaný vývoz také z hlediska bezpečnostního, zahraničně politického, včetně posouzení souvislosti s možným porušováním lidských práv. V roce 2008 tuzemské firmy exportovaly vůbec nejvíce vojenského materiálu a zbraní v historii ČR. V roce 2009 se změnil zákon, kterým je v ČR prováděna kontrola obchodu se zbraněmi, takže nyní se do domlouvání obchodu se zbraněmi mohou zapojit i firmy bez platné licence, a z toho důvodu se snížila možnost státu tento obchod více kontrolovat.

5.2.1 Objem výroby

„Konec studené války byl doprovázen postupným poklesem poptávky po zbrojní produkci a to v celosvětovém měřítku. V období let 1989—1992 poklesl objem vojenské výroby v ČSFR o 90 % a výdaje na vědu a výzkum v této oblasti o 87 %. Z hlediska sociálního je možno uvést

50% pokles zaměstnanosti v sektoru obranného průmyslu v období let 1987–1991 a další pokles v následujícím období až na 20 % počtů r. 1987.“ [36, str. 115]

Dramatický pokles zbrojní výroby po roce 1987 je evidentní z níže uvedené tabulky, která zachycuje období již od začátku 80. let (až do roku 1987 se objem výroby zvyšoval). Vývoj výroby je vyčíslen v běžných cenách, které byly od roku 1991 ovlivněny inflací, znamená to, že fyzický objem zbrojní výroby se ve skutečnosti snížil více, než vykazují údaje v tabulce.

V této tabulce je pro srovnání uvedeno, jak se měnily podíly ČR a SR na celostátní výrobě zbraní. Podíl ČR na zbrojní výrobě představoval 37,2 – 53,7 %, kdežto podíl SR na zbrojní výrobě představoval 44,9 – 62,8 %.

Tabulka 3:Zbrojní výroba v Československu v běžných cenách a podíly republik na jejím úhrnu v letech 1980 – 1992

Rok	Výroba zboží v mld. Kč	Podíl republiky v %	
		Česká republika	Slovenská republika
1980	17,3	47,4	52,6
1981	18,6	48,4	51,6
1982	20,3	47,8	52,2
1983	23,7	43,9	56,1
1984	25,9	40,9	59,1
1985	27,6	41,3	58,7
1986	27,6	40,6	59,4
1987	29,3	39,2	60,8
1988	26,7	46,1	53,9
1989	19,0	53,7	46,3
1990	16,7	55,1	44,9
1991	7,8	37,2	62,8
1992	5,0	40,0	60,0

[11, str. 212]

Z tabulky č. 3 vyplývá, že tento sestupný trend zbrojní výroby od roku 1988 do roku 1992 neměl v celé poválečné historii obdoby. Nebyl ani tak výsledkem objektivních příčin, jako záměrné politiky. Konverzi zbrojní výroby na civilní programy doprovázela řada opatření ekonomického, technického a organizačního charakteru. Existovala hrozba, že může dojít až k úplnému rozpadu a likvidaci zbrojních kapacit, což by mohlo znamenat nemožnost kompenzovat dovozy vývozem vlastní zbrojní produkce. V návaznosti na usnesení vlády přijaté k útlumu vybraných zbrojních výrob byly v letech 1989 – 1990 poskytovány dotace z federálního rozpočtu. Jeho rozdělení dokládá tabulka č. 4.

Tabulka 4: Dotace z federálního rozpočtu přidělené vybraným podnikům zbrojní výroby v letech 1989 – 1990 (v mil. Kčs)

Podnik	Zásoby 1989	Konverze 1989	Konverze 1990
ZTS Martin (SR)	213	404	406
ZVL Povážská Bystrica (SR)	-	-	305
ZVS Brno (ČR)	-	-	166
Mostáreň Brezno (SR)	-	-	21
SS Uherský Brod (ČR)	-	-	14
ČKD Praha (ČR)	-	-	67
PAL Kbely (ČR)	-	-	10
Tesla Pardubice (ČR)	68	-	68
Desto Děčín (SR)	-	-	7
Celkem	281	404	1 064*

*zůstatek 136 mil. Kč z částky **1,2 mld. Kč** vyčleněných v roce 1990 na konverzi byl při delimitaci rozdělen mezi ČR (56 mil. Kč) a SR (80 mil. Kč)

[11, str. 212]

Pro žádoucí konverzi zbrojní výroby na výrobu civilní existovaly projekty, na které však chyběly peníze. „V roce 1990 požadoval zbrojní průmysl na konverzi dotaci ve výši 2 mld. Kčs a na období 1991 – 1992, kdy se předpokládalo, že bude konverze kulminovat, další necelé 4 mld. Kčs. Ze státního rozpočtu byla však v roce 1990 devíti zbrojním podnikům vyčleněna pouze celková částka 1,2 mld. Kčs. V roce 1992 pak požádalo o dotaci 62 podniků na 172 projektů (z toho 97 projektů bylo nových) s náklady ve výši 14,7 mld. Kčs a s účastí státu 2,7 mld. Kčs. Uvolněna byla pouze 1 mld. Kčs (v ČR 0,21 mld. a SR 0,79 mld. Kčs).“

[13, str. 15]

Konverze zbrojní výroby se týkala zhruba 100 podniků. V důsledku značného rozsahu a krátkého časového úseku vedlo snížení zbrojní výroby v roce 1991 u 21 podniků v ČR a 27 podniků v SR k celkové ekonomické ztrátě 9,7 mld. Kčs. Z toho asi 70 % tvořily nepoužitelné zásoby (výrobní zásoby zbylé z titulu zastavení nebo omezení zbrojní výroby) a nevyužitelné základní prostředky (stroje a technologické soubory s prokazatelně jednoúčelovým určením pro omezovanou zbrojní výrobu). Jednou z dalších položek byly úroky z úvěrů vč. škod vzniklých u subdodavatelů za zrušení předcházejících hospodářských smluv na dodávky zbrojní techniky. [11]

V důsledku propadu zbrojní výroby ztratila produkce ČR vlastní trhy, které byly velice rychle obsazeny zahraniční konkurencí. Omezování zbrojní výroby mělo za následek značnou nezaměstnanost, postihlo především slovenské podniky, ve kterých ztratilo práci přes 35 000 osob. Rozdělením federace na dva nezávislé státy se rozpadl jednotný komplex zbrojařského průmyslu s kooperačními a subdodavatelskými vazbami mezi zbrojními

subjekty z obou částí federace. ČR přišla o výrobu těžkých pozemních zbraní a o vývojové a zkušební základny umístěné na Slovensku. K oslabení českého zbrojařského průmyslu přispěla neuvážená privatizace zbrojařských podniků, nejvíce v elektronickém průmyslu. Zároveň došlo k masovému prodeji řady vojenských opravárenských podniků s jejich unikátními technologiemi nebo výrobními linkami, které měly pro obranu státu strategický význam. Nepříznivé dopady na zbrojařský průmysl měla konverze zbrojních odvětví, prováděná souběžně s přechodem ekonomiky k tržnímu hospodářství a privatizací, dále dlouhodobé nejasnosti o výstavbě ozbrojených sil a trvající nestabilita ve změně jejich potřeb, které vedly ke ztrátě perspektivy výrobců. Podpora ze strany státu byla velmi omezená (pouze na podporu subjektů zbrojařského průmyslu při prezentaci svých produktů v zahraničí). Postoj státních orgánů k otázkám vývozu zbraní a vojenského materiálu vedl k opuštění tradičních a perspektivních zahraničních trhů.

„Omezením výdajů na obranu a poklesem jejich reálné hodnoty v první polovině 90. let byly omezeny modernizační a rozvojové programy ozbrojených sil. Důsledkem bylo téměř úplné zastavení inovací a prosté reprodukce zbraňových systémů, vojenské techniky a dalšího materiálu ozbrojených sil. Dodávky obranného průmyslu byly zaměřeny především na zabezpečení provozních potřeb a služeb. Procentuální podíl investičních výdajů na celkovém rozpočtu Ministerstva obrany poklesl ze 40 % v roce 1989 na 10 % v roce 1992. Obdobným způsobem byly omezeny i finanční prostředky na financování výzkumu a vývoje, které poklesly od roku 1989 do roku 1992 o 87 %.“ [13, str. 46]

Jak vyplývá z tabulky č. 5 také vlastní ozbrojené síly zahájily rozsáhlou redukci svého vojenského potenciálu.

Tabulka 5: Vývoj počtu pracovníků a hlavních druhů bojové techniky v ČR

Rok	Bojové tanky	Bojová obrněná vozidla	Dělostřelecké systémy	Bojové letouny	Úderné vrtulníky	Osoby
1993	1617	2315	1516	227	36	117838
1995	1011	1415	893	215	36	67702
1998	948	1238	767	122	36	58343
1999	938	1219	754	114	34	58193
2000	792	1211	740	110	34	57735
2001	652	1211	648	97	34	53636

[13, str. 46]

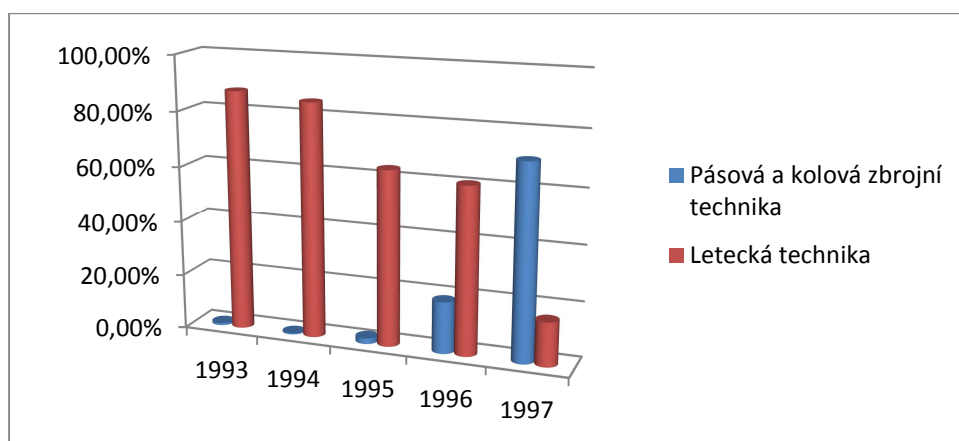
V tabulce č. 6 je popsána oborová struktura zbrojní techniky.

Tabulka 6: Oborová struktura – podíl jednotlivých oborů zbrojní techniky na jejím celkovém objemu výroby v letech 1993 až 1997 (v %)

Technika/rok	1993	1994	1995	1996	1997
Zbraně	1,7	2,6	0,35	2,0	6,34
Munice	1,4	2,9	1,7	1,0	0,63
Pásová a kolová zbrojní technika	0,8	0,4	2,0	18,7	70,50
Letecká technika	87,3	85,1	63,7	60,7	15,95
Elektrotechnika, přístroje	2,0	1,1	30,3	12,8	5,5
Ostatní zbrojní technika	3,6	6,5	0,5	0,9	0,42
Ostatní nestrojírenská zbrojní technika	1,3	0,8	0,35	2,3	0,25
Opravy zbrojní techniky	1,9	0,6	1,1	1,6	0,41
Celkem	100, 0	100, 0	100, 0	100, 0	100, 0

[27, str. 5]

Obrázek 2: Podíl pásové, kolové zbrojní techniky a letecké techniky v letech 1993 - 1997

Zdroj: vlastní zpracování

„V roce 1997 bylo pro 110 platných vývozních a dovozních povolení vydáno 516 vývozních a 276 dovozních licencí. Ze 110 organizací majících povolení k zahraničnímu obchodu s vojenským materiálem uskutečnilo obchod 58 organizací, z nichž 6 největších realizovalo 85,7 = ročního obratu, a to v pořadí:

- TATRA Kopřivnice
- OMNIPOL Praha
- AERO Vodochody
- THOMAS Praha
- Letecké opravny Malešice
- ČZ Uherský Brod [30, str. 6]

Po vstupu ČR do NATO pokračovaly snahy zbrojařského průmyslu o prohloubení mezinárodní spolupráce a o získání zahraničních kontraktů. O český vojenský materiál vzrůstal postupně zájem ve světě. Stát prosazoval offsetovou politiku. Jedním z možných výsledků offsetové politiky byla realizace projektu „Přezbrojení AČR obrněnými transportéry“, kde byla dojednána s dodavatelem hodnota přímých offsetových programů ve výši 4,84 mld. Kč, což je 40 % z celkové hodnoty kontraktu bez DPH. Celková hodnota offsetového programu činila 18,151 mld. Kč.

„Povolení obchodovat s vojenským materiálem obdrželo v roce 2005 celkem 35 zájemců a v roce 2006 to již bylo 140 uchazečů. Od roku 1999 do roku 2006 docházelo kromě roků 2000, 2002 a 2006 k postupnému nárůstu počtu udělovaných licencí na obchod s vojenským materiálem podle zákona č. 38/1994. V roce 2005 to bylo 1 471 a v roce 2006 celkem 1 408 licencí.“ [27, str. 149 -150]

Obchod se týkal ve většině případů odprodeje zastaralých zbraňových systémů a vojenského materiálu vyřazeného z používání armády. Šlo především o tankovou techniku, dělostřelecké systémy, nadzvukové letouny, cvičné letouny, vrtulníky a ruční zbraně. Mezi nejvýznamnější obchodní partnery ČR patřily v této oblasti země EU, především Slovensko. Mimo státy EU pak Gruzie, USA, Kanada, dále Tunisko, Indie a Vietnam.

5. 2. 2 Zaměstnanost ve zbrojařském průmyslu

Produkce vojenského materiálu a techniky v ČR je rozmanitá a sektor přímo zaměstnává tisíce zaměstnanců. Tabulka č. 7 obsahuje stručný přehled firem, které se zaměřují výhradně či jen částečně na vojenskou výrobu:

Tabulka 7: Stručný přehled firem, které se zabývají vojenskou výrobou

Společnost	Zaměření	Přibližný počet zaměstnanců
Aero Vodochody a.s.	Letecká technika	1 300
VOP CZ, s.p.	Modernizace a vývoj vozidel	700
TATRA a.s.	Lehká a těžká vojenská vozidla	2 000
Česká zbrojovka a.s.	Palné zbraně	1 200
Explosia a.s.	Výroba výbušnin, střeliva	450
Sellier & Bellot a.s.	Muniční výroba	1 400
RAMET a.s.	Radiolokační systémy	260
VARIEL a.s.	Vojenské kontejnery	150
PBS Velká Bíteš a.s.	Vývoj a výroba leteckých motorů	760
VR Group a.s.	Vývoj a výroba simulátorů, trenažérů	40
SVOS Přelouč, spol. s.r.o.	Pancéřování vozidel	130
ALES, s.r.o.	Letecké systémy	40

Zdroj: vlastní zpracování

Z tabulky č.7 vyplývá, že největší zaměstnanost je ve firmách: TATRA a.s., Sellier & Bellot a.s., Aero Vodochody a Česká zbrojovka a.s.

Český zbrojařský průmysl pak nepřímo zahrnuje i množství firem, které slouží jako subdodavatelé různých komponentů pro výrobce vojenské techniky (např. Meopta Přerov dodává optiku pro pušky Uhersko-brodské zbrojovky). Tyto firmy se rovněž podílejí na zaměstnanosti. Firmy mohou těžit i z tzv. offsetových smluv, které českým producentům nabízejí kompenzaci za nákup zbrojního vybavení v zahraničí – tento případ nastal při pronájmu nadzvukových letounů od švédské společnosti Gripen International. Směrnice Evropské unie však nedávno pozměnila legislativu týkající se offsetů – krok, který podle některých zdrojů poškozuje malé státy. Za faktor, který naopak v posledních letech oslaboval český obranný průmysl, se může považovat systém prostředníků. Při zadávání klíčových zakázek upřednostňovalo MO zprostředkovatelské firmy, což podle mého názoru vedlo k předraženým zakázkám. I přes rozsáhlý úbytek výrobních, výzkumných, a vývojových kapacit byl zbrojařský průmysl ČR schopen zabezpečit materiální potřeby ozbrojených sil v řadě oblastí (prostředky OPZHN, ženijní technika, terénní a nákladní automobily, komunikační prostředky, výstroj a výbava jednotlivce, pěchotní zbraně, letecké a protiletadlové kanóny, simulační technologie atd.) Souhrnem lze říci, že existující kapacity a tradice českého zbrojního průmyslu mohou sloužit jako pozitivní činitel při rozšiřování výroby v daném sektoru a tím i zvyšování zaměstnanosti. Rozšíření zbrojní produkce napomůže i růstu podpurných odvětví jako je strojírenství či chemický průmysl a zvýšení zaměstnanosti v nich.

5.2.3 Vývoz a dovoz produkce zbrojařského průmyslu

Uplatnění zbrojní produkce, údaje o zahraničním obchodě s vojenským materiálem, strukturu vývozu a oborovou strukturu v letech 1993 – 1997 uvádí tabulky č. 8 až 10.

Tabulka 8: Uplatnění produkce zbrojařského průmyslu (v %)

Odběratel/rok	1994	1995	1996	1997
Ministerstvo obrany	4,7	16,5	14,28	7,4
Ministerstvo vnitra	0,1	0,5	0,02	0,08
Vývoz	88,5	66,2	72,63	82,7
Ostatní	6,7	16,8	13,07	9,82
Celkem	100, 0	100, 0	100, 0	100, 0

[30, str. 5]

Tabulka 9: Zahraniční obchod s vojenským materiálem (v mil. USD)

Obchod/rok	1993	1994	1995	1996	1997
Vývoz	167	194	154	117	182
Dovoz	42	44	50	34	33

[30, str. 6]

Tabulka 10: Struktura vývozu (v procentech)

Technika/rok	1993	1994	1995	1996	1997
Letecká technika	78,5	79,5	59,2	46,4	9,7
Pozemní mobilní tech.	9,9	9,5	17,4	22,0	76,2
Munice	1,9	2,6	3,1	5,0	4,9
Zbraně	4,9	2,1	8,2	10,8	3,1
Elektrotechnika	-	0,3	0,3	3,2	13
Služby	4,7	5,8	10,0	9,0	3,3
Sběratel. předměty	0,1	0,2	0,3	1,2	0,8
Jiné	-	-	1,5	2,4	0,7
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

[30, str. 6]

Co se týče porovnání dovozů vojenské techniky z doby před a po roce 1989, lze konstatovat, že ČSSR a později ČR se postupně stala z převládající vývozní země po roce 1999 jejím čistým dovozcem. Tento vývoj dokládá níže uvedená tabulka.

Tabulka 11: Orientační hodnoty vývozu a dovozu vojenského materiálu (1989 – 2007)

Rok	Vývoz (mil. eur)	Dovoz (mil. eur)
1989	443	356
1990	239	208
1991	177	111
1992	133	44
1993	148	37
1994	172	39
1995	136	44
1996	103	30,5
1997	161	29,3
1998	92	38,8
1999	89,9	102,3
2000	86,7	150,5
2001	60,5	113,3
2002	77	92
2003	82,9	120,4
2004	89,7	125
2005	88	726,8
2006	92,9	93
2007	174,7	193
2008	189,6	107

[30, str. 6]

„Vývoz zbraní, vojenské techniky a materiálu se od roku 1998 do roku 2006 pohyboval v ročních objemech kolem 80 mil. EUR a byl převyšován hodnotou dovážených komodit.

Nejvýznamnější nárůst dovozu byl zaznamenán v roce 2005 v souvislosti s realizací pronájmu nadzvukových letounů JAS-39 Gripen. V roce 2007 se podařilo ČR také vyvézt vojenský materiál v hodnotě 174 mil EUR, tato částka převyšovala dvojnásobek průměrného vývozu v uplynulých deseti letech. Nárůst byl tvořen především významnými dodávkami vojenského materiálu do Gruzie, Alžíru, Etiopie, Indie a Pákistánu. V r. 2008 dovoz vojenského materiálu a zbraní do ČR prudce klesl a to o 86 mil. eur ze 193 mil. eur (5 mld. Kč) a naopak objem vývozu, který činil 189,6 mil. eur (4,9 mld. Kč), byl v soudobé historii ČR nejvyšší.“ [27, str. 149]

Tabulka 12: Vývoz a dovoz vojenského materiálu v letech 1999 – 2007 (v mil. Kč)

Rok	Vývoz vojenského materiálu	Dovoz vojenského materiálu	Celkový vývoz	Celkový dovoz	Podíl vývozu vojenského materiálu na celkovém vývozu	Podíl dovozu vojenského materiálu na celkovém dovozu
1999	3 316	3 773	908 756	973 169	0,36	0,39
2000	3 087	5 359	1 121 099	1 241 924	0,28	0,43
2001	2 062	3 862	1 268 149	1 385 564	0,16	0,28
2002	2 373	2 835	1 254 860	1 325 671	0,19	0,21
2003	2 640	3 834	1 370 930	1 440 723	0,19	0,27
2004	2 862	3 988	1 722 657	1 749 095	0,17	0,23
2005	2 621	21 647	1 868 586	1 829 962	0,14	1,18
2006	2 633	2 636	2 144 573	2 104 812	0,12	0,13
2007	4 850	5 358	2 479 234	2 391 319	0,20	0,22

Zdroj: vlastní zpracování z ČSÚ

V úvodu práce byla stanovena hypotéza: „Oproti první republice v současnosti zbrojařský průmysl ztratil svoji exportní pozici a jeho podíl na vývozu se snížil.“ Hypotéza bude prokázána pomocí relativního ukazatele podílu zbrojního průmyslu na vývozu ČR, neboť absolutní částky s ohledem na měny vykazování a změny cenových hladin jsou nesrovnatelné. Bude se porovnávat období 1930 až 1938 s obdobím 1999 až 2007, tj. vždy 9 let. Obě období jsou srovnatelná, poněvadž v Československu ve třicátých letech prezentovaly zbrojařský průmysl především české firmy.

K ověření hypotézy slouží tabulka č. 13, ve které jsou uvedeny v procentech podíly zbrojního vývozu na celkovém vývozu.

Tabulka 13: Podíl zbrojního vývozu na celkovém vývozu (v mil. Kč)

Rok	Vývoz zbrojního průmyslu (1)	Celkový vývoz	Podíl zbrojního vývozu na celkovém vývozu (%)	Rok	Vývoz zbrojního průmyslu (2)	Celkový vývoz	Podíl zbrojního vývozu na celkovém vývozu (%)
1930	187	17 474	1,07	1999	3 316	908 756	0,36
1931	132	13 149	1,00	2000	3 087	1 121 099	0,28
1932	48	7 392	0,65	2001	2 062	1 268 149	0,16
1933	106	5 923	1,79	2002	2 373	1 254 860	0,19
1934	344	7 288	4,72	2003	2 640	1 370 930	0,19
1935	425	7 947	5,35	2004	2 862	1 722 657	0,17
1936	325	8 036	4,04	2005	2 621	1 868 586	0,14
1937	347	11 983	2,90	2006	2 633	2 144 573	0,12
1938	696	10235	6,80	2007	4 850	2 479 234	0,20

Pozn.: 1 uváděno jako zbraně, 2 uváděno jako vojenský materiál

Zdroj: vlastní zpracování

Podíl zbrojního vývozu na celkovém vývozu ve třicátých letech minulého století se pohyboval ve vlnách, nejdříve měl klesající a rostoucí tendenci, poté opět klesají a znovu rostoucí tendenci. Hodnota tohoto ukazatele se pohybovala v poměrně velkém rozmezí: mezi 0,65 % až 6,80 %, což představuje variační rozpětí 6,15 procentního bodu. Jeho výše kulminovala v roce 1938, mezi jinými i v souvislosti s nastupujícím fašismem. Tehdy dosáhl tento ukazatel maximální hodnoty 6,8 %, rovněž absolutní vývoz zbraní byl v roce 1938 nejvyšší. Naopak nejnižšího podílu zbrojního vývozu na celkovém vývozu bylo dosaženo v roce 1932, kdy tento ukazatel dosáhl hodnoty 0,65 %, zároveň v tomto roce bylo absolutně dosaženo nejnižšího vývozu zbraní. Důvodem byla ekonomická krize, která v tomto roce kulminovala. Zatímco rozmezí ukazatele podílu zbrojního vývozu na celkovém vývozu se pohybovalo v rozmezí hodnot 0,65% až 6,80 %, průměrná hodnota tohoto ukazatele činila 2,92 %.

K viditelnému snížení došlo u ukazatele podílu zbrojního vývozu na celkovém vývozu ČR v letech 1999 až 2007, který nedosáhl ani půl procenta, pohyboval se v těchto letech v rozmezí 0,12 % až 0,36 %, což představuje variační rozpětí 0,24 %. Znepokojující je především skutečnost, že výše ukazatele podílu zbrojního vývozu na celkovém vývozu je nejen velmi nízká, ale že má od roku 1999 do roku 2006 neustále klesající tendenci. V roce 1999 tento ukazatel nabyl maximální hodnoty 0,36%, v dalších letech klesal až do roku 2006, kdy dosáhl minimální hodnoty 0,12 %. Teprve v roce 2007 dosáhl hodnoty 0,20 %, čímž v tomto roce převýšil jeho průměrnou hodnotu o 0,01 %. Průměrná hodnota ukazatele podílu zbrojního vývozu na celkovém vývozu v letech 1999 až 2007 činila 0,19 %.

Vzhledem k tomu, že v žádném roce „období současnosti“ nebyla úroveň sledovaného ukazatele z období první republiky převýšena, rovněž průměrné hodnoty (2,92 % z období první republiky a 0,19 % z období současnosti) svědčí o snížení podílu zbrojního průmyslu na vývozu ČR v současnosti, lze označit hypotézu „*Oproti první republice v současnosti zbrojařský průmysl ztratil svoji exportní pozici a jeho podíl na vývozu se snížil.*“ za pravdivou. K tomu je nutné uvést, že v letech 1999 až 2007 zaznamenal celkový vývoz rostoucí tendenci. Příčinou tohoto jevu byla především expanze jiných průmyslových oborů oproti zbrojařskému průmyslu. Tato skutečnost částečně přispěla i ke klesající tendenci ukazatele podílu zbrojního vývozu na celkovém vývozu, a tím i k relativnímu poklesu pozice zbrojařského průmyslu.

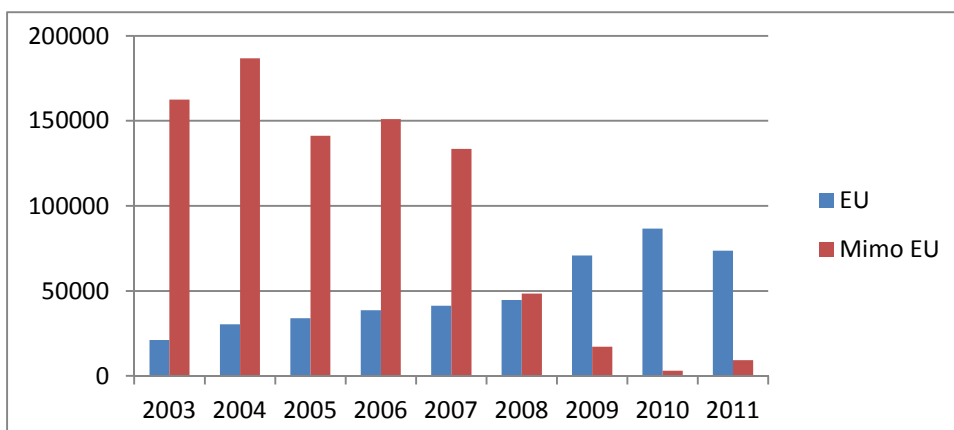
Kromě domácího trhu se zbrojní produkce ČR uplatňuje také na zahraničních trzích. Vývoz do zemí EU za posledních 10 let rostl od roku 2003 a v roce 2010 kulminoval. Dosáhl výše 86 553 tis. EUR. ČR uplatňovala svoji vlastní produkci i mimo zbrojní evropský trh, a to i v době, kdy se EU snažila urychlit integraci své zbrojní zakázky. Zatímco v letech 2003 až 2007 směřoval vývoz vojenského materiálu převážně do zemí mimo EU, od roku 2009 došlo k obratu, převyšoval vývoz do zemí EU.

Tabulka 14: Uskutečněný vývoz (prodej) vojenského materiálu v letech 2003-2011 (v tis. EUR)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Severní Afrika	19 659	6 043	3 470	7 096	14 650	17 791	7 717	9 493	20 941
Sub-Saharská Afrika	2 188	1 051	1 683	1 581	11 434	9 394	9 439	1 315	1 719
Severní Amerika	5429	4 668	13 215	9 433	10 636	10 801	10305	12 430	14 816
Střední Amerika a Karibská oblast	281	212	1 450	221	798	3156	1 196	2 735	549
Jižní Amerika	615	1 505	1 907	1 208	563	1 192	7 560	517	722
Střední Asie	122	1 815	1 515	324	0	4	27	41	282
Severovýchodní Asie	132	3 038	2 165	1 282	299	630	57	938	495
Jihovýchodní Asie	5 262	4 921	6 032	5 650	5 622	23 129	10 992	11 550	15 929
Jižní Asie	17 736	20 791	5 579	9 186	53 423	41 282	33 104	37 205	21 548
Evropská unie	21 043	30 314	33 850	38 639	41 326	44 562	70 823	86 553	73 553
Další evropské země	3 961	5 314	7 734	9 598	20 802	27 795	6 758	18 525	14 024
Blízký východ	6 460	10 019	9 456	8 744	15 065	9 872	17 129	35 664	18 827
Austrálie a Oceánie	0	7	2	27	107	6	10	24	18
celkem	183423	216990	175117	189614	174725	92989	88058	89700	82888

[37]

Obrázek 3: Vývoz vojenského materiálu do zemí EU a mimo země EU (v tis. EUR)

Zdroj: vlastní zpracování

Výroční zpráva o kontrole vývozu vojenského materiálu, ručních zbraní pro civilní použití a zboží a technologii dvojího užití v ČR za rok 2011 dle internetového zdroje uvádí následující skutečnosti:

- Vývoz zbraní a vojenského materiálu z ČR do celého světa v roce 2011 klesl na 183,4 milionu eur (asi 4,7 miliardy korun)
- Vývoz zbraní a vojenského materiálu z ČR do celého světa v roce 2010 vystoupil na rekordní hodnotu 217 milionu eur, tedy podle současného kurzu asi 5,53 miliardy korun
- Dovoz vojenského materiálu a zbraní do ČR v roce 2010 byl dle aktuálního kurzu za 9,6 miliardy Kč a v roce 2011 se snížil na asi 1,6 miliardy korun
- Z ČR se v roce 2011 vyvezlo např. 26 408 pistolí, které kromě USA zamířily např. do Mexika, Thajska, Nikaraguy. Do Bulharska a USA se vyvezlo 83 těžkých kulometů, na Ukrajinu 48 věžových kompletů k samohybným houfnicím Gvozdík ráže 122 mm. Do Afghánistánu se např. vyvezly pancéřovky, granátometry RPG a lehké kulometry. Téměř 4 000 lehkých kulometů se naopak dovezlo. Dalších 18 těžkých kulometů se dovezlo z Rumunska.
- Pro sběratelské účely se zbraně vyvážely (např. tank M-4 Sherman a několik vojenských letadel) a zároveň i dovážely se (např. tank T-72 s kanonem ráže 125 mm, letoun MIG-21) [39]

Tabulka 15:Dovoz (nákup) některého vojenského materiálu od zahraničních osob v roce 2011

Vojenský materiál	Kusů celkem	Země (nejvýznamnější)
Revolvery a pistole	128	Rakousko, Německo, Polsko, Izrael
Pušky a karabiny	1 222	Německo, Itálie, Izrael, Polsko, Švýcarsko, Belgie, USA
Samopaly	13 696	Srbsko, Slovensko, Rakousko, Izrael, Polsko, Itálie
Samočinné pušky	26 942	Slovensko, Izrael, Německo, Kanada, Polsko
Lehké kulometry	3 835	Srbsko, Slovensko, Polsko, Maďarsko, Izrael, Belgie
Těžké kulometry	18	Rumunsko
Tanky	37	Slovensko
Bojová obrněná vozidla	51	Rakousko, Slovensko, Polsko
Velkorážové dělostřelecké systémy	123	Slovensko, Polsko
Rakety a raketové střely, přenosná zařízení protitankových raket	1 762	Bulharsko, Polsko, Slovensko

Zdroj: Výroční zpráva o kontrole vývozu vojenského materiálu, ručních zbraní pro civilní použití a zboží a technologií dvojího užití v České republice za rok 2011

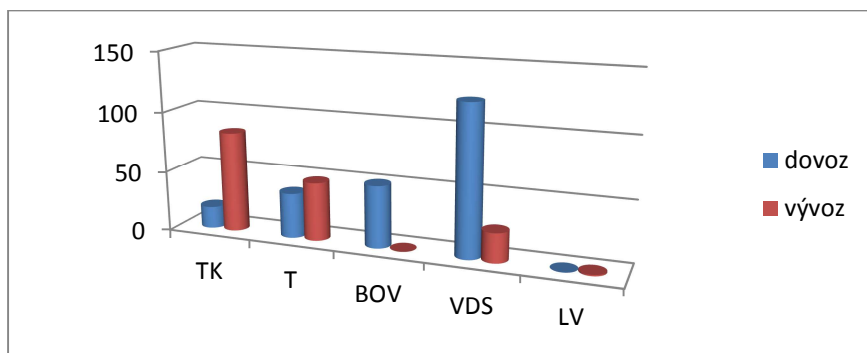
Obchod se zbrojní produkcí může mít jak stabilizační, tak destabilizační dopad na ekonomický růst, obchodní bilanci a veřejné finance. „*Případné destabilizaci ekonomiky při nákupu nákladných zbraňových systémů ze zahraničí čelila vláda důslednou realizací kompenzačních opatření – offsety, které by měly kromě ekonomického přínosu podporovat domácí obranný průmysl, zejména jeho vývojové a výrobní schopnosti.*“ [13, str. 135]. Jelikož stát není schopen pro AČR získat veškerý materiál důležitý pro svoji obranu z vlastní produkce, musí spoléhat nejen na nespolehlivé offsetové operace, ale i na kooperaci. ČR tak staví na pouhé účasti zbrojního průmyslu na krytí potřeb ozbrojených sil, nikoliv na plnohodnotných a pohotových dodávkách domácích zbrojních výrobců. Svoji vlastní produkci se snažili poté uplatnit mimo evropský zbrojní trh. Tyto trhy byly mnohem perspektivnější, rozhodujícími faktory zde byla cena a pružnost dodávky, přičemž legislativní omezení byla minimální.

Tabulka 16: Vývoz (prodej) některého vojenského materiálu zahraničním osobám v roce 2011

Vojenský materiál	Kusů celkem	Země (nejvýznamnější)
Revolvery a pistole	26 408	Thajsko, USA, Jordánsko, Brazílie, Moldávie, Mexiko, Kostarika, Nikaragua
Pušky a karabiny	3 985	Kanada, Filipíny, Španělsko, Slovensko, Slovinsko, Nizozemí, Lotyšsko, Malta
Samopaly	2 270	Rakousko, Thajsko, Slovensko, Německo, Malta, Lucembursko
Samočinné pušky	539	Keňa, Belgie, Polsko, Kanada, Nový Zéland, USA
Lehké kulometry	612	Vietnam, Afghánistán, USA, Polsko, Malta
Těžké kulometry	83	Bulharsko, USA
Tanky	48	Ukrajina
Bojová obrněná vozidla	0	-
Velkorážové dělostřelecké systémy	24	Bulharsko, Slovinsko
Rakety a raketové střely, přenosná zařízení protitankových raket	802	Afghánistán, Bulharsko, Egypt
Letouny a vrtulníky	1	Maďarsko

Zdroj: Výroční zpráva o kontrole vývozu vojenského materiálu, ručních zbraní pro civilní použití a zboží a technologií dvojího užití v České republice za rok 2011

Obrázek 4: Vývoz a dovoz některého vojenského materiálu v roce 2011(1. část)

Zdroj: vlastní zpracování

TK = Těžké kulometry

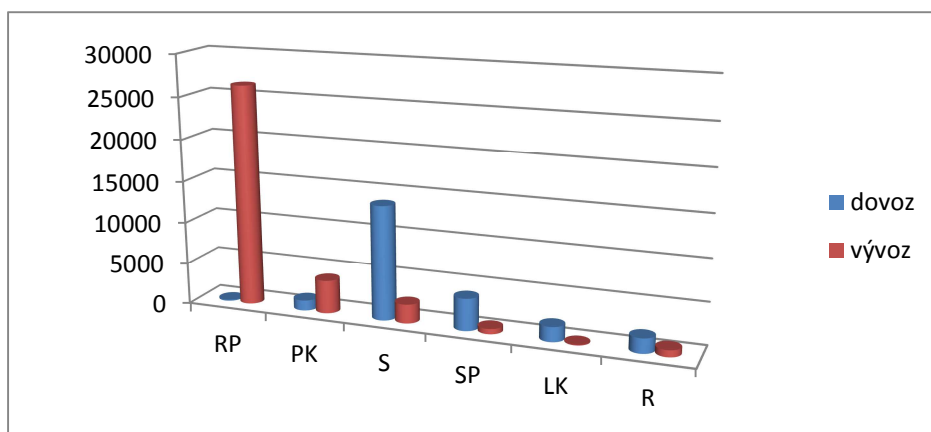
T = Tanky

BOV = Bojová obrněná vozidla

VDS = Velkorážové dělostřelecké systémy

LV = letouny a vrtulníky

Obrázek 5: Vývoz a dovoz některého vojenského materiálu v roce 2011(2. část)

Zdroj: vlastní zpracování

RP = Revolvery a pistole

PK = Pušky a karabiny

S = Samopaly

SP = Samočinné pušky

LK = Lehké kulometry

R = Rakety a raketové střely, přenosná zařízení protitankových raket

Obchodování se zbraněmi a vojenskou technikou podléhá exportní kontrole. ČR a její obranný průmysl dodržuje Zákon č. 38/1994 Sb., o zahraničním obchodu s vojenským materiálem a celou řadu mezinárodních dohod a smluv, které svým licenčním řízením zamezují nelegálnímu obchodu. K vývozu vojenského materiálu bylo v roce 2011 uděleno 1 092 licencí v hodnotě 8 514,1 mil. Kč (346,3 mil. €). Hodnota realizovaných obchodů na základě využití licencí včetně udělených v minulých letech (dále pouze „využití“) činila 4 509,1 mil. Kč (183,4 mil. €). Do zemí EU bylo vydáno 521 licencí na vývoz v celkové hodnotě 3 911,6 mil. Kč (159,1 mil. €), využití pak činilo 1 809,5 mil. Kč (73,6 mil. €). Nejvíce licencí bylo vydáno na vývozy do Slovenské republiky (115), Polska (115) a Německa (65). Hodnotově se uskutečnil největší vývoz do Rakouska 572,8 mil. Kč (23,3 mil. €), Polska 302,6 mil. Kč (12,3 mil. €), Slovenské republiky 199,1 mil. Kč (8,1 mil. €), Itálie 181,9 mil. Kč (7,4 mil. €). Největší počet licencí k vývozu do zemí mimo EU bylo vydáno do Thajska (84), USA (64) a Izraele (37). Hodnotově největší vývoz proběhl do Alžírsko 494,9 mil. Kč (20,1 mil. €), USA 329,7 mil. Kč (13,4 mil. €) a Indie 307,3 mil. Kč (12,5 mil. €). K dovozu vojenského materiálu bylo uděleno 911 licencí v hodnotě 3 352,8 mil. Kč (136,4 mil. €) Hodnota realizovaných obchodů na základě využití licencí včetně udělených v minulých letech (dále pouze „využití“) činila 5 855,6 mil. Kč

(238,2 mil. €). K dovozu ze zemí EU bylo vydáno 522 licencí v hodnotě 1 534,2 mil. Kč (62,4 il. €), využití pak činilo 5 018 mil. Kč (204,1 mil. €). Nejvíce licencí k dovozům bylo vydáno ze Slovenské republiky (121), Německa (89) a Velké Británie (74). Hodnotově největší dovoz se uskutečnil z Rakouska 3 923,9 mil. Kč (159,6 mil. €), USA 339,3 mil. Kč (13,8 mil. €), Norska 238,5 mil. Kč (9,7 mil. €), Slovenska 199,1 mil. Kč (8,1 mil. €), Německa 183,9 mil. Kč (7,5 mil. Kč) a Itálie 183,9 mil. Kč (7,5 mil. €). Na dovoz spojený s následným vývozem ("brokering") bylo vydáno celkem 21 licencí v celkové hodnotě dovozu 46,5 mil. Kč (1,9 mil. €) a následného vývozu 68,8 mil. Kč (2,8 mil. €). Hodnotově byl realizován největší dovoz ze Slovenska 9,5 mil. Kč (386 tis. €) spojený s vývozem do Polska 11,3 mil. Kč (462 tis. €).

Zdroj: Výroční zpráva o kontrole vývozu vojenského materiálu, ručních zbraní pro civilní použití a zboží a technologií dvojího užití v České republice za rok 2011

5.2.4 ČR v evropském srovnání

Jako vhodným indikátorem výkonnosti zbrojařského průmyslu v čase se jeví objem vývozu konvenčních zbraní. V polovině třicátých let minulého století, jak již bylo řečeno, patřilo Československo mezi největší světové vývozce ručních palných zbraní a střeliva. Ještě v letech 1989 – 1992 Československo figurovalo ve vývozu konvenčních zbraní na sedmém místě ve světě a na pátém místě v Evropě (po tehdejší Sovětskému svazu, Francii, Německu a Velké Británii) s objemem stejným jako Itálie a Švédsko dohromady, trojnásobně vyšším než Španělsko a o třetinu větším než následující Nizozemí. V dovozu konvenčních zbraní bylo Československo v období 1989 – 1992 na 12. místě ve světě a čtvrtém v Evropě. Zhruba za dalších dvacet let se ČR podle srovnání v roce 2010 nacházela ve vývozu konvenčních zbraní na 31. místě ve světě, v dovozu na 69. místě ve světě, což v evropském srovnání odpovídá 13. místu ve vývozu a 15. místu v dovozu. Z uvedených čísel vyplývá, že výkonnost zbrojařského průmyslu ČR je dnes jen zlomkem dřívější síly. Tato nepříznivá situace se nezmění ani po zahrnutí Slovenska ve vývozu na 44. příčce ve světě, 15. příčce v Evropě a v dovozu na 120. příčce ve světě, na 23. v Evropě.

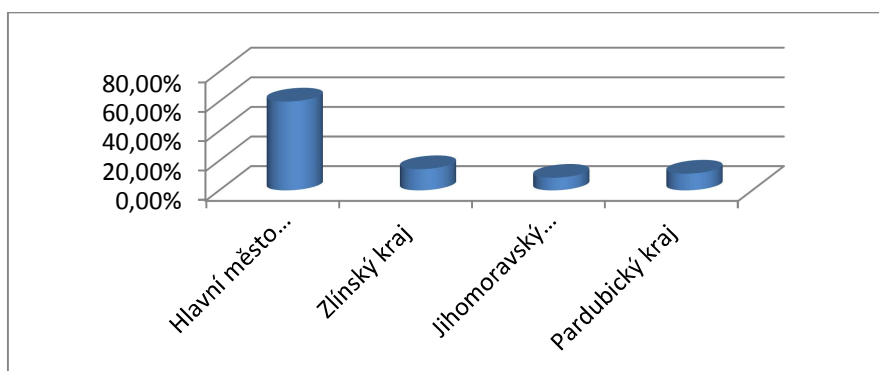
Mezi nejhlavnější příčiny tohoto stavu patří konec studené války, rozpad Varšavské smlouvy, ztráta tradičních zahraničních trhů, celosvětový pokles výdajů na zbrojení spojený se snahou o odzbrojení. Vnitřní příčiny, jako rozdělení Československa a jeho zbrojařského průmyslu, doprovázené snahami o jeho konverzi, většinou končily faktickou likvidací jednotlivých zbrojařských podniků. Prohloubily změny vnějšího prostředí a umocnily výše uvedený propad. Oproti tomu evropské zbrojařské firmy v letech 1990 až 20007 zvýšily

své zastoupení mezi deseti největšími producenty konvenčních zbraní z 21 % na 36 %. Většina států západní Evropy vytvořila své národní monopoly pro letecké, pozemní a námořní systémy, např. BAE Systems ve Velké Británii, Finmeccanica v Itálii, Thales, DCNS, Nexter ve Francii, Saab ve Švédsku. Německo, Francie, Velká Británie, Nizozemí, Španělsko, Itálie a Švédsko se pak v roce 2010 vešly do první desítky největších vývozců konvenčních zbraní na světě a jak ČR, tak ani jeden z domácích podniků nesnese s nimi srovnání. ČR je dnes co se týče vývozu ve třetí desítku po státech, jako je Bělorusko, Černá Hora nebo Uzbekistán.

5.3 Zbrojařský průmysl v regionech ČR

V ČR je zbrojní výroba z územního hlediska rozložená nerovnoměrně a dochází k její koncentraci v určitých regionech.

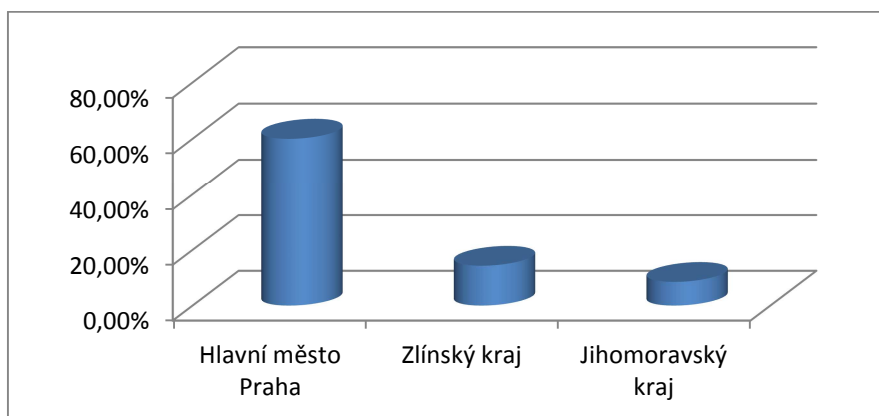
Obrázek 6: Nejvyšší procento výrobních subjektů zbrojařského průmyslu

Zdroj: vlastní zpracování dle [13, str. 124]

Nejvyšší procento výrobních podniků bylo v roce 2003 zastoupeno v Praze (32,3 %). Následuje Zlínský kraj (16,9 %), Jihomoravský (13,7 %), Pardubický (11,3 %) a Olomoucký (5,6 %). V ostatních krajích jsou výrobní subjekty zbrojařského průmyslu zastoupeny méně než 5 %.

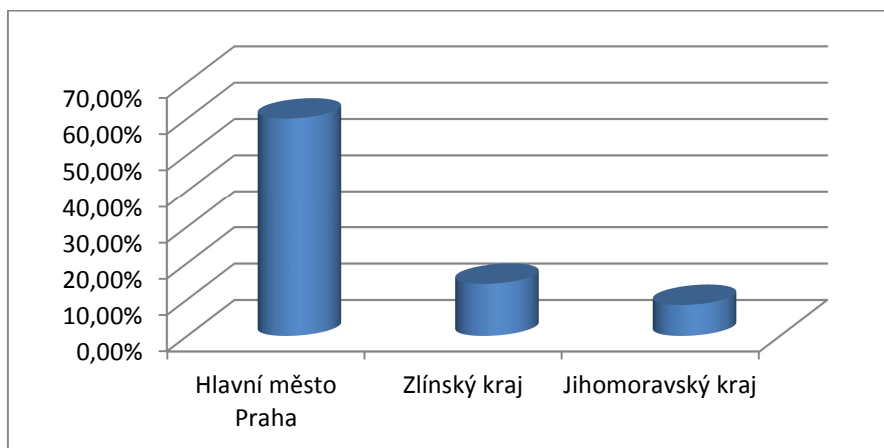
Obrázek 7: Rozložení pracovní síly výrobních subjektů zbrojařského průmyslu

Zdroj: vlastní zpracování dle [13, str. 124]

V ČR byl v roce 2003 z pohledu teritoriálního rozložení pracovní síly výrobních subjektů zbrojařského průmyslu nejvyšší podíl pracovních sil v Praze (30,5 %). Následoval kraj Zlínský (24,6 %) a Jihomoravský (10,3 %). Nejmenší podíl zbrojařského průmyslu byl na západě a severu ČR tj. v Libereckém, Ústeckém, Karlovarském, Plzeňském a Jihočeském kraji. Tyto podíly měly souvislost s obdobím studené války, kdy rozložení strategicky významných odvětví bylo možné především ve vnitrozemí a na východě území státu. S teritoriálním rozložením zbrojařského průmyslu bylo spjato i rozložení jeho obratu.

Obrázek 8: Nejvyšší obrat výrobních subjektů zbrojařského průmyslu

Zdroj: vlastní zpracování dle [13, str. 125]

S teritoriálním rozložením zbrojařského průmyslu na území ČR korespondovalo také rozložení jeho obratu. Nejvyššího obratu dosáhly výrobní subjekty zbrojařského průmyslu v Praze (necelých 60 %). Následoval kraj Zlínský (14,3 %) a Jihomoravský (8,5 %).

„Rozložení a výkonnost obranného průmyslu v rámci jednotlivých krajů má svůj značný ekonomický význam v případě realizace hospodářské politiky státu. Jedná se zejména o citlivé rozhodování v případě realizace významných zakázek, útlumu či zániku některých výrobních schopností, realizaci offsetových programů apod. Zde se potvrzuje význam efektivního obranného průmyslu i v rovině sociální politiky – politiky zaměstnanosti.“ [13, str. 125]

Z celkového přibližného počtu 150 členských organizací AOBP uváděných ve zvláštním katalogu této asociace v roce 2006 bylo možné pouze cca jednu čtvrtinu podniků považovat za průmyslové výrobní organizace s tzv. speciální produkcí (ostatní byly obchodní, servisní a projektové, bylo mezi nimi rovněž např. několik opraven, technických ústavů a stavebních organizací). Tato různorodost a zejména značný vliv obchodních firem v oblasti nákupu pro AČR a vytváření akviziční politiky resortu obrany způsoboval, že AOBP měla de facto omezenou úlohu, čemuž odpovídal i její skutečný vliv. K 30. červnu 2009 sdružovala AOBP celkem 94 podniků a institucí českého obranného a bezpečnostního průmyslu,

zaměstnávajících cca 27 000 lidí (před rokem 1989 jich pracovalo v tomto sektoru okolo 150 000). Dnes sdružuje AOBP 92 podniků a institucí obranného a bezpečnostního průmyslu.

V příloze F je uveden seznam nejdůležitějších sdružených podniků v AOBP dle jednotlivých oblastí a odvětví zbrojařského průmyslu.

V tabulce č. 17 jsou všechny podniky AOBP zatříděny do jednotlivých krajů ČR společně s dalšími ukazateli, charakterizujícími příslušný kraj.

Tabulka 17: Přehled významných ukazatelů dle jednotlivých regionů

Kraj	Počet obyvatel	Hrubá mzda	Podíl nezaměstnaných na obyvatelstvu 15 – 64 let (v %)	Regionální HDP (mil. Kč bc.)	Počet ek. subjektů celkem	Počet podniků AOBP
Liberecký	438 594	22 789	8,40	122 256	119 908	3
Královéhradecký	552 946	22 827	7,25	174 701	135 372	2
Pardubický	516 440	22 058	7,85	153 224	115 333	11
Vysočina	511 207	22 307	8,30	153 750	106 578	4
Jihočeský	636 611	22 337	7,29	196 499	160 091	1
Plzeňský	572 687	23 846	6,98	186 167	147 750	-
Karlovarský	301 726	21 274	9,31	78 666	83 103	-
Ústecký	826 764	22 785	11,33	242 495	179 126	1
Hl. město Praha	1 246 780	32 621	4,56	973 094	544 840	41
Středočeský	1 291 816	24 749	6,70	411 041	323 025	4
Olomoucký	637 609	22 487	9,96	178 815	135 201	2
Jihomoravský	1 168 650	24 181	8,79	396 083	294 308	9
Moravskoslezský	1 226 602	23 577	9,99	174 701	135 372	4
Zlínský	587 693	22 173	8,65	182 413	138 269	10

Zdroj: vlastní zpracování dle ČSÚ

Z tabulky č. 17 je patrné, že podobně jako v roce 2003, také v roce 2012 bylo nejvyšší procento výrobních subjektů obranného průmyslu zastoupeno v krajích:

- Hlavní město Praha – 44,6 % (v roce 2003 = 32,3 %)
- Zlínský kraj – 10,9 % (v roce 2003 = 16,9 %)
- Jihomoravský kraj – 9,8 % (v roce 2003 = 13,7 %)
- Pardubický kraj – 11,96 % (v roce 2003 = 11,3 %)

5.4 Zbrojařský průmysl ve Středočeském kraji

. Lze konstatovat, že z hlediska členění podniků na velký, střední a malý, existují ve zbrojařském průmyslu především velké podniky. Kromě nich se v menší míře vyskytují střední a malé podniky. Do výčtu průměrného procenta výrobních subjektů zbrojařského průmyslu (s výjimkou Prahy) patří Středočeský kraj. V něm se vyskytují čtyři podniky sdružené v AOBP. Patří mezi ně dva velké podniky: Aero Vodochody a.s. se sídlem Odolená Voda a Sellier & Bellot, a.s. se sídlem Vlašim, které mají velkou tradici a jsou známy po celém světě. Dále mezi ně patří dva střední podniky: VARIEL, a.s. se sídlem Zruč nad Sázavou a OPTAGLIO s.r.o. se sídlem Husinec – Řež. Vzhledem k tomu, že Středočeský kraj, jak již bylo výše uvedeno, je co do počtu výrobních subjektů průměrný, zaměřím se na zbrojařský průmysl právě v tomto regionu. Středočeský kraj se bude posuzovat z hlediska zaměstnanosti a výkonnosti. Níže je uvedena stručná charakteristika těchto čtyř zbrojařských podniků Středočeského kraje.

AERO Vodochody a.s.

Jde o velmi významnou firmu pro současný i budoucí vývoj obranného průmyslu v oblasti letecké techniky, neboť ona jediná v současnosti vyvíjí, vyrábí a dodává letouny pro ozbrojené síly ČR. Jejím základním výrobním programem jsou dva nosné výrobní programy:

- **Vojenský program**

Skládá se z projektu L – 159 a projektu generálních oprav předchozích typů vojenských letounů. V rámci programu L-159 je jediným smluvním partnerem MO ČR, se kterým Aero Vodochody a.s. dne 8. 12. 2005 uzavřela rámcovou smlouvu o pozáruční podpoře. V rámci této smlouvy, která byla uzavřena na určitou dobu do ledna 2029, se společnost Aero Vodochody a.s. zavázala poskytovat servis, údržbu a podílet se na modernizaci letadel a na dodávkách náhradních dílů. Společnost se zaměřuje rovněž na případný prodej nevyužitých letounů L-159 armády ČR a na přestavbu stanoveného počtu kusů na cvičný letoun L-159T1 pro armádu ČR

- **Program kooperací v oblasti letecké techniky**

Výroba vrtulníků S-76C a S-76D, kabin pro vrtulníky UH-60M Black Hawk pro americkou společnost Sikorsky Aircraft Corporation. Výroba vrtulníků pro společnost Sikorsky Aircraft Corporation rostla až do roku 2008, v následujících letech však došlo k poklesu jejich výroby. Výroba střední části křídla letounu C-27J Spartan pro společnost Alenis Aeronautice S.p.A. Výroba závěsníků pro letouny JAS-39 Gripen pro společnost Saab Aeronautics

V roce 2011 byla převážná část výnosů společnosti soustředěna na čtyři hlavní zakázky v leteckém odvětví, které jsou řešeny v rámci dlouhodobých smluvních vztahů s dodavateli. Jde o Sikorsky Aircraft Corporation, MO ČR, Alenis Aeronautica S.p.A., Saab Aeronautics

Tabulka 18: Výroba k 31. 7. 2011

Výroba	v tis. Kč	v %
Letecká výroba – domácí	347 671	27,38
Letecká výroba – zahraniční	911 560	71,77
Neletecká výroba	10 757	0,85
Celkem	1 269 988	100,00

Zdroj: výroční zpráva 2011

V roce 2011 bylo v této společnosti zaměstnáno průměrně 1 184 pracovníků. Výše hrubé mzdy dosáhla absolutně 290 332 tis. Kč, výše sociálního a zdravotního pojištění 97 658 tis. Kč, výše sociálních nákladů 8 172 tis. Kč. Znamená to, že zaměstnanec dosáhl v roce 2011 průměrnou měsíční hrubou mzdu ve výši 20 434 Kč. Společnost vynaložila v průměru měsíčně náklad na jednoho zaměstnance na sociální a zdravotní pojištění ve výši 6 874 Kč.

Sellier & Bellot a.s.

Společnost Sellier & Bellot zaujímá klíčovou pozici v české muniční výrobě. Řadí se mezi nejstarší strojírenské firmy v ČR, přičemž je také jednou z nejstarších na celém světě. Výrobky nesoucí její obchodní značku jsou produkovány bez přerušování již od roku 1825. Zabývá se výzkumem, výrobou, vývojem a prodejem střeliva a pyrotechnických výrobků, speciální techniky, náradí a měřidel, plnicích a dalších speciálních strojů. Do neobvykle širokého sortimentu střeliva patří: brokové náboje, kulové náboje, pistolové a revolverové náboje, náboje s okrajovým zápalem, vojenská munice, komponenty. Převážná část produkce (více než 85 %) se exportuje a vedle rozsáhlého civilního programu se společnost zabývá speciální produkcí pro ozbrojené složky.

Ve společnosti Sellier & Bellot byl pro zajištění kvality jeho produktů realizován systém managementu jakosti, který je podrobován posouzení shody s požadavky normy ISO 9001/2009 certifikační společností. Vzhledem k tomu, že ČR je členskou zemí Bruselské konvence (všechny náboje pro civilní trh konstruovány, vyráběny a zkoušeny dle norem Mezinárodní stálé komise pro zkoušení ručních palných zbraní tzv. C. I. P.), byl systém jakosti rozšířen o splnění specifických požadavků uváděných ve standardizačních dohodách a publikacích NATO. [32]

OPTAGLIO s.r.o.

Společnost OPTAGLIO se zabývá vývojem a výrobou optických bezpečnostních prvků a hologramů. Je světovým lídrem v oblasti elektronové litografie. Tato jedinečná technologie se používá k vytváření bezpečnostních holografických prvků a optických mikrostruktur. Po celém světě je uznávána jako nejvyšší standard pro tvorbu bezpečnostních prvků s nejvyšším stupněm zabezpečení.

VARIEL, a.s.

Společnost VARIEL, a.s. má již více než čtyřicetiletou tradici. Výrobní závod vznikl ve Zruči nad Sázavou v roce 1964 jako odštěpný závod Montážního podniku spojů Praha. Firma uspokojovala potřeby spojů v oblasti velkoprostorových obalů a krytů technologií. V současné době se zabývá výrobou speciálních kontejnerů, technologických domků a zpracování sklolaminátů.

5.4.1 Ekonomická výkonnost zbrojařského průmyslu v ČR a ve Středočeském kraji

Údaje o vlastnických poměrech, kapitálové síle, míře investování, objemech či podílech vynaložených na výzkum a vývoj atd. se v katalogu vydávaném AOBP u jednotlivých právnických osob neuvádějí. Z některých orientačních údajů o počtu zaměstnanců a ročním obratu, poskytnutých částí výrobních společností, bylo možné pouze podle kritérií vyspělých zemí odvodit, že ekonomická výkonnost nedosahovala v letech 2001, 2002 a 2004 potřebné úrovně efektivity. V těchto letech docházelo ke snížení efektivnosti. Bylo to způsobeno sníženou schopností resortu obrany realizovat zakázky a efektivně čerpat své zdroje. Rok 1999, 2006 až 2010 se projevoval rostoucí efektivností. V roce 1999 byla tato rostoucí efektivnost způsobena přistoupením ČR k NATO, což si vyžádalo přizpůsobení vybavení našich vojenských jednotek jednotkám aliančním. V rámci tohoto úkolu bylo zadáno značné množství státních zakázek. Zároveň docházelo k ukončení životnosti vybavení pořízeného v závěru předrevoluční doby. Roky 2006 až 2010 byly spojené s přijetím koncepce výstavby profesionální armády a mobilizace ozbrojených sil AČR. Rovněž probíhala výstavba leteckých základen a míst velení letectva, což mělo pozitivní vliv na efektivnost.

Vyrábí-li podnik obrněná a jiná vozidla včetně jejich vybavení, je produktivita práce větší. Je to dáno tím, že při výrobě těchto strojů se používá zpravidla sériová výroba, která umožňuje efektivní alokaci mezi prací a kapitálem. Produktivita klesá, když podnik vyrábí zbraně, systémy řízení palby, munici, zabývá se vybavením bezpečnostních služeb, provozováním obchodní a ostatní činností nebo vývojem, výcvikem a opravárenstvím. Tato činnost je více náročná na lidskou práci, je zde menší množství příležitosti

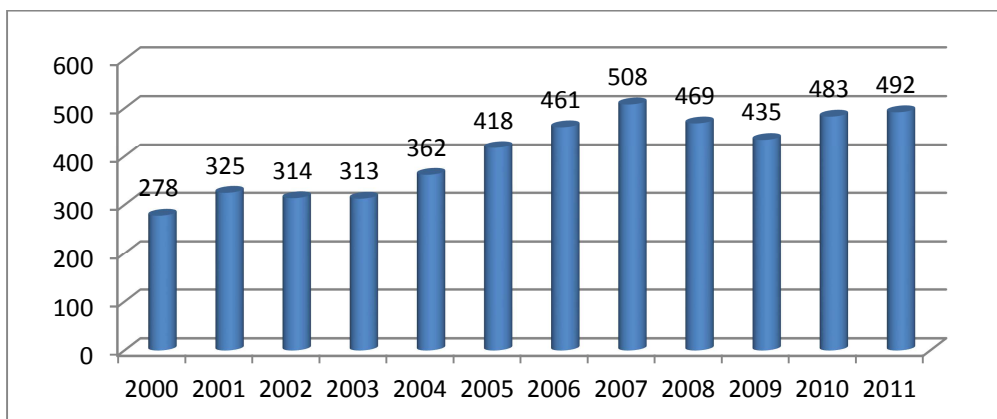
pro substituování práce kapitálem a uplatňují se zde především prvky malovýroby. Rostoucí produktivita je v Libereckém kraji a v Ústeckém kraji. V Libereckém kraji se vyrábí především dílenské prostředky a speciální nářadí pro opravy. Tato výroba je úzce svázána s výrobou armádních vozidel, která v posledních letech zaznamenala velký rozvoj. Nárůst poptávky vyvolal zvýšení sériovosti, což umožnilo zefektivnění výroby. V Ústeckém kraji se vyrábí především obrněná a jiná vozidla a jejich vybavení. Tento typ výroby se rovněž vyznačuje sériovostí, která pomáhá zefektivnit výrobu. Naopak klesající produktivita je v Královéhradeckém kraji, Moravskoslezském kraji, Olomouckém kraji, Pardubickém kraji, na Vysočině a ve Zlínském kraji. Většina podniků v těchto krajích se potýká s nedostatečnou poptávkou ze strany státu, téměř nulovým vývozem, malosériovou až kusovou výrobou.

Ekonomická výkonnost Středočeského kraje patřila v letech 2006 až 2010 v regionálním srovnání ČR k těm předním. A to i přesto, že hodnoty makroekonomických ukazatelů většinou nedokázaly dosáhnout na republikový průměr. Ten velice ovlivňovaly a do určité míry také zkreslovaly hodnoty Hlavního města Prahy, jejichž ekonomická výkonnost značně převyšuje všechny ostatní kraje. Ekonomická výkonnost Středočeského kraje bude posouzena pomocí třech ukazatelů. Hlavním ukazatelem je objem tržeb za prodej vlastních výrobků a služeb, podpůrnými ukazateli jsou kapitálová síla měřená hodnotou vlastního kapitálu a dále rentabilita vlastního kapitálu.

Tržby za prodej vlastních výrobků a služeb ve Středočeském kraji

Vývoj tržeb za prodej vlastních výrobků a služeb průmyslové povahy za velké podniky ve Středočeském kraji v letech 2000 až 2011 přibližuje obrázek č. 9.

Obrázek 9: Tržby za prodej vlastních výrobků a služeb průmyslové povahy za podniky se 100 a více zaměstnanci ve Středočeském kraji (bez DPH, v mil. Kč)

Zdroj: vlastní zpracování z ČSÚ

Z obrázku č. 9 je zřejmé, že tržby za prodej vlastních výrobků a služeb průmyslové povahy v podnicích se 100 a více zaměstnanci a sídlem ve Středočeském kraji od roku 2001 do roku 2003 nepatrně klesaly, poté až do roku 2007 rostly (kdy dosáhly maximální hodnotu 508 mil. Kč), po propadu v letech 2008 a 2009 opět začaly růst, ale v roce 2011 (hodnota 492 mil. Kč) nedosáhly hodnoty roku 2007. Krize počínající rokem 2008 se projevila i na tržbách. Porovnáme-li však rok 2009 a 2010, šlo v roce 2010 o nárůst 11,1 % (z hodnoty 435 mil. Kč na hodnotu 483 mld. Kč) za Středočeský kraj.

Obdobná situace je u tržeb za prodej vlastních výrobků a služeb ve zbrojařském průmyslu ve Středočeském kraji. Přehled tržeb v letech 2007 až 2011 uvádí tabulka č. 19.

V úvodu práce byla stanovena hypotéza: „Zbrojařské firmy mají pozitivní dopady na vývoj ekonomické výkonnosti regionu.“ Hypotéza bude prokázána pomocí ukazatele tržby za prodej vlastních výrobků a služeb ve zbrojařském průmyslu Středočeského kraje. Tento ukazatel se bude posuzovat v problematických letech 2007 až 2011. Vliv na výkonnost bude vyhodnocována následovně: pokud tržby budou vykazovat stabilní či rostoucí tendenci, jde o pozitivní dopady na ekonomickou výkonnost regionu. Naopak negativní dopady se projeví, pokud tržby budou mít klesající tendenci. K ověření hypotézy slouží následující dvě tabulky č. 19 a 20.

První z těchto tabulek, tabulka č. 19 uvádí výši tržeb za prodej vlastních výrobků a služeb v jednotlivých zbrojařských firmách ve Středočeském kraji od roku 2007 do roku 2011. Druhá z těchto tabulek, tabulka č. 20 uvádí podíl tržeb zbrojařského průmyslu ve Středočeském kraji za podniky se 100 a více zaměstnanci.

Tabulka 19: Tržby za prodej vlastních výrobků a služeb ve zbrojařských společnostech Středočeského kraje (v tis. Kč)

Rok	AERO Vodochody	Sellier & Bellot	OPTAGLIO	VARIEL	Celkem
2007	4 017 506	1 209 136	137 463	257 047	5 621 152
2008	3 744 746	1 345 894	223 332	133 833	5 447 805
2009	2 601 112	1 488 331	336 676	113 401	4 539 520
2010	2 511 216	1 735 261	273 497	168 457	4 688 431
2011	2 068 030	1 693 179	360 998	189 312	4 311 519

Zdroj: vlastní zpracování z výročních zpráv

Z tabulky č. 19 jednoznačně vyplývá, že tržby společnosti Aero Vodochody mají klesající tendenci, rovněž do roku 2009 mají klesající tendenci tržby společnosti VARIEL, od roku 2010 ale jejich tržby začínají růst. To, že tržby celkem za všechny zbrojařské firmy mají od roku 2007 až do roku 2011 (s výjimkou roku 2010) klesající tendenci, neovlivnila ani společnost Sellier & Bellot, jejíž tržby mají od roku 2007 do roku 2010 stoupající tendenci

a společnost OPTAGLIO, jejíž tržby od roku 2007 do roku 2011 mají stoupací tendenci (s výjimkou propadu v roce 2010)- Dá se vyvodit závěr, že na klesající tržby ve zbrojařském průmyslu Středočeského kraje měla vliv krize od roku 2008 (s výjimkou roku 2010).

Pokud bychom porovnávali ve Středočeském kraji tržby za celý průmysl s tržbami za zbrojařský průmysl, rovněž vychází klesající tendence, což opět nasvědčuje vlivu krize začínající v roce 2008. Podrobnější informace jsou uvedeny v tabulce č. 20.

Rozdíl mezi hodnotami uvedenými v posledním sloupci tabulky č. 19 a hodnotami předposledního sloupce tabulky č. 20 je způsoben nezahrnutím tržeb podniku OPTAGLIO, který nedosahuje počtu 100 zaměstnanců. V zájmu porovnatelnosti údajů o tržbách celkem a tržbách zbrojařského průmyslu za podniky se 100 a více zaměstnanci je podnik OPTAGLO proto vypuštěn.

Tabulka 20: Podíl tržeb zbrojařského průmyslu ve Středočeském kraji za podniky se 100 a více zaměstnanci

Rok	Tržby za prodej vl. výrobků a služeb ve Středočeském kraji	Tržby za prodej vl. výrobků a služeb ve zbrojařském průmyslu	Podíl tržeb zbrojařského průmyslu ve Středočeském kraji (v %)
2007	508 000 000	5 483 689	1,08
2008	469 000 000	5 224 473	1,11
2009	434 737 000	4 202 844	0,97
2010	483 003 000	4 414 934	0,91
2011	492 410 000	3 950 521	0,80

Zdroj: vlastní zpracování z výročních zpráv a ČSÚ

Vzhledem k výše uvedené klesající tendenci objemu tržeb za prodej vlastních výrobků a služeb zbrojařského průmyslu ve Středočeském kraji (výjimkou je rok 2010) a poklesu podílu těchto tržeb zbrojařského průmyslu na celkovém průmyslu ve Středočeském kraji (výjimkou je rok 2007) v letech 2007 až 2011 se nepotvrdila pravdivost hypotézy: *„Zbrojařské firmy mají pozitivní dopady na vývoj ekonomické výkonnosti regionu.“*

Kromě ukazatele tržeb za prodej vlastních výrobků a služeb ve zbrojařském průmyslu ve Středočeském kraji se jeví jako vhodný ukazatel (s vyšší vypovídající schopností) rovněž rentabilita vlastního kapitálu.

Rentabilita vlastního kapitálu

Rentabilita vlastního kapitálu je rozhodující ukazatel, měří efektivnost, s níž podnik využívá kapitál vlastníků. Stanovuje kolik Kč čistého zisku připadá na 1 Kč investovanou do podniku jeho vlastníky.

Rentabilita vlastního kapitálu je jedním z klíčových ukazatelů hodnocení úspěšnosti podniku z pohledu vlastníků. Jejich cílem je maximalizovat čistý zisk s minimem vloženého vlastního kapitálu, tudíž jejich cílem je maximalizace hodnoty tohoto poměrového ukazatele. Minimální hodnota ROE konkrétního podniku by měla převyšovat míru implicitních nákladů (re), protože jen v tom případě čistý zisk může pokrýt náklady vlastního kapitálu. Aby byl pro vlastníky podnik investičně atraktivní, musí ROE dosahovat míry výnosnosti minimálně stejné jako alternativní investice, u které by investor podstoupil stejné riziko. Hodnota re (minimální ROE) je pro různá odvětví stanovována řadou jednodušších i sofistikovanějších metod, např. následovně:

- expertně (odhadem),
- na základě znalosti průměrné rentability vlastního kapitálu v odvětví,
- na základě standardního podílu dividend na akcii v daném odvětví,
- součtem nákladů na cizí kapitál a rizikové přírážky,
- pomocí modelu CAPM,
- ratingovým modelem,
- stavebnicovou metodou (využívá MPO), aj.

Výslednou hodnotu ROE ovlivňují faktory, které působí na ukazatel EAT (+ EAT = + ROE) v čitateli a faktory působící na ukazatel VK (+VK = -ROE) ve jmenovateli tohoto poměrového ukazatele. Stručně řečeno zvýšení EAT a snížení VK vede ke zvyšování ROE. Mimo maximalizace tržeb a minimalizace nákladů za účelem zvyšování ROE, lze uvést další faktory ovlivňování výše rentability vlastního kapitálu:

- zvolený způsob odpisování (odpisy: rovnoměrné, zrychlené, výkonové),
- oceňovací metody dalších výrobních vstupů (FIFO, metoda průměrných cen),
- nákladovost cizího kapitálu (růst úrokové míry způsobuje pokles EAT),
- aktuální zadluženost podniku,
- tvorba a rozpouštění rezerv (tvorba snižuje EAT, rozpouštění zvyšuje EAT).

$$ROE = \frac{\text{čistý zisk}}{\text{vlastný kapitál}} \times 100\%$$

Tabulka 21: ROE ve vybraných společnostech Středočeského kraje

Rok	Čistý zisk	Vlastní kapitál	ROE
AERO Vodochody			
2007	236 000	1 289 736	0,18
2008	402 000	1 765 860	0,23
2009	279 000	3 037 427	0,09
2010	431 000	2 878 084	0,15
2011	175 000	2 828 000	0,06
Sellier & Bellot			
2007	90 588	901 095	0,10
2008	78 865	980 000	0,08
2009	182 647	634 139	0,29
2010	252 243	892 068	0,28
2011	191 381	1 059 061	0,18
VARIEL			
2007	11 040	66 231	0,17
2008	- 16 305	49 881	- 0,33
2009	13 940	35 887	0,39
2010	4 222	40 058	0,11
2011	- 2 738	37 258	- 0,07
OPTAGLIO			
2007	11 259	42 002	0,27
2008	2 648	44 650	0,06
2009	5 067	49 717	0,10
2010	773	45 022	0,02
2011	6 592	51 614	0,13

Zdroj: Vlastní zpracování z výročních zpráv

Hodnota ukazatele za roky 2007 – 2011 se v těchto společnostech pohybuje v rozmezí - 0,33 až 0,39. Průměrná hodnota ukazatele pro dané odvětví je 0,032. Z výše uvedené tabulky je evidentní, že hodnota ukazatele ROE je ve sledovaných letech spíše nadprůměrná. Nejvyšší byla v roce 2009 u podniku VARIEL (39 %), nejnižší byla v té samé společnosti v roce 2008 (- 33 %). Firmy zbrojařského průmyslu ve Středočeském kraji jsou z hlediska ukazatele rentability vlastního kapitálu vesměs pozitivní i v době krize. Pokud by v úvodu práce byl pro vývoj ekonomické výkonnosti regionu použit místo ukazatele tržby za prodej vlastních výrobků a služeb ukazatel rentability vlastního kapitálu zbrojařského průmyslu ve Středočeském kraji, byla by potvrzena pravdivost hypotézy: : „Zbrojařské firmy mají pozitivní dopady na vývoj ekonomické výkonnosti regionu.“

5.4.2 Zaměstnanost v ČR a ve zbrojařském průmyslu Středočeského kraje

Nezaměstnanost

V období mezi dvěma světovými válkami postihly ČSR dvě ekonomické krize. První proběhla v letech 1921 – 1923 a druhá v letech 1929 – 1933. Na počátku roku 1923 bylo evidováno v ČR 440 tisíc nezaměstnaných. V roce 1924 nastalo zlepšení ekonomické

situace, která s sebou přinesla pokles nezaměstnanosti na 42 tisíc osob v roce 1929. V průběhu druhé ekonomické krize došlo k ještě většímu poklesu průmyslové výroby než v období první krize a v roce 1933 bylo evidováno již 920 tisíc nezaměstnaných. Změna trhu práce po roce 1989 přinesla nově nezaměstnanost. Zároveň došlo ke snížení stavu armády, ke zkrácení základní vojenské služby, k lednové amnestii v roce 1990. Toto vše společně s důsledky propopulačních opatření z počátku 70. let 20. st. přivedlo na trh práce řadu zájemců, kteří po roce 1989 rozšířili řady nezaměstnaných. V roce 1991 oproti roku 1990 došlo ke značnému zvýšení nezaměstnanosti, a to v důsledku rozpadu RVHP a tím i k poklesu výroby. V roce 1992 nezaměstnanost poklesla, ale v roce 1993 opět narostla. Tuto vlnu nezaměstnanosti přinesla stagnace, reorganizace a zánik neefektivních podniků. V roce 1994 a 1995 zaměstnanost nepatrně klesala, ale od roku 1996 (tehdy se dostala znovu na úroveň roku 1993) až do roku 2004 je patrný stabilní nárůst nezaměstnanosti. V roce 2004 se růst nezaměstnanosti v ČR zastavil, poté až do roku 2008 klesal a znovu v letech 2009 a 2010 rostl, ale nyní začíná od roku 2011 pomalu klesat. Důvodem tohoto poklesu je růst české ekonomiky, rozvoj služeb, investiční pobídky a vstup zahraničních firem do ČR. Vývoj nezaměstnanosti v ČR a v jejích jednotlivých regionech od roku 1990 do roku 2011 dokládají tabulky č. 22 a č. 23.

Tabulka 22: Nezaměstnanost v krajích ČR v letech 1990 - 2000

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Česká republika	0,66	4,13	2,57	3,52	3,19	2,93	3,52	5,23	7,48	9,37	8,78
Praha	0,64	1,16	0,32	0,34	0,28	0,29	0,43	0,87	2,31	3,52	3,42
Středočeský	0,65	4,86	3,37	3,98	2,86	2,57	2,98	4,62	6,06	7,46	6,80
Jihočeský	0,77	4,52	2,47	3,03	2,24	1,99	2,51	3,95	5,75	6,69	5,82
Plzeňský	0,65	3,97	2,98	3,69	2,56	2,19	2,63	4,23	6,09	7,43	6,47
Karlovarský	0,32	2,32	1,44	2,03	1,68	2,12	2,72	4,64	6,85	9,04	8,02
Ústecký	0,67	4,47	3,58	5,23	5,24	5,79	7,05	10,00	13,18	15,92	16,15
Liberecký	0,53	3,76	1,97	2,82	2,36	2,45	3,00	5,16	6,98	7,77	6,44
Královéhradecký	0,68	4,02	1,90	2,58	2,23	1,99	2,61	4,04	6,06	7,54	5,89
Pardubický	0,59	5,17	3,44	3,87	2,80	2,66	3,38	4,71	6,62	9,03	7,87
Vysočina	0,77	6,73	4,36	5,10	3,85	3,39	3,99	5,66	7,51	9,16	7,48
Jihomoravský	0,71	5,36	3,60	5,28	3,20	2,92	3,40	5,37	7,92	9,85	9,35
Olomoucký	0,86	6,60	4,27	5,60	4,74	4,31	5,28	7,56	10,20	12,41	11,87
Zlínský	0,52	5,84	4,06	4,83	3,03	2,40	3,22	4,71	6,96	8,71	8,14
Moravskoslezský	1,27	6,30	4,06	6,63	5,99	5,07	5,67	7,85	11,45	14,94	15,13

Zdroj: ČSÚ

Tabulka 23: Nezaměstnanost v krajích ČR v letech 2001 - 2011

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Česká republika	8,90	9,81	10,31	10,33	8,88	7,67	5,98	5,96	9,24	9,57	8,62
Praha	3,39	3,73	4,02	4,24	3,25	2,72	2,16	2,14	3,66	4,07	3,95
Středočeský	6,76	7,21	7,43	7,47	6,25	5,32	4,25	4,47	7,01	7,73	7,07
Jihočeský	6,03	6,65	6,96	7,24	6,69	5,68	4,47	4,83	7,78	8,50	7,53
Plzeňský	6,52	7,06	7,60	7,41	6,45	5,60	4,43	5,03	8,16	8,25	7,01
Karlovarský	8,71	10,07	10,62	11,60	10,28	9,20	7,32	7,62	11,07	11,39	9,83
Ústecký	15,83	17,13	17,94	16,93	15,41	13,77	10,96	10,26	13,61	13,90	12,94
Liberecký	7,35	8,68	9,48	9,06	7,73	7,04	6,05	6,95	11,24	10,54	9,46
Královéhradecký	6,30	7,30	7,89	8,28	7,33	6,32	4,70	4,81	7,97	8,37	7,49
Pardubický	7,93	8,66	9,42	9,62	8,35	6,91	5,43	5,95	9,58	9,87	8,44
Vysočina	7,02	8,32	9,20	9,38	8,23	7,10	5,63	6,27	10,25	10,73	9,44
Jihomoravský	9,73	11,20	11,45	11,56	10,21	8,82	6,92	6,83	10,59	10,87	9,81
Olomoucký	11,78	12,20	12,48	12,53	10,65	8,97	6,73	6,87	12,19	12,48	11,37
Zlínský	8,51	10,22	10,61	10,56	9,27	7,75	6,02	6,13	10,83	10,74	9,35
Moravskoslezský	15,11	15,89	16,84	16,85	14,23	12,58	9,62	8,49	12,14	12,36	11,18

Zdroj: ČSÚ

Z tabulek č. 22 a 23 je zřejmé, že už od počátku transformace existovaly rozdíly ve výši nezaměstnanosti mezi jednotlivými regiony. Způsoboval to nesoulad mezi nabídkou a poptávkou po pracovní síle, a to především v oblastech s převládajícím zpracovatelským průmyslem. Nejvyšší nezaměstnaných měly v Severních Čechách, na severní a jižní Moravě. V roce 2011 byl nejvyšší počet nezaměstnaných v krajích: Ústecký (12,94 %), Olomoucký (11,37 %) a Moravskoslezský (11,18 %) Naproti tomu nejnižší nezaměstnanost byla v Praze (3,95 %), Plzeňském (7,01 %) a Středočeském kraji (7,07 %).

Z tabulek č. 22 a 23 vyplývá, že nezaměstnanost ve Středočeském kraji probíhala v letech 1990 až 1995 podobně jako nezaměstnanost v celé ČR, rovněž tomu tak bylo od roku 1995 (2,57 %) až do roku 1999 (7,46 %), kdy nezaměstnanost ve Středočeském kraji měla stoupající tendenci, následně klesala, ale v letech 2002 a 2003 (7,43 %) opět vzrostla. Od roku 2005 do roku 2008 vykazovala nezaměstnanost ve Středočeském kraji, obdobně jako nezaměstnanost za celou ČR, klesající tendenci. Od roku 2009 do roku 2010 nezaměstnanost ve Středočeském kraji opět stoupala, ale v následujících letech opět pomalu klesá, obdobně jako je tomu v ČR. Porovnáním nezaměstnanosti v ČR a ve Středočeském kraji, můžeme konstatovat, že v roce 1990 dosahovala nezaměstnanost ve Středočeském kraji přibližně stejné hodnoty jako v ČR, v období 1991 až 1993 byla nezaměstnanost ve Středočeském kraji vyšší než v ČR a od roku 1994 až do dneška je nezaměstnanost ve Středočeském kraji nižší než v ČR.

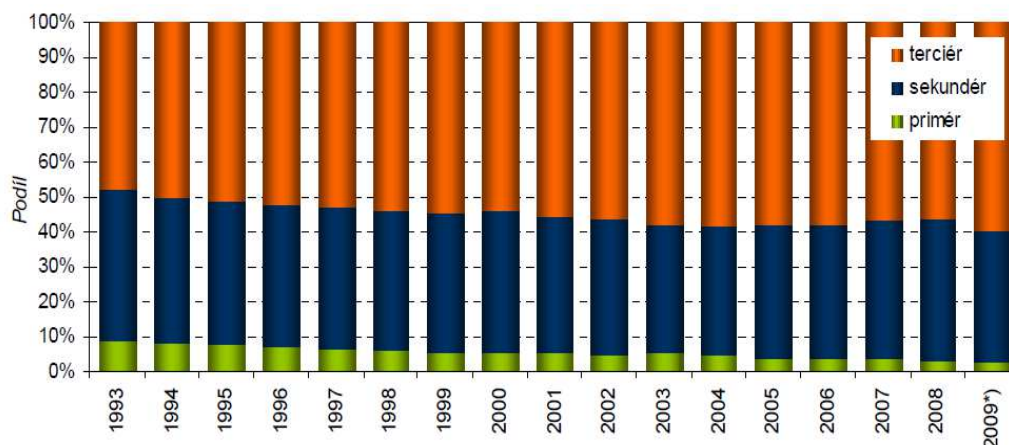
V roce 2011 registrovaná míra nezaměstnanosti ve Středočeském kraji činila 7,07 %. Proti stavu před rokem klesla o 0,6 procentního bodu. K jejímu úbytku došlo

ve všech okresech Středočeského kraje. Nejvyšší nezaměstnanost byla registrována v okresech Příbram a Nymburk (10,1 %), dále pak v okresech Kolín (9,9 %) a Kutná Hora (9,2 %). Nejnižší míru registrované nezaměstnanosti v kraji vykazovaly tradičně okresy Praha – východ (3,3 %), Praha – západ (3,9 %) a Mladá Boleslav (4,6 %).

Zaměstnanost

Ve Středočeském kraji od počátku 90. let ubývá zaměstnaných v primárním (zemědělství, lesnictví, rybářství) a také sekundárním sektoru (průmysl a stavebnictví). V letech 2007 až 2008 sice zaměstnanost v oblasti průmyslu a stavebnictví posilovala, hospodářské problémy v dalších letech však zapříčinily opětovné snižování. Dlouhodobě se zvyšuje zaměstnanost v terciárním sektoru (služby), ve kterém pracuje více než šest z deseti zaměstnaných ve Středočeském kraji, což se pohybuje nad celorepublikovým průměrem.

Obrázek 10: Zaměstnanost podle sektorů ve Středočeském kraji v letech 1993 - 2009

Zdroj: ČSÚ

* nejsou započteny údaje za odvětví s neuvedeným počtem zaměstnanců

V roce 2009 pracovalo z celkového počtu zaměstnaných osob starších 15 let 2,9 % v primárním sektoru, 37,8 % ve zpracovatelském průmyslu a 59,1 % v terciárním sektoru. Středočeský kraj patřil s těmito hodnotami k celorepublikovému průměru. Dlouhodobě došlo ke snížení zaměstnanosti v primárním sektoru, zastoupeném ve Středočeském kraji především zemědělstvím a lesnictvím. Podíl pracujících v primárním sektoru na celkové zaměstnanosti se v letech 1993 až 2009 snížil o 5,9 procentních bodů. V období let 1993 až 2004 se také snižoval podíl zaměstnaných v sekundárním sektoru. Výjimkou bylo období let 2004 až 2008, kdy se podíl zaměstnaných v průmyslu a stavebnictví lehce navýšil především na úkor terciárního sektoru. Rok 2009 měl podobný charakter jako období před rokem 2004. Podíl zaměstnanosti v terciárním sektoru se opět navýšil na hodnotu 59,1 %.

V úvodu práce byla stanovena hypotéza: „Zbrojařské firmy mají pozitivní dopady na vývoj zaměstnanosti regionu.“ Hypotéza bude prokázána pomocí ukazatele počet zaměstnanců zbrojařského průmyslu ve Středočeském kraji. Tento ukazatel se bude posuzovat v problematických letech 2007 až 2011. Vliv na zaměstnanost bude hodnocen následovně: pokud počet zaměstnanců bude vykazovat stabilní či rostoucí tendenci nebo pokud propouštění zaměstnanců ve zbrojařském průmyslu poroste pomaleji než růst nezaměstnanosti ve Středočeském kraji, půjde o pozitivní dopady na zaměstnanost. K ověření hypotézy slouží následující tři tabulky č. 24, 25 a 26.

První z těchto tabulek, tabulka č. 24 uvádí počet zaměstnanců v jednotlivých zbrojařských firmách ve Středočeském kraji od roku 2007 do roku 2009. Z tabulky je patrné, že počet zaměstnanců v tomto regionu v posledních letech mírně kolísal směrem nahoru i dolů. Jeho průměrná hodnota 2 643 zaměstnanců byla překročena pouze v roce 2007 a 2008.

Tabulka 24: Počet zaměstnanců ve zbrojařském průmyslu ve Středočeském kraji

Rok	Počet zaměstnanců				
	Aero Vodochody	OPTAGLIO	Sellier & Bellot	VARIEL	Celkem
2007	1 314	45	1 153	159	2 671
2008	1 293	47	1 227	150	2 717
2009	1 186	56	1 230	150	2 622
2010	1 122	63	1 248	145	2 578
2011	1 225	64	1 181	155	2 625

Zdroj: vlastní zpracování z výročních zpráv

Z tabulky č. 24 vyplývá, že Aero Vodochody a.s. a Sellier&Bellot a.s. zaměstnávají poměrně velký počet zaměstnanců, přičemž ostatní dvě firmy oproti nim několikanásobně méně. Porovnáním počtu zaměstnanců v průmyslu ve Středočeském kraji s počtem zaměstnanců ve zbrojařském průmyslu ve Středočeském kraji je stanoven podíl počtu zaměstnanců ve zbrojařském průmyslu. Podíl počtu zaměstnanců ve zbrojařském průmyslu v letech 2007 až 2011 vyjadřuje tabulka č. 25.

Tabulka 25: Podíl počtu zaměstnanců ve zbrojařském průmyslu ve Středočeském kraji

Rok	Počet zaměstnanců v průmyslu	Počet zaměstnanců zbrojařského průmyslu	Podíl počtu zaměstnanců ve zbrojařském průmyslu (v %)
2007	154 800	2 671	1,73
2008	156 900	2 717	1,73
2009	140 100	2 622	1,87
2010	132 000	2 578	1,95
2011	137 100	2 625	1,91

Zdroj: vlastní zpracování z výročních zpráv a ČSÚ

Z tabulky č. 25 vyplývá, že podíl počtu zaměstnanců ve zbrojařském průmyslu ve Středočeském kraji měl v letech 2008 až 2010 rostoucí tendenci, pouze v roce 2011 došlo k nepatrnému přechodnému poklesu. Skoro tři tisíce pracovníků budou v následujících letech potřebovat české zbrojařské firmy pro svůj rozvoj a zahraniční investoři pro realizaci projektů v oblasti leteckého zbrojařského průmyslu v ČR (tedy i ve zbrojařské firmě Aero Vodochody a.s. ve Středočeském kraji). Z uvedeného celkového počtu tři tisíce pracovníků by 65 % zaměstnanců mělo mít vysokoškolské vzdělání. Nedostatek kvalitních absolventů technických oborů je jedním z limitujících faktorů rozvoje českého zbrojařského leteckého průmyslu. Největší poptávka je po úzce specializovaných odbornících, jako jsou letečtí konstruktéři a technologové a strojařských profesech, jako jsou obráběči, zámečníci a nástrojáři. Z tohoto důvodu v následujících letech počet zaměstnanců v Aero Vodochody a.s. poroste, a tím poroste také podíl počtu zaměstnanců ve zbrojařském průmyslu v regionu Středočeského kraje.

Tabulka 26: Index meziročního poklesu/růstu počtu zaměstnanců ve zbrojařském průmyslu ve Středočeském kraji (v %)

Rok	Index meziročního poklesu/růstu (%)					Nezaměstnanost ve Středočeském kraji (v %)
	Aero Vodochody	OPTAGLIO	Sellier & Bellot	VARIEL	Celkem	
2008	- 1,60	+4,44	+6,42	-5,66	+1,72	4,47
2009	- 8,28	+19,15	+0,24	-	+3,50	7,01
2010	-5,40	+12,50	+1,46	-3,33	-1,68	7,73
2011	+9,18	+1,59	-5,37	+6,90	+1,82	7,07

Zdroj: vlastní zpracování

Z tabulky č. 26 je zřejmé, že v letech 2008, 2009 a 2011 byl zaznamenán meziroční nárůst zaměstnanosti zbrojařského průmyslu ve Středočeském kraji, a to v rozmezí 1,72 % až 3,50 %, pouze v roce 2010 došlo k poklesu zaměstnanosti o 1,68 %. Jelikož počet zaměstnanců zbrojařského průmyslu i v době krize vykazoval (s výjimkou roku 2010, kdy krize kulminovala), meziroční nárůsty, lze konstatovat, že má zbrojařský průmysl i v těchto problematických letech pozitivní dopad na zaměstnanost. Pozitivní dopad na zaměstnanost byla odvozena právě od stabilního či rostoucího počtu zaměstnanců v daném odvětví.

Porovnáním jednak ukazatele počtu zaměstnanců zbrojařského průmyslu ve Středočeském kraji s ukazatelem počtu zaměstnanců v průmyslu ve Středočeském kraji a jednak indexu meziročního růstu/poklesu počtu zaměstnanců zbrojařského průmyslu ve Středočeském kraji v letech 2007 až 2011 byla dokázána pravdivost hypotézy: „Zbrojařské firmy mají pozitivní dopady na vývoj zaměstnanosti regionu.“

ZÁVĚR

Demografické, geografické, geopolitické parametry a ekonomický potenciál řadí ČR mezi státy, jejichž mezinárodně politické postavení určuje zejména ekonomická, sociální a politická stabilita, demokratické řízení, aktivní zapojení do mezinárodních ekonomických vztahů, kvalita vnitřní a zahraniční politiky a odhodlání bránit se s oporou o spojenecké svazky v oblasti bezpečnosti. Úplná nezávislost by byla pro ČR velmi nákladná, musela by nést náklady vývoje moderních zbraní a zbraňových systémů a při absenci exportu by byly její produkční série velmi malé. Krom toho je každá nová generace zbraní v reálných hodnotách nákladnější než ta předchozí. Z tohoto důvodu počet prodávaných jednotek má klesající tendenci. Vysoké náklady na výzkum a vývoj jsou rozloženy na menší množství výrobků, tím vzniká také menší možnost uplatnění přínosů z velkovýroby a rozvoje ekonomiky. Tato situace se týká v největší míře bojových letounů. Nejlepší variantou se jeví využít formy licenční výroby vč. koprodukce nebo průmyslové spolupráce. Efektivním vyřešením je buď úplná či částečná domácí výroba zahraničního zbrojního zařízení. Výsledkem této varianty jsou vyšší jednotkové náklady, než by tomu bylo v případě zakoupení těchto produktů jako hotových výrobků od původního výrobce. Vyšší náklady na licenční výrobu jsou důsledkem ztrát přínosů rozvoje ekonomiky, menších výrobních sérií, duplicitní výrobou prostředků a náklady na převod technologie. Přínosem pro stát zúčastněným na koprodukci jsou obrovské úspory na výzkum a vývoj. V tomto případě je zachována kapacita domácího zbrojařského průmyslu, zachována platební bilance, dochází k tvorbě pracovních příležitostí. Rovněž tu existují přínosy ve formě přístupu k novým výrobním technologiím.

V první kapitole se práce zabývala politickými a ekonomickými aspekty zbrojařského průmyslu. Nejprve byl zde vysvětlen pojem politiky, z čeho sestává. Následoval popis státní a nestátní dimenze aktérů, přičemž mezi první dimenzí aktérů patří právě zbrojařský průmysl. Byl zde vysvětlen pojem zbrojní politika vč. vymezení cílů zbrojní politiky, dále byl zde vysvětlen pojem a definice offsetové politiky, bezpečnostní politiky a bezpečnostní strategie. Mezi jinými byla věnována pozornost pojmu zbrojení a cílům zbrojení. Nechyběl ani podrobný popis obranné průmyslové základny. Značná pozornost byla věnována konverzi, diverzifikaci a modelu hodnocení efektivnosti zbrojařského průmyslu. Kapitola byla završena rozsáhlým popisem zbrojařského průmyslu a zbrojní výroby. Byly zde uvedeny druhy zbrojní produkce.

Druhá kapitola se soustředila na historický vývoj zbrojařského průmyslu na území ČR. Jednalo se o popis historie ještě před vznikem první republiky v roce 1918 až po rok 1989. Hlavní část byla věnována nejvýznamnější etapě vývoje ve zbrojní výrobě, a to sice období samostatného Československa mezi lety 1918 a 1949, kdy byla zbrojní výroba popisována v průběhu let 1918 – 1929, 1929 – 1939, 1939 – 1949. Další část pak byla věnována období během centrálně řízeného hospodářství ČSR mezi lety 1949 a 1989. Docházelo zde k představení zbrojní výroby v průběhu let 1949 – 1969 a 1969 – 1989. V příloze jsou uvedené nejvýznamnější změny v hospodářství naší země, mající vliv na zbrojařský průmysl. Další příloha se věnuje popisu přezbrojování a zbrojní unifikace československé armády. Pro porovnání je do práce v kostce začleněn rovněž vývoj mezinárodního zbrojařského průmyslu.

Třetí kapitola se věnovala současné pozici zbrojařského průmyslu v české ekonomice. Současná pozice je prezentována jako výsledek procesů z počátku 90. let., kdy došlo ke změně politického a ekonomického systému. Zánik domácího a z politických důvodů i zahraničních trhů znamenal v krátkém časovém horizontu totální útlum poptávky po zbrojní produkci. Zbrojařský průmysl procházel konverzí zbrojní výroby a byl nucen hledat náhradní výrobní programy. Zároveň došlo k zániku jeho výzkumných, vývojových a výrobních schopností. O tomto nelehkém období zbrojařského průmyslu vypovídá tato práce. Rovněž se zabývá mimo jiné porovnáním dvou odlišných zbrojařských podniků.

Čtvrtá kapitola se zabývala aplikací analýzy zbrojařského průmyslu s využitím Porterova modelu. Dle Porterova modelu nebylo analyzováno pouze odvětví zbrojařského průmyslu, ale byla navíc provedena analýza společnosti Sellier & Bellot.

V závěrečné kapitole byla nejprve popsána dislokace výrobců zbrojní techniky. Poté úspěchy a neúspěchy českého zbrojařského průmyslu v období po ukončení studené války. Pro potvrzení či vyvrácení dvou základních hypotéz byla použita metoda analýzy a vstupem pro tuto metodu byl ukazatel – vývoz zbrojní produkce, podíl zbrojního vývozu ČR na celkovém vývozu ČR, objem tržeb za vlastní výrobky a služby zbrojařského průmyslu ve Středočeském kraji, podíl tržeb za vlastní výrobky a služby na těchto tržbách za celý zpracovatelský průmysl ve Středočeském kraji a počet zaměstnanců ve zbrojařském průmyslu ve Středočeském kraji. Kromě těchto ukazatelů potřebných pro potvrzení či vyvrácení stanovených hypotéz byly v diplomové práci analyzovány další ukazatele (např. objem výroby, dovoz zbrojní produkce, rentabilita vlastního kapitálu).

Porovnáním průměrných hodnot ukazatele podílu zbrojního vývozu na celkovém vývozu v letech 1930 až 1938 (2,92 %) a v letech 1999 až 2007 (0,19 %) byla dokázána pravdivost první hypotézy: „*Oproti první republice v současnosti zbrojařský průmysl ztratil svoji*

exportní pozici a jeho podíl na vývozu se snížil.“ V této kapitole nechybělo ani srovnání objemu českého vývozu a dovozu konvenčních zbraní s evropskou a celosvětovou úrovní.

Značná pozornost byla věnována pozici zbrojařského průmyslu ve Středočeském kraji, kde působí dvě velice významné zbrojařské společnosti – Aero Vodochody a Sellier & Bellot. Ve Středočeském kraji byla provedena analýza tržeb za vlastní výrobky a služby, a analýza zaměstnanosti za účelem ověření pravdivosti druhé hypotézy. Jelikož v letech 2007 až 2011 měl objem tržeb za prodej vlastních výrobků a služeb zbrojařského průmyslu ve Středočeském kraji (výjimkou je rok 2010) klesající tendenci, a zároveň byl v letech 2007 až 2011 zaznamenán pokles podílu těchto tržeb zbrojařského průmyslu na tržbách celého zpracovatelského průmyslu ve Středočeském kraji (výjimkou je rok 2007), nemohla se potvrdit pravdivost druhé hypotézy: *„Zbrojařské firmy mají pozitivní dopady na vývoj ekonomické výkonnosti regionu.“*

Porovnáním ukazatele počet zaměstnanců zbrojařského průmyslu ve Středočeském kraji a stanovením indexu meziročního růstu/poklesu počtu zaměstnanců zbrojařského průmyslu ve Středočeském kraji v letech 2007 až 2011 byla dokázána pravdivost třetí hypotézy: *„Zbrojařské firmy mají pozitivní dopady na vývoj zaměstnanosti regionu.“*

Tradice a existující kapacity českého zbrojního průmyslu určitě slouží jako pozitivní činitel při rozšiřování zbrojní výroby ve zpracovatelském průmyslu. Zbrojní výroba je úzce spjata s vědeckotechnickým rozvojem. Je charakteristická moderním technologickým zařízením, značnou nasyceností náklady na vědecký výzkum a vývoj, poměrně velkým podílem kvalifikované pracovní síly a vysokou organickou skladbou kapitálu. Rozšíření zbrojní výroby napomáhá i růstu podpůrných odvětví jako je strojírenství nebo chemický průmysl. Hlavní odvětví zbrojařského průmyslu zpravidla dosahuje vyšší úrovně produktivity práce a jejich vývoj se vyznačuje větší stabilitou, odolností vůči krizovým jevům i výraznější dynamikou růstu než ostatní odvětví ekonomiky.

Vzhledem k relativnímu snížení exportní výkonnosti je v určitém smyslu budoucnost zbrojařských podniků nejistá, nejisté je i to, zda všechny dnešní výrobní kapacity zůstanou na území státu či zda ho některé z nich opustí. Není možné zapomínat, že dnešní technologie jsou tady hlavně díky investicím učiněným před dvaceti až pětadvaceti lety. Přes všechny uvedené okolnosti lze vyslovit domněnku, že český zbrojní průmysl je dnes schopen nabídnout ozbrojeným silám tj. armádě a policii, ale i pro export řadu vysoce kvalitních výrobků. Závěrem se dá říci, že na možnosti dalšího rozvoje české zbrojní výroby pozitivně působilo mezi jinými i zpřístupnění některých moderních, dříve embargovaných

technologií, měřících přístrojů a součástí. Jejich aplikace, spolu s efektivním využíváním našich vlastních možností a schopností, pak v některých zbrojních oborech můžou v nedaleké budoucnosti vytvořit dokonce předpoklady k dosažení parametrů světové úrovně.

Zbrojařský průmysl určitě nepatří mezi hospodářské sektory, jejichž úspěchy se u veřejnosti setkávají s nadšením. Navzdory všem negativním faktorům zbrojařský průmysl v ČR zcela nezaknula, je stále důležitým a cenným hospodářským odvětvím státu. Právě širokou průmyslovou a technologickou bází složenou ze zbrojařských podniků různé velikosti a zaměření, které dodávají MO a ozbrojeným silám vybavení nutné pro zajištění bezpečnosti a nezávislosti státu, je možné považovat za národní obrannou průmyslovou základnu. Ať již jde o státní podniky jako je VOP-026 Šternberk nebo LOM Praha, soukromé podniky jako Aero Vodochody nebo ERA, podniky vlastněné českými subjekty jako ELDIS nebo SVOS či podniky zahraničních vlastníků jako Sellier & Bellot nebo Letov. Tyto všechny zbrojařské podniky jsou zdrojem zabezpečení dodávek v době míru, krize nebo válečného stavu; udržují a modernizují technologie, které ozbrojené síly denně používají; jsou nositeli inovací a know-how; ve formě daní generují příjmy státního rozpočtu; zaměstnávají vysoce kvalifikovanou pracovní sílu; přispívají vývozem k zahraniční obchodní bilanci a současně přispívají k ekonomickému rozvoji regionu, v němž sídlí.

Použité zdroje

Literatura:

- [1] BALL, N.; LEINTERBERG, M. *The Structure of the Defense Industry: An International Survey*. Beckenham: Routledge, 1983. 372 s. ISBN 0-7099-1611-6.
- [2] BÍLEK, J.; LÁNÍK, J.; MINAŘÍK, P.; POVOLNÝ, D.; ŠACH, J. *Československá lidová armáda v koaličních vazbách Varšavské smlouvy*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2008. 257 s. ISBN 978-80-7278-472-1.
- [3] COLLIN, M. *The new face of defence*. RUSI Journal, 1999, X, č. 5, s. 34 – 35
- [4] ČECHÁK, O.; IVÁNEK, L.; KRČ, M.; ŠELEŠOVSKÝ, J. *Zbrojní výroba – konverze - obranyschopnost*. 1. vyd. Praha: MAGNET-PRESS, s. p., 1993. 120 s. ISBN 80-85469-49-9.
- [5] DOLÍNEK, V. *České zbraně a střelivo*. Praha: nakladatelství Beta. ISBN 80-901853-4-7.
- [6] DUBÁNEK, M. *Od bodáku po tryskáče: nedokončené československé zbrojní projekty*. 1. vyd. Praha : Mladá fronta, 2011. 315 s. ISBN 978-80-204-2515-7
- [7] FRANĚK, O. *Zbraně pro celý svět: zahraniční obchod zbraněmi a municí koncernu brněnské zbrojovky mezi dvěma válkami..* 1. vyd. Brno: BLOK, 1970. 196 s.
- [8] HÝKEL, J.; KARLICKÝ V. *Dějiny firmy Sellier & Bellot*. 1. vyd. Praha: NAŠE VOJSKO, 2006. 263 s. ISBN 80-206-0806-0.
- [9] KRČ, M.; ŠEVČÍK, V. *Ekonomická teorie obranné průmyslové základny*. 1. vyd. Brno: Vojenská akademie, 2002. 240 s. ISBN 80-85960-38-9.
- [10] MAREŠ, M.; FORAL, J.; PETŘÍK, J.; VISINGR, L.; ZÁVĚŠICKÝ, J. *Zbrojní politika Evropské unie*. 1. vyd. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, 2006. 89 s. ISBN 80-210-4120-X.
- [11] MESÁROŠ, O. *Hospodářský a sociální vývoj Československa (1945 – 1992)*. Praha: Vědecký sborník vysoké školy ekonomické, 1996. ISNN 0572 – 3043.
- [12] PORTER, M. MICHAEL E. *Competitive strategy : techniques for analyzing industries and competitors*. New York : Free Press, 1980. 396 s. ISBN 0-02-925360-8.
- [13] PROCHÁZKA, J.; KRČ, M.; IVÁNEK, L. *Obranný průmysl České republiky po rozpadu bipolarity*. 1. vyd. Brno: Vojenská akademie, 2003. 154 s. ISBN 80-85960-67-2.

- [14] PRUCHA, V. a kolektiv. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992- 1. díl období 1918-1945*. 1. vyd. Brno: nakladatelství DOPLNĚK, 2004. 580 s. ISBN 80-7239-147-X.
- [15] PRUCHA, V. a kolektiv. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992- 2. díl období 1945-1992*. 1. vyd. Brno: nakladatelství DOPLNĚK, 2009. 1004 s. ISBN 978-80-7239-228-5.
- [16] SKŘIVAN, A. *K charakteru, rozsahu a zaměření československého vývozu v meziválečném období*. Acta Oeconomica Pragensia, roč. 15, č. 7, 2007
- [17] SKŘIVAN, A. *Zbrojní výroba a vývoz meziválečného Československa*. Technická univerzita Ostrava, 2006. ISSN 1212-3951.
- [18] ŠADA, M. a kolektiv. *Umlčené zbraně: československá zbrojní výroba 1918–1939*. 1. vyd. Praha : Naše vojsko, nakladatelství a distribuce knih, n. p., 1966. 256 s.
- [19] SHARPE, M. E. *East – Central European Economies in transitiv*. New York: Armonk, 1995. 709 s. ISBN 1-56 324-613-9.
- [20] ŠPERLING, K. *Role Svazu průmyslu a obchodu ČR v oblasti podpory výzkumu, vývoje a inovace*. In: Sborník z konference Obranný průmysl, VA Brno 2002
- [21] Časopis 2/99 *Český průmysl - Obranná a bezpečnostní technika (příloha časopisu Czech Business and Trade 6/1999)*: Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky ve spolupráci se Svazem průmyslu a dopravy, 1999. 25 s..
- [22] Časopis: *Válka REVUE Speciál – Legendární československé zbraně*. Brno: Extra Publishing, s.r.o., 2012. 98 s.

Internetové zdroje:

- [23] 75 úspěšných let, Omnipol od roku 1934. [online]. [cit. 2013-03-07]. Dostupný z WWW: <http://www.omnipol.cz/cz/download/publication-75_years.pdf/>.
- [24] BALLON, E. Obranný průmysl. [online]. [cit. 2013-02-15]. Dostupný z WWW: <http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/cs/FTU_4.8.4.pdf/>.
- [25] Budování zbrojního průmyslu v Československém pohraničí před druhou světovou válkou. *Moravske Karpaty.Cz* [online] Copyright © since 2007 [cit. 2013-05-10]. Dostupný z WWW: < http://moravske-karpaty.cz/clanky/zbrojni_prumysl.htm >.

- [26] ČERMÁKOVÁ, K.; FALTEJSEK F.; HLOUCHOVÁ I.; HORNÁT J.; KULDA T.; SOURAL A. Vyzbrojování Armády České republiky. [online] [cit. 2013-03-30]. Dostupný z WWW: < <http://evropskehodnoty.cz/wp-content/uploads/2013/03/Background-paper-Evropsk%C3%A9-hodnoty.pdf>>.
- [27] FUČÍK, J. Od obrněných vozidel a bitevních letounů k „útočné pušce“. *Militaria* [online]. 2012-07-18 [cit. 2013-02-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.militaria.cz/cz/clanky/zbrane-a-zbroj/od-obrnenych-vozidel.html>>.
- [28] Historický přehled. *Sellier & Bellot* [online]. [cit. 2013-03-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.sellier-bellot.cz/cesky/sellier-bellot-historie.php>>.
- [29] HON M. Omnipol a.s. - zpráva 2011. [online]. [cit. 2013-03-07]. Dostupný z WWW: <http://www.omnipol.cz/cz/download/vyrocnizpravy/vyrocnizprava_2011.pdf>.
- [30] KLÍMA, L.; EMINGER K. Zbrojní průmysl a vyzbrojování. *Ministerstvo obrany České republiky*. [online]. [cit. 2013-03-10]. Dostupný z WWW: <http://www.army.cz/avis/vojenske_rozhledy/zv12000/147.htm>.
- [31] Nová dimenze evropské integrace: Společná bezpečnostní a obranná politika EU. *EUROPEUM* [online]. [cit. 2013-03-7]. Dostupný z WWW: <<http://www.europeum.org/cz/integrace/26-integrace--4/579-nova-dimenze-evropske-integrace-spolecna-bezpecnostni-a-obranna-politika-eu/>>.
- [32] Profil společnosti. *Sellier & Bellot* [online]. [cit. 2013-03-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.sellier-bellot.cz/cesky/sellier-bellot-profil-spolecnosti.php/>>.
- [33] RYBÁK, P. Ekonomika ČSSR v letech padesátých a šedesátých. *Britské listy*. [online]. 2011-07-21 [cit. 2011-04-20]. Dostupný z WWW: < <http://www.blisty.cz/art/59458.html>>. ISSN 1213-1792
- [34] Sellier & Bellot: kvalitní sportovní a lovecké střelivo. *Sellier & Bellot* [online]. [cit. 2013-03-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.sellier-bellot.cz/cesky/>>.
- [35] TŮMA, M.; JANOŠEC, J.; PROCHÁZKA J. Obranná politika Československé a České republiky. [online]. [cit. 2013-02-11]. Dostupný z WWW: < http://www.mocr.army.cz/assets/multimedia-a-knihovna/publikace/bezpecnostni-temata/23-obranna-politika-ceskoslovenske-a-ceske-republiky-1989_2009.pdf>.
- [36] VALOUCH, J. Konverze obranné průmyslové základny. *Obrana a strategie*.

[online]. 2011-07-21 [cit. 2011-04-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.defenceandstrategy.eu/cs/archiv/rocnik-2005/1-2005/konverze-obranne-prumyslove-zakladny.html#.UZYUJJxdPIV>>.

[37] Výroční zpráva o kontrole vývozu vojenského materiálu, ručních zbraní pro civilní použití a zboží a technologií dvojího užití v České republice za rok 2011. *Ministerstvo průmyslu a obchodu*. [online] [cit. 2013-04-15].

[38] Vývoj hrubého domácího produktu. *Finance.cz*. [online] [cit. 2013-03-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.finance.cz/makrodata-eu/hdp/statistiky/vyvoj-hdp/>>.

[39] Vývoz zbraní z ČR loni klesl o 15 procent na 4,7 miliardy Kč. *České noviny.cz*. [online]. 2012-07-06, [cit. 2013-02-10]. Dostupný z WWW: <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/vyvoz-zbrani-z-cr-loni-klesl-o-15-procent-na-4-7miliardy-kc/814544&id_seznam=394>. ISSN 1213-5003.

[40] WEISS T. Jednotný trh v oblasti obrany?. *Europeum*. [online] [cit. 2013-03-30]. Dostupný z WWW: <http://www.europeum.org/doc/arch_eur/jednotny_trh_v_oblasti_obrany.pdf>.

[41] Zbraně, nebo lidská práva? *Zbraně.ecn.cz*. [online]. [cit. 2012-02-10]. Dostupný z WWW: <<http://zbrane.ecn.cz/cz/tiskovky.html#280806>>.

Seznam příloh

Příloha A: Vývoj hospodářství	113
Příloha B: Přezbrojování a zbrojní unifikace československé armády.....	116
Příloha C: Sellier & Bellot a.s.	118
Příloha D: OMNIPOL a.s.	121
Příloha E: Úspěchy a neúspěchy českého zbrojařského průmyslu.....	125
Příloha F: Nejvýznamnější členské organizace sdružené v AOBP	138

Příloha A: Vývoj hospodářství

Po vzniku samostatného československého státu na podzim 1918 rozpadem Rakouska – Uherska patřila jeho ekonomika k hospodářsky nejrozvinutějším ekonomikám světa. V Čechách a na Moravě bylo umístěno přes 60 % průmyslového potenciálu Rakouska – Uherska. Za rozvinutým průmyslem v Čechách a na Moravě zaostávalo Slovensko a Podkarpatská Rus. Průmysl se dále rozvíjel, ruční práci nahrazovala strojní výroba a nové technologie. Výroba stoupala v malých i velkých podnicích. Největší rozmach zaznamenal průmysl strojírenský, rostl rozvoj průmyslu chemického, hutnického, stavebního a potravinářského.

Ve dvacátých letech hospodářství v ČSR prošlo několika vlnami rozmachu a následného útlumu. Česká ekonomika byla také otevřena zahraničním investorům. Průmysl se začal rozšiřovat i na Slovensko, kde z více než 80 % převládala zemědělská výroba. Český textilní, sklářský a obuvnický průmysl byl jedním z nejvyspělejších na světě. Československý zbrojařský průmysl neměl v Evropě konkurenci. S dokončující elektrifikací ČSR se rozvíjel elektrotechnický a energetický průmysl. Již v roce 1924 dosáhla průmyslová výroba stavu jako před válkou. V roce 1928 bylo v ČSR jen 38 tisíc nezaměstnaných, což nepřestavovalo ani 1 % práceschopného obyvatelstva. Data z roku 1929 dokládají: v zemědělství pracovalo 35 % lidí, v průmyslu 34 % a téměř 31 % již tehdy ve službách. Ve stejném roce se ČSR podílela 1,4 % na celosvětové průmyslové výrobě a řadila se asi na desáté místo ve světě. [1] Krachem na newyorské burze 24. 10. 1929 nastala celosvětová krize a s ní pokles průmyslové výroby.

Ve třicátých letech pokračovala hospodářská krize. Svého vrcholu dosáhla v letech 1932 – 1933, kdy bylo v ČSR přes milion nezaměstnaných a průmyslová výroba poklesla o 40 %. V roce 1934 došlo k devalvaci koruny a průmysl přestal vyvážet do zahraničí. Vláda provedla restrukturalizaci hospodářství, čímž se urychlil jeho rozvoj. Důraz byl nadále kladen na rozvoj energetického, těžebního a těžkého průmyslu, zejména zbrojařského. Od roku 1936 se hospodářství oživilo, ale i tak bylo v tomto roce téměř 600 tisíc nezaměstnaných. V dalších letech způsobila příprava k obraně před očekávaným útokem fašistického Německa svého druhu „konjunkturu“. Na konci třicátých let byla ČSR na 15. místě na světě, měřeno na HDP na obyvatele. Předstihla Itálii, Japonsko a dosáhla úrovně srovnatelné s Francií a Belgií.

Ve čtyřicátých letech nadále probíhala hospodářská konjunktura ekonomiky. Rostl vývoz do sousedního Německa. Stavěly se nové továrny a provozovny. Některé strojírenské podniky přeorientovaly svoji výrobu na zbrojařský průmysl. Až do konce 2. světové války

byl český průmysl využíván zejména k zásobování válečným materiálem. V souvislosti s tím se několik významných továren stalo cílem spojeneckého bombardování. Nejvýznamnější byly Škodovy závody v Plzni. Vyráběla se v nich děla různých ráží, dělostřelecká munice, komponenty pro letouny a ponorky, stíhači tanků a dělostřeleckých tahačů, oprava všech zbraní. Na jaře roku 1945 představovaly dodávky skoro 30 % všech zbrojních dodávek pro německou armádu.

Po skončení 2. světové války se prvořadým úkolem stala obnova celého národního hospodářství. Byla překročena úroveň předválečné průmyslové výroby, ale plán nebyl splněn v zemědělství, které postihlo katastrofální sucho v roce 1947. V roce 1948 na přímý rozkaz Moskvy byla Československá republika donucena odmítnout tzv. Marshallův plán, program hospodářské pomoci USA při obnově válkou zničené Evropy. Československý průmysl se začal orientovat směrem na východ a začala éra socialistického plánování a pětiletok. Svět byl rozdělen na Západ a Východ a započala tzv. „studená válka“. ČSR díky tomu ztratilo důležité odbytiště svých výrobků a přišlo o větší část dovozu přírodních surovin. Přesto se sklářský, textilní a chemický průmysl během socialistického režimu pohyboval na špičkové světové úrovni. Např. pojem Bohemia Crystal byl ve světě velice dobře známý.

V roce 1949 byla založena RVHP v rámci nově vzniklých socialistických zemí. Jednalo se o mocenský nástroj na ovládnutí ekonomiky socialistických zemí Sovětským svazem. Pro ČSR se otevřely nové, dříve málo využívané trhy.

Vyústěním národní a demokratické revoluce v socialistickou, začal socialistický rozvoj ekonomiky a společnosti. Padesátá léta byla poznamenána podle sovětského vzoru uplatňováním tzv. centrálně řízeného hospodářství tj. hospodářství řízené vládou. Probíhala kolektivizace zemědělství, sdružování malých zemědělců do zemědělských družstev. Probíhalo centrální plánování pomocí ucelených plánů, tzv. pětiletok nebo dvouletek. První pětiletý plán proběhl v letech 1949 až 1953. Kromě provedené radikální pozemkové reformy bylo dokončeno znárodnění průmyslu a stavebnictví. Hlavním cílem bylo rozšířit těžké strojírenství a ostatní průmyslová odvětví, která produkují výrobní prostředky. První pětiletý plán byl překročen. Průmyslová výroba se v roce 1953 oproti roku 1948 zdvojnásobila. V roce 1955 vykazoval průmysl hodnotu o 150 % vyšší než v roce 1937.

Československo se stalo jedním z nejvyspělejších a z nejprůmyslovějších zemí v rámci RVHP. V Československu nadále probíhal velký rozvoj energetiky, hutí, těžby uhlí. Růst umožňoval především levný dovoz surovin pro výrobu a vývoz za vyšší ceny ve vztahu

k cenám základních surovin. Toto však probíhalo na úkor rozvoje lehkého a zpracovatelského průmyslu, služeb a zemědělství. V zemědělství nebyl první pětiletý plán úspěšný. Socializace zemědělství postupovala pomalu a s obtížemi. V roce 1958 však již většina zemědělské půdy náležela socialistickému sektoru. Roku 1956 začala realizace druhé pětiletky.

Vlivem ekonomické a politické situace došlo k dalším strukturálním změnám našeho hospodářství. Mělo to negativní dopad na českou ekonomiku, proto došlo v roce 1958 o první pokus o reformu naší ekonomiky, která se snažila o decentralizaci řízení a zavedení principů tržní ekonomiky. Z politických důvodů se později od této reformy ustoupilo.

V šedesátých letech se Československo vyznačovalo vysokými náklady na výrobu, prokazovalo vysokou spotřebu paliv a elektrické energie. Na světových trzích byly československé výrobky levnější než západní, ale měly horší kvalitu. Důvodem byla malá motivace pracovníků ke kvalitní práci, vysoká rozmělněnost výroby, nedostatečná vědecko-technická zajištěnost výroby. V roce 1965 začala v Československu nová hospodářská reforma s přibližně stejnými cíli, jako reforma předchozí. Bohužel její postup překazil vpád armád Varšavské smlouvy do ČSSR v roce 1968.

V sedmdesátých letech se pod tehdejší politický vliv prováděla politika zdokonalování stávajícího systému centrálního řízení a v důsledku toho docházelo k hospodářským problémům. Asi v polovině sedmdesátých let začala světová, surovinová, energetická a palivová krize. Ceny na světových trzích několikanásobně stoupaly, přičemž ČSSR nakupovala tyto zdroje ze zemí RVHP za ceny nižší, než byly světové. Nicméně průměrné ceny hotových výrobků západních zemí rostly poměrně s růstem cen surovin, naše výrobky dosahovaly jen 60-70 % úrovně cen srovnatelných výrobků. Další nepříznivý jev tkvěl v tom, že se v ČSSR musela vynakládat podstatně delší pracovní doba na pořízení spotřebních předmětů. Např. u nás musel občan na nákup průmyslového zboží a kvalitní elektroniky pracovat průměrně 12x déle než v Německu nebo Rakousku.

V osmdesátých letech dále se prohluboval rozdíl mezi výrobou pro výrobu a výrobou pro finální spotřebu. V tom se odrážel především zhoubný vliv našeho těžkého průmyslu, který vytvářel nadměrnou poptávku po zdrojích. Např. spotřeba energie za rok 1984 byla u nás asi 1,5x vyšší než ve vyspělých zemích, tedy 190 GJ oproti 120 GJ. Česká republika si v této době udržovala celkově poměrně nízké vnější zadlužení, hrubý dluh dosahoval asi 9 mld. US dolarů, ale na úkor tzv. vnitřního zadlužení.

Příloha B: Přezbrojování a zbrojní unifikace československé armády

V poválečném období byla československá armáda vybavena z válečné výzbroje československých jednotek na Západě i Východě, z přebytků SSSR, Velké Británie a USA. Existovala v ní kořist po německé armádě a ještě pozůstatky po předmnichovské československé armádě. Ve velkém rozsahu se uplatnily také německé vlivy. Nelze se tomu divit, protože kořistní německá technika byla používána po dlouhá desetiletí a řadu německých zbraní československé podniky samy po druhé světové válce vyráběly.

Košický vládní program deklaroval jako vzor nové československé armády sovětskou armádu. První vojenské dodávky ze SSSR došly již v roce 1947. V průběhu dalších 2 let byly z SSSR do Československa dodány tanky, děla, letadla a v roce 1949 technická dokumentace k zahájení licenční výroby sovětských zbraní. Do počátku 50. let byly také vyráběny zbraně vlastní československé produkce a byla zahájena činnost na vývoji mnoha zajímavých projektů. Šlo o pěchotní zbraně, dělostřelecké zbraně, vozidla a letadla. Není bez zajímavosti, že sovětské vlivy se zpočátku prosazovaly pozvolna a unifikace výzbroje fakticky neexistovala. Z SSSR nebyly dodávány zbraně nejmodernější konstrukce, ale výrobky svojí koncepcí tkvící v době 2. světové války. Teprve po změně politické situace v roce 1948 a v souvislosti se zavedením licenční výroby řady zbraní a příchodem sovětských vojenských poradců na přelomu 40. a 50. let převážil sovětský vliv.

Takže v letech 1950 až 1954 prodělala československá armáda velikou změnu co do vybavení a velikosti i co do koncepce. Fáze přezbrojení a zbrojní unifikace československé armády trvala zhruba do konce roku 1954. Jejím symbolickým zakončením byl v květnu 1955 vznik Varšavské smlouvy.

Varšavská smlouva byla vojensko-politická organizace zemí sovětského bloku. Pro Československo vstup do Varšavské smlouvy znamenal ještě větší připoutání k velmocenské politice Sovětského svazu. Rok 1955, ve kterém byla Varšavská smlouva uzavřena, je chápán jako symbolický mezník, po němž došlo k utužení unifikace výzbroje.

„Československá lidová armáda se stala jednou ze spojeneckých armád a změnila se v součást prvního strategického sledu spojeneckých vojsk. Jejím prvořadým úkolem bylo zajistit dokonalou obranu části západní hranice sovětského bloku v místech přímého dotyku ozbrojených sil obou vojensko-politických organizací, odrazit případný útok protivníka a jako součást jednoho z frontů Varšavské smlouvy přejít do rozhodného protiútku. Splnění tohoto úkolu byla podřízena její celá výstavba i příprava, které získaly výhradně

koaliční rozměr a v nichž byl ještě více potlačen národní a vlastenecký prvek. ČSLA byla budována jako „pevná

součást bratrských armád“ plnící současně i úlohu vnitřní mocenské opory komunistického režimu.“ [7, str. 3]

ČSLA tak od roku 1966 představovala základ jednotných čs. ozbrojených sil a její výcvik probíhal v podmínkách možného použití jaderných zbraní. Pokus o reformu socialismu v roce 1968 představoval pro SSSR vážné ohrožení jeho snah o upevnění jednoty Varšavské smlouvy a udržení svého výjimečného postavení v ní. Když všechny formy politického nátlaku na čs. politické velení selhaly, rozhodl SSSR v srpnu 1968 o okupaci Československa vojsky pěti spojenců Varšavské smlouvy. Tím byly definitivně ukončeny pokusy o reformy a došlo k většímu prohloubení postavení Československa jako satelitní země. *„ČSLA byla politickým rozhodnutím přisouzena pasivní role, stejně jako v letech 1938 až 1948, kdy nemohla vystoupit na obranu své vlasti, svobody a demokracie. Následné „dočasné“ rozmístění Střední skupiny sovětských vojsk v Československu postavilo naši armádu do „druhořadé“ role a znamenalo definitivní ztrátu posledních zbytků jejího národního charakteru a poslání i prestiže ve společnosti.“ [7, str. 3]*

Okupace Československa v podstatě znamenala první realizaci nové sovětské doktríny o omezené suverenitě socialistických zemí a o totálním podřízení národních zájmů společným zájmům sovětského bloku. Podpis Varšavské smlouvy fakticky dovršil rozdělení Evropy. Vztahy mezi Varšavskou smlouvou a Severoatlantickou aliancí se na více než tři desetiletí staly jedním z rozhodujících faktorů určující vývoj v Evropě a do značné míry i v globálním hledisku.

Příloha C: Sellier & Bellot a.s.

Počátky této společnosti se datují od roku 1825, kdy francouzský obchodník Louis Sellier získal privilegium od rakouského císaře Františka Josefa I. vyrábět v Praze nárazové zápalky pro pěchotní palné zbraně. Nedlouho poté přizval do firmy Jeana Mariu Nicolause Bellota. *„Pod jeho vedením se výroba rychle rozběhla a výrobky Sellier & Bellot se brzy pevně usadily na evropských i zámořských trzích. Už v roce 1830 přesáhla výroba nárazových zápalek 60 miliónů a svého vrcholu dosáhla v roce 1837, kdy bylo vyrobeno ohromné množství 156 miliónů zápalek.“* [28, str. 1]

O čtyři roky později rozšířila společnost svoji výrobu i do zahraničí. V roce 1829 založila filiálku v pruském Schönebecku. V roce 1884 byla založena filiálka v Rize, která dokázala uspokojit poptávku po nárazových zápalkách v celém Rusku i ve skandinávských zemích. V ČR došlo k registraci značky Sellier & Bellot v roce 1893. Během 1. světové války se výroba komerčního střeliva omezila a celá výrobní kapacita se využila k produkci nábojů do armádních pušek a pistolí. *„Po založení samostatného Československa v říjnu 1918 se společnost stala dominantním dodavatelem střeliva do pistolí užívaných československou armádou a policií. Došlo k dalšímu rozšíření výroby komerčního střeliva pro soutěžní střelbu a lov. Společnost expandovala na asijské a jihoamerické trhy, na nichž se s velkým úspěchem setkali pěchotní náboje Sellier & Bellot.“* [28, str. 1]

V roce 1936 byla společnost přemístěna z Prahy do Vlašimi, což se projevilo dalším jejím růstem. V roce 1992 došlo k transformaci státní společnosti na akciovou společnost Sellier & Bellot a.s. Téměř 70 % objemu výroby bylo exportováno prostřednictvím dceřiné společnosti Sellier & Bellot Trade a.s. Výrobky firmy byly vyváženy do více než sedmdesáti zemí světa. V roce 1999 získala společnost bronzovou medaili od čtenářů časopisu Deutsches Waffnen Journal v kategorii střelivo. V roce 2006 se umístila na prvním místě v soutěži Czech top 100 obdivovaných firem za rok 2006 v oboru strojírenství bez automobilové výroby. V roce 2009 se vlastníkem Sellier & Bellot a.s. stala brazilská společnost Companhia Brasileira de Cartuchos S.A. (CBC), která je známa pod značkou Magtech. Dalším členem skupiny je německý výrobce MEN, který je celosvětově uznávaným výrobcem malorážové munice pro vojenský, policejní a komerční trh. Díky spojení v jeden koncern se uvedené společnosti staly konkurenceschopnějšími a patří tak právem k největším výrobcům na světě.

Tabulky č. 27 – 29 uvádí počet zaměstnanců ve společnosti Sellier & Bellot od roku 1919 do roku 1994.

Tabulka 27: Počty dělníků pracujících v letech 1919 – 1945 v továrně na Žižkově a ve Vlašimi a zisk v Kč, K

Rok	Počet dělníků	Zisk v Kč, K
1919	1000	849 619
1920	790	1 611 086
1921	795	2 314 341
1922	1039	3 705 842
1923	872	2 811 359
1924	682	2 799 234
1925	1184	4 247 524
1926	1209	13 325 915
1927	956	4 604 828
1928	740	4 530 226
1929	855	5 799 890
1930	808	5 824 713
1931	639	4 909 975
1932	647	4 075 633
1933	562	4 552 621
1934	539	5 433 837
1935	521	6 110 525
1936	1126	6 121 206
1937	2062	7 435 358
1938	2277	7 440 453
1939	2076	7 508 514
1940	2759	9 090 288

[8, str. 188]

Tabulka 28: Počet pracovníků ve společnosti Sellier & Bellot v letech 1956 - 1975

Rok	Počet pracovníků
1956	3455
1957	3353
1958	3543
1959	3867
1960	3994
1961	4166
1962	4627
1963	4679
1964	4048
1965	4276
1966	4352
1967	4443
1968	4523
1969	4519
1970	4426
1971	4319
1972	4246
1973	4184
1974	4139
1975	4122

[8, str. 230, 249]

Tabulka 29: Celkový objem výroby zboží, export a počet pracovníků ve společnosti Sellier & Bellot

Rok	Počet pracovníků	Objem výroby zboží (v tis. Kč)	Z toho export (v tis. Kč)
1976	4077	573 114	149 489
1977	3840	547 935	140 496
1978	3829	560 872	194 117
1979	3808	556 335	206 659
1980	3841	578 699	266 955
1981	3867	603 954	244 468
1982	3870	659 034	233 611
1983	3872	651 066	248 068
1984	3801	600 745	216 456

[8, str. 250]

Obchodní politika společnosti v roce 2010

Rok 2010 se stal z pohledu obchodních výsledků společnosti rekordní v její novodobé historii. Objem celkových výkonů dosáhl hranice téměř dvě miliardy Kč. Ukazatel EBITDA/Revenues dosáhl 20,83 %. Obecně dobrá situace v celém odvětví byla tažena především zvýšenou poptávkou ve Spojených státech. Tamní domácí spotřeba odčerpávala značné kapacity domácím výrobcům a uvolnila tak trh importérům. V roce 2010 společnost obchodovala se 72 zeměmi na všech pěti kontinentech. Největší export byl do USA. Dalšími významnými trhy jsou země evropské unie a samozřejmě domácí trh v ČR. Kromě prodeje na civilním trhu si společnost upevnila pozici dodávkami ozbrojeným složkám po celém světě. Společnost opakovaně vítězila ve veřejných soutěžích u stálých zákazníků i na nových trzích. Z pohledu spokojenosti zákazníků nedocházelo k významnému zpoždování dodávek ani v době největšího boomu. Všichni zákazníci si velmi cení stabilní kvality dodávaných produktů.

Ekonomická a finanční situace společnosti v roce 2010

Společnost dosáhla v r. 2010 hospodářského výsledku po zdanění ve výši 252 243 tis. Kč, což představuje nárůst proti předchozímu roku o téměř 40 % a znamená to nejlepší hospodářský výsledek od privatizace společnosti v roce 1992. Proti roku 2009 vzrostl rovněž provozní hospodářský výsledek a přidaná hodnota, i když růst těchto ukazatelů nebyl, vzhledem k růstu cen vstupů, tak výrazný. Velice výrazně vzrostla v porovnání s rokem minulým, produktivita práce z celkových výkonů a dosáhla hodnoty více než 1,5 mil. Kč na pracovníka. Průměrný měsíční výdělek vzrostl proti roku 2009 o 5,7 % a dosáhl úrovně 20 891Kč. V porovnání s rokem minulým poklesly cizí zdroje

o více než 40 mil. Kč a celková zadluženost ke konci roku poklesla ze 48 % v roce 2009 na 38 % v roce 2010.

Aktivity v oblasti výzkumu a vývoje

V roce 2010 vynaložila společnost Sellier & Belot a.s. na výzkum a vývoj částku 21,1 il. Kč. V rámci spolupráce s firmami CBC a MEN, došlo ke spojení vývojových kapacit všech společností. Zvýšila se tak efektivnost a rychlost řešení jednotlivých vývojových úkolů.

Mezi nejvýznamnější vývojové úkoly ukončené v roce 2010 patřily:

- náboj 338 Lapua Magnum
- náboj 45 Colt
- 410 SD
- speciální střely pro policejní složky
- udělení NATO certifikace pro náboj 9mm Luger
- lovecká ekologická střela

Příloha D: OMNIPOL a.s.

Společnost OMNIPOL je velice úzce spjata s obranným průmyslem:

- OMNIPOL je jedním ze zakládajících členů Asociace obranného a bezpečnostního průmyslu České republiky (AOBP).
- OMNIPOL je tradičním dodavatelem špičkových výrobků a souvisejících služeb určených pro obranu, policii a civilní ochranu zahraničním vládním agenturám a smluvním dodavatelům.
- OMNIPOL je dlouhodobým nezávislým partnerem armády, letectva a policie ČR a podílí se na jejich nákupních a modernizačních programech.
- Základním předpokladem pro spolupráci s členskými zeměmi Severoatlantické aliance je statut registrovaného dodavatele pro Agenturu NATO pro technické zabezpečení a zásobování NAMSA.
- OMNIPOL je registrovaný v seznamu kvalifikovaných dodavatelů vedeném Ministerstvem pro místní rozvoj ČR podle zákona č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách.
- OMNIPOL je členem Hospodářské komory ČR, Smíšené obchodní komory „Východ“ a Česko-arabské podnikatelské rady.

Společnost OMNIPOL byla založena v roce 1934. Již na konci třicátých let existovala rozsáhlá zahraniční síť působící ve více než 60 zemích všech kontinentů, která umožňovala úspěšné obchodování s různými komoditami. Velmi rychlý rozvoj aktivit OMNIPOLU v prvních letech jeho existence výstižně prokazují následující údaje o vyfakturovaném obratu v tabulce č. 30.

Tabulka 30: Obrat v letech 1934 – 1939

Rok	Obrat
1934	1 380 000 Kč
1935	16 872 000 Kč
1936	131 795 000 Kč
1937	262 200 000 Kč
1938	400 000 000 Kč (firemní odhad – nedoloženo)
1939	241 622 000 Kč

[23, str. 16]

Druhá světová válka přerušila činnost této společnosti. Koncem 40. let došlo k omezení obchodních aktivit společnosti OMNIPOL. K jejich oživení došlo teprve ve druhé polovině 50. let. Předmětem činnosti se stal nákup a prodej všech komodit tvořícího se leteckého průmyslu a zařízení pro letecký provoz, dále obor loveckých a sportovních zbraní. Později

byl OMNIPOL zmocněn provádět pod dohledem vlády rovněž obchody se zbožím, které sloužily k obraně a bezpečnosti státu. Od počátku 90. let se rozšiřují aktivity a komodity tvořící obchodní nabídku společnosti.

Tabulka 31: Vybrané finanční ukazatele za rok 1997

Obrat společnosti v tis. Kč	2 947 401
Zisk před zdaněním v tis. Kč	6 896
Cash flow v tis. Kč	530 966
Celková aktiva v tis. Kč	4 905 197
Zisková marže v %	0,23
Pracovní kapitál v tis. Kč	894 000
Tržby v tis. Kč	2 641
Počet pracovníků	281
Podíl akcionářů	Chemapol Group, a.s. – 87 %

[21, str. 23]

Základní kapitál společnosti OMNIPOL a. s. ke dni 31. 12. 2011 činil 201 000 000 Kč. Dělí se na 100 kusů kmenových akcií na jméno v listinné podobě. Jmenovitá hodnota každé akcie je 2 010 000 Kč. Akcie společnosti nejsou veřejně obchodovatelné.

Tabulka 32: Majetkové účasti (ke dni 31. prosince 2011)

Obchodní firma a sídlo společnosti	Předmět činnosti	% ze základního jmění
ERA a.s., Pardubice	vývoj a výroba elektronických systémů	100,00 %
Poličské strojírný a.s., Polička	strojírenská výroba, delaborace a likvidace munice	100,00 %
Kámen Hudčice s.r.o., Hudčice	těžba a zpracování kamene	100,00 %
AUTOPOOL spol. s.r.o., Praha	pronájem nemovitostí	100,00 %
OMNIPEX s.r.o., Praha	obchodní činnost	100,00 %
SLOMEX a.s., Bratislava	obchodní činnost	100,00 %
Česká letecká servisní a.s., Praha	modernizace radionavigačních systémů letadel a vrtulníků	89,00 %
ENERGO 2000 a.s., Praha	projekční činnost v oblasti energetiky	48,79 %
RAMET C.H.M a.s., Kunovice	vývoj a výroba elektronických systémů	34,00 %
RAMET s.r.o., Kunovice	správa nemovitostí	20,00 %

V tabulkách č. 33 – 36 je provedeno zhodnocení hospodaření společnosti OMNIPOL a.s. v roce 2011. Potřebné údaje byly čerpány z výroční zprávy z roku 2011.

Tabulka 33: Celkové výnosy

	tis. Kč	%
Obchodní činnost – tržby za prodej zboží	455 126	38,83
Tržby za pronájem - leasing	85 005	7,25
Tržby z prodeje ostatních služeb	144 115	12,30
Ostatní vývoz	487 800	41,62
Celkem	1 172 046	100

Tabulka 34: Obchodní činnost - tržby za prodej zboží (bez služeb)

	tis. Kč	%
Vývoz	217 395	47,77
Dovoz	206 975	45,47
Tuzemsko	28 047	6,16
Reexport	2 709	0,60
Celkem	455 126	100

Tabulka 35: Vývoz podle kontinentů

	tis. Kč	%
Afrika	119 977	55,19
Asie	68 692	31,60
Evropa	27 229	12,52
Jižní Amerika	1 497	0,69
Celkem	217 395	100

Tabulka 36: Dovoz podle kontinentů

	tis. Kč	%
Evropa - členské státy EU	186 221	89,97
Severní Amerika	14 628	7,07
Evropa – ostatní státy	6 126	2,96
Celkem	206 975	100,00

Příloha E: Úspěchy a neúspěchy českého zbrojařského průmyslu

Ve výrobě a hlavně ve vývozu zbraní má Česká republika a před ní Československo dlouhou tradici. Již krátce po vzniku nezávislého československého státu, kdy vznikající armáda převzala částečně výzbroj z dob Rakouska-Uherska, začíná vlastní československá zbrojní výroba. Již v období Rakousko-Uherské monarchie se Škodovy závody v Plzni staly monopolním dodavatelem lodních děl pro rakouské námořnictvo. Po první světové válce začal československý zbrojní průmysl vyrábět obrněná vozidla a lehké tanky. Na jejich výrobě se podílely Škodovy závody, ČKD a Tatra. Na počátku 20. let minulého století byl položen základ leteckého průmyslu. K prvním sériově vyráběným stíhacím letounům patřily stíhací letouny Aero A-18, Avia BH-21. Mimo zbrojní podniky Aero a Avii vyvíjely své letouny také firmy Praga, Beneš - Mráz, Zlínská letecká a Tatra. Rozhodující pozici ve zbrojní výrobě měla firma Sellier & Bellot a později zbrojovky v Brně, Strakonících, Uherském Brodě, Vsetíně, Povážské Bystrici.

Československo vyrábělo takřka všechny základní druhy vojenské techniky a výzbroje a dostalo se i na jedno z předních míst mezi světové vývozce zbraní. V roce 1938 představoval vývoz zbraní celkem 7 % z celkového vývozu zboží z Československa. Podle některých zdrojů bylo Československo v polovině třicátých let minulého století největším světovým vývozcem a exportérem ručních palných zbraní a střeliva. V období druhé světové války velkou část zbrojní výrobní kapacity státu převzalo nacistické Německo, které ji využívalo pro své potřeby při vedení války. Po skončení války země pokračovala ve zbrojní výrobě i exportu. Vývoz zbraní byl vždy velmi problematický z politického hlediska. Za první republiky končily československé zbraně z velké části v balkánských státech, v Pobaltí, Číně či Latinské Americe. Za vlády KSČ pak stát svými zbraněmi vyzbrojoval nejen spřátelené režimy a ozbrojené skupiny po celém světě, ale často i skupiny či režimy, které nepatřily do sovětské sféry vlivu, ale byly schopny za dovezené zbraně dobře zaplatit. Zbraně se ze země vyvážely přes firmu Omnipol založenou již v roce 1934, která se po poválečném zestátnění v padesátých letech stala monopolním vývozcem zbraní z Československa.

Historický vývoj ukázal, že rozvoj nebo útlum zbrojní výroby byl vždy ovlivněn vývojem mezinárodní politické situace. S růstem mezinárodního napětí úzce souvisel růst poptávky po zbrojní produkci. Počátečním impulsem pro rozvoj zbrojařského průmyslu byly rozsáhlé přípravy na globální a jaderný konflikt. Od přípravy globální války se přecházelo k novým obranným strategiím v rámci kvalitativního zbrojení. Stejně jako u předválečného Československa i vláda KSČ vyráběla zbraně především na vývoz. Přes dvě třetiny vyrobených zbraní bylo určeno na export, z toho většina do zemí Varšavské smlouvy

a významná část pak do zemí rozvojových. V osmdesátých letech minulého století bylo Československo druhým největším výrobcem zbraní z celé Varšavské smlouvy a sedmým největším světovým vývozcem zbraní. Zbrojařský průmysl byl zestátněný a direktivně řízený, fungoval v plánovitě řízené ekonomice. Kryl skoro všechny materiální potřeby ozbrojených sil, byl nositelem technologického pokroku, jeho export představoval významný zdroj devizových prostředků. Zaměstnával vysoce kvalifikovanou pracovní sílu, kterou nadstandardně odměňoval. Studená válka představovala obrovský rozmach ve výrobě zbraní, vojenské techniky a materiálu. Největšího rozsahu zaznamenala zbrojní výroba na území dnešní ČR ve druhé polovině 80. let minulého století, konkrétně v roce 1987, kdy zbrojní výroba dosáhla výše 29 miliard korun, podílelo se na ní více než sto československých podniků a podle odhadů zaměstnávala přes 120 000 lidí.

Třicátá léta minulého století a druhá světová válka

Období po roce 1929, kdy naše zbrojařské firmy vystoupily ve světové konkurenci s bohatou nabídkou, přineslo růst československého zbrojního exportu. Bylo to zejména po roce 1933, kdy se projevila všeobecná zbrojní konjunktura. „V průběhu let 1930 – 1936 vzrostl československý podíl na světovém exportu zbraní na 13,4 %. Účast jednotlivých československých zbrojovek v tomto exportu však nebyla stejná, neboť naprosto rozhodující podíl patřil Škodovým závodům a Čs. zbrojovce v Brně.“ [4, str. 33 - 34]

Tabulka 37: Vývoj Zbrojovky Brno

	Akciový kapitál	Počet zaměstnanců	Zisky
Počátky existence (1919 – 1924)	30 mil (1924)	600 (v roce 1919)	70 mil mezi lety 1919 – 1934
Předválečná situace	120 mil (1938)	25 000 dělníků a 1800 úředníků (1939)	14,5 mil (1936) 20,5 mil (1937)

[18, str. 236] vlastní zpracování

Během třicátých let minulého století se díky své produkci stala Zbrojovka Brno největším exportérem pušek na světě. Od poloviny 20. let minulého století se stala takřka výhradním vývozním artiklem právě puška vzor 24 (jejíž předlohou byl systém Mauser) a její různé úpravy, které se vyrobilo do roku 1938 přes 2 miliony kusů, z toho dvě třetiny se exportovaly do různých částí světa. Puška byla exportovaná do zemí jako Bolívie, Brazílie, Čína, Guatemala, Írán, Japonsko, Jemen, Kolumbie, Mexiko, Nikaragua, Rumunsko, Turecko, Venezuela a další. Československá armáda jich měla k dispozici v roce 1938 přibližně 750 000 ks. [1, str. 210 - 212]

Dalším velmi strategickým produktem byly kulometry. Ne příliš úspěšná byla v tomto směru firma Praga, které se nepodařilo prosadit se s výrobou kulometů. Jelikož firma Praga

nevyhověla požadavkům MNO, to pověřilo výrobou kulometů Zbrojovku v Brně. Ta dostala první objednávku na kulometry v roce 1925 a do roku 1938 se těchto kulometů v různých vzorech objevilo v československé armádě přes 100 000 kusů. Při pokračujícím výzkumu vynalezlo brněnské kulometné oddělení i vlastní produkt, který již patřil mezi absolutní světovou špičku. Jednalo se o kulomet ZB vzor 30. Tento produkt si objednalo Rumunsko objednavce na 25 000 kusů. Vzor 30 si objednali na zakoupení licence na výrobu výrobci z Anglie, což byl v té době historický moment, kdy světový lídr ve zbrojní výrobě žádal Zbrojovku o jejich výrobek. Spojením anglických producentů a Zbrojovky vznikl kulomet Bren, který se pak prodával ve velkých zakázkách zadaných jak v Anglii, tak i v Brně a později i výrobě v Kanadě. Prodáván byl do mnoha zemí, např. 28 000 kusů do Číny, důležité byly objednávky z Jižní Ameriky, Afriky a dalších států Evropy. [1, str. 220 - 224]

V roce 1933 skončila hospodářská krize, která probíhala od roku 1929. Od roku 1934 došlo k období zbrojní konjunktury, kdy se až do roku 1938 každoročně zvyšovala poptávka po zbrojní produkci, tím její výroba a prodej. To dokazují tabulky č. 38 a 39.

Tabulka 38: Výše fakturovaného obrátu Zbrojovky Brno v letech 1930 – 1938 (v tis. Kč)

Rok	Tuzemsko	Export	Prodej - celkem
1930/1931	57 125	125 737	182 862
1931/1932	109 323	63 639	172 962
1932/1933	83 331	48 220	131 551
1934	105 000	275 000	380 000
1935	182 694	209 264	391 958
1936	298 685	180 161	478 846
1937	424 987	301 078	726 065
1938	721 610	526 695	1 248 305

Tabulka 39: Výše fakturovaného obrátu koncernu Škoda v letech 1930 – 1938 (v tis. Kč)

Rok	Tuzemsko			Export			Prodej - celkem
	zbrojní	mírové	celkem	Zbrojní	Mírové	celkem	
1930	176 996	668 596	845 592	559 386	229 627	789 013	1 634 605
1931	134 946	600 174	735 120	259 118	211 577	470 695	1 205 815
1932	80 954	417 064	498 018	67 317	88 851	156 168	654 187
1933	77 540	334 822	412 362	92 986	91 378	184 364	596 726
1934	288 755	282 590	571 345	89 440	128 126	217 566	788 911
1935	452 453	289 501	741 954	104 636	226 967	331 603	1 073 558
1936	253 826	253 080	506 906	324 792	172 123	496 915	1 003 821
1937	479 955	336 684	816 639	628 153	266 565	894 718	1 711 357
1938	611 794	408 916	1 020 710	682 494	273 811	956 305	1 977 015

Monopol na výrobu tanků měla v Československu ČKD Praha. V roce 1933 byl do výzbroje československé armády zaveden lehký tank LT-34. Prvních 15 tanků LT-35 přišlo do stavu 1. pluku útočné vozby v Milovicích v prosinci 1935. Ještě v létě 1938 byly tanky LT-35 nasazovány v sestavě rychlých divizí v pohraničních oblastech republiky, ale po rozbití Československa je Němci zařadili do své výzbroje. Dne 30. 10. 1935 MNO si objednalo 298 tanků LT-35 s dodáním do konce července 1937. Dalších 346 ks tanků LT-35 z ČKD bylo objednáno na vývoz. [22, str. 18 - 19]

Tabulka 40: Vývoz tanků z výroby ČKD

Typ	Objednávka pro	Rok	Počet ks
AH IV	Írán	1935	50
TNH	Írán	1935	50
R-I	Rumunsko	1936	35
AH IV – Sv	Švédsko	1937	50
LTH	Švýcarsko	1937	92
TNH – Sv	Švédsko	1938	24
LTP	Peru	1938	24
LTL	Litva	1938	21

[18, str. 134]

Československo patřilo mezi světovými válkami, především ve 30. letech, k nejvýznamnějším světovým exportérům zbraní. Tuto skutečnost vyjadřuje tabulka č. 41.

Tabulka 41: Největší výrobci zbraní v letech 1930 – 1937

Rok	Pořadí			Podíl ČSR na světovém exportu zbraní (v%)	Pozn.
	1.	2.	3.		
1930	Anglie	Francie	USA	9,5	4. ČSR
1931	Anglie	ČSR	USA	11,1	
1932	Anglie	Francie	Švédsko	4,0	7. ČSR
1933	Anglie	Francie	Švédsko	8,5	5. ČSR
1934	ČSR	Anglie	Francie	27,0	
1935	ČSR	Anglie	Francie	24,4	
1936	Francie	Anglie	ČSR	15,5	
1937	Anglie	Německo	ČSR	11,9	

[4, str. 34]

. V letech 1934 a 1935 zaujala první místo, v roce 1931 druhé místo, v roce 1936 a 1937 třetí místo, v roce 1930 čtvrté místo, v roce 1933 páté místo a v roce 1932 sedmé místo.

Zbraně se vyvážely do mnoha zemí celého světa. Nejdůležitějším vývozcem byly státy Malé dohody, kam do roku 1930 směřovalo 46 % našeho zbrojního vývozu. Ve 30. letech následně došlo k poklesu. Bylo to způsobeno především pronikáním na nové trhy, později však došlo opět k růstu. Na počátku 30. let se stal důležitou oblastí našeho exportu také Blízký a Střední Východ, především Turecko a Írán. Tato destinace se stala hlavním

odběratelem a putovalo do ní zhruba 30 % čs. zbrojního exportu. Dále se vyváželo do pobaltských republik a států Latinské Ameriky. Jejichž podíl přesáhl 20 % odběru, především díky Zbrojovce Brno a firmě Sellier & Bellot. Již v roce 1927 se otevřel trh v Číně. Toho později nejvíce využila Zbrojovka Brno. [5]

O vývozu a dovozu zbraní a nábojů vypovídá níže uvedená tabulka, z níž je patrné, že vývoz zbraní a nábojů několikanásobně převyšoval dovoz zbraní a nábojů.

Tabulka 42: Československý vývoz a dovoz zbraní a nábojů v období 1930-1938 (v mil. Kč)

Rok	Vývoz zbraní	Dovoz zbraní	Celkový vývoz	Celkový dovoz	Podíl zbrojního vývozu na celkovém	Podíl zbrojního dovozu na celkovém
1930	187	20	17 474	15 715	1,07	0,13
1931	132	12	13 149	11 801	1,00	0,10
1932	48	6	7 392	8 158	0,65	0,07
1933	106	5	5 923	6 125	1,79	0,08
1934	344	12	7 288	6 392	4,72	0,19
1935	425	21	7 947	6 743	5,35	0,31
1936	325	107	8 036	7 915	4,04	1,35
1937	347	99	11 983	10 982	2,90	0,90
1938	696	70	10235	8 390	6,80	0,83

[17, str. 25 - 26]

Zájem ze zahraničí o československé zbraně a náboje vypovídal především o kvalitě výrobků, které čs. zbrojovky nabízely. Výrobky se vyznačovaly vysokou kvalitou použitého materiálu. Konstrukce výrobků byla na vysoké úrovni i díky zdatným českým konstruktérům, především jejich nápadům a důkladné propracovanosti. Zbrojařské výrobky přesto nebyly hodnoceny pouze pozitivně. K jejich nedostatkům často patřila konstrukční složitost, pomalé zavádění automatizace zbraní, pozdní vývoj samopalů či chybějící malorážové PL kanóny, kdy MNO muselo sáhnout k dovozu švýcarských kanónů soustavy Oerlikon. Na druhé straně v některých případech čs. zbrojní výrobky naopak trendy ve světě předběhly. Příkladem může být představení jednoplošníku BH-3 od Avie na začátku 20. let, přičemž ve světě bylo trendem létat zatím na dvouplošnicích.

V roce 1933 se svět pomalu dostával z nejhlubších let hospodářské krize, což se projevilo také zvýšenou poptávkou po československých zbraních. Vývoz zbraní se zvýšil o téměř 121 % oproti roku 1932. Nejvyšší přírůstek byl zaznamenán v letech 1933 – 1934, kdy se jednalo o 225 % nárůst. Tímto rokem začíná období „zbrojní konjunktury“. Mezi rokem 1932 a rokem 1938 vývoz zbraní vzrostl o 1350 %. Rok 1938 musíme brát s rezervou, neboť válka byla už za dveřmi a poptávka po zbraních byla ohromná.

Vývoz zbraní v období „zbrojní konjunktury“ přispěl významně ke zlepšení výsledků čs. zahraničního obchodu. Ten po celá třicátá léta, až na roky 1932 – 1933, tedy roky nejhlubší krize, vykazoval aktivní saldo zahraničního obchodu. Podíl zbrojního exportu v roce 1935 dosáhl přes 5 % a v roce 1938 se vyšplhal dokonce na necelých 7 % celkového československého exportu. Ve druhé polovině 30. let se Československo podílelo na celosvětovém vývozu zbraní téměř čtvrtinou. [16] Na druhou stranu je důležité si přiznat, že „zbrojní konjunktura“ se nedá hodnotit pouze pozitivně. Obrovské sumy vládních výdajů na zbrojení sebou nesly negativa. Stát si musel na tyto výdaje půjčovat, což způsobilo nárůst deficitu veřejných rozpočtů a také růst inflace. Rostoucí výdaje stát zajišťoval skrze zvýšení daňových sazeb, což se negativně podepsalo na nižším ekonomickém potenciálu. Faktory, které vyvolaly „zbrojní konjunkturu“ sice nastartovaly z části hospodářství Československa, ale zároveň zahájily proces postupného omezování zahraničních investic a odlivu zahraničního kapitálu.

„Hodnocení výsledků exportu a jeho vlivu na československou ekonomiku v období první republiky nemůže být jednoznačně pozitivní, ani jednoznačně negativní. Jednou z dlouhodobě příznivých stránek československého zahraničního obchodu byla převaha vývozu nad dovozem. Obchodní bilance s výjimkou dvou let v době velké hospodářské krize končila přebytkem. Na druhé straně tento úspěch měl i svá slabá a kontroverzní místa. Například obchod s nejvýznamnějším partnerem, Německem, byl naopak dlouhodobě deficitní a mírného pasiva v celkové obchodní bilanci v letech velké hospodářské krize bylo dosaženo především proto, že stát podpořil výraznou redukci dovozu.“ [16, str. 378].

Dá se říci, že zbrojní výroba měla v období před druhou světovou válkou značný politický a hospodářský význam. Zbrojařský průmysl byl významným zdrojem devizových příjmů a rovněž přispíval k vyrovnanosti obchodní bilance. Zároveň kladně působil na stabilizaci československé měny. Je třeba zdůraznit, že většina vyráběné a vyvážené zbrojní techniky byla čs. původu a chráněna patenty. Důležitým nástrojem zahraničně obchodní politiky spojené s vývozem zbraní byl také prodej licencí.

Na sklonku třicátých let se stal zbrojní průmysl objektem zájmu fašistického Německa. Po okupaci Čech a Moravy byl zbrojní průmysl s dalšími průmyslovými firmami postupně integrován do německého průmyslově zbrojního systému. Po ukončení druhé světové války byla válečná zbrojní výroba, přizpůsobená potřebám německé armády, v plném rozsahu zrušena. Firmy, kterým byla válečná zbrojní výroba vnucena, a jenž se touto výrobou před válkou nezabývaly, navázaly na předválečnou strukturu civilní výroby. Firmy

se zbrojním nebo částečným zbrojním programem našly prostor pro odbyt na tehdejším nenasyčeném trhu.

Přestože v letech 1939 – 1945 sloužil československý zbrojní průmysl fašistickému Německu, neměl tolik důvěry, aby byla našim konstruktérům svěřena vývojová a konstrukční činnost. Z tohoto důvodu se ještě několik let po válce vyráběla i vojenská technika podle německých vzorů a výzbroj naší armády tvořila zčásti i ukořistěná německá technika.

Období studené války

Po rozpadu protifašistické koalice velmocí v letech 1946 – 1947 nastalo období nedůvěry ve vzájemných vztazích mezi Východem a Západem. Důsledkem byl vznik studené války s jejími politickými a hospodářskými aspekty. V roce 1947 vzniklo Informační byro komunistických a dělnických stran, které mimo jiné koordinovalo přístupy k budování moderních armád. Tím byl v Československu položen základ k obnově dosavadního a vzniku nového zbrojařského průmyslu. V letech 1949 až 1953 se kladl důraz na posílení obranyschopnosti, a tím i na rozvoj zbrojařského průmyslu. Docházelo k rozvoji výroby budováním nových výrobních kapacit.

„Zbrojní výroba zaznamenala v letech 1950-53 vzestup ze 100 na 453 %, zatímco u civilního průmyslu to bylo jen na 167 %, objem speciální (zbrojní) výroby byl v roce 1953 vyšší než celková strojírenská výroba v roce 1948. Zbrojní strojírenská výroba v letech 1948-53 stoupla 16x na podíl 32,3 % celkové strojírenské výroby. Podíl zbraní na čs. strojírenském vývozu do zemí RVHP dosáhl v roce 1952 29 %.“ [33, str. 1]

Specializační profil československého zbrojařského průmyslu se v období od počátku padesátých let formuloval jako součást specializačního procesu v rámci celého průmyslu a byl ovlivněn investiční politikou a potenciálem výzkumné a vývojové základny. *„Investice na branné účely v letech 1952-53 činily 12,67 mld. Kč, tj. 24,8 % (1952) a 34 % (1953) celkového objemu investic. Přímé investice stouply v letech 1951-53 na 299 %, nepřímé na 207,4 mld. Kčs a investice vyvolané armádou v civilní výrobě činily v letech 1952 a 1953 4,2 mld. Kč.“ [33, str. 1]*

Budování československého zbrojařského průmyslu bylo podřízeno vojenskostrategické koncepci SSSR, především šlo o závislé postavení Československa vůči SSSR, o příslušnost k RVHP a později k Varšavské smlouvě. Je tedy pochopitelné, že vyspělý československý zbrojařský průmysl byl příčinou vysokých sovětských nároků, které dlouhodobě disproporcionálně zatěžovaly ekonomiku.

Přestože již v první polovině padesátých let minulého století byla ČSLA z velké části vyzbrojena moderní výzbrojí, kvalitativní změny ve vojenství vyžadovaly její přezbrojení na podmínky ozbrojeného zápasu vedeného za použití jaderných zbraní. Charakteristickým rysem přezbrojování ČSLA byly zásadní strukturální změny zbrojařského průmyslu. „V letech 1956 – 1965 mělo být vynaloženo na investice do zbrojařského průmyslu, vlastní výrobu zbraní a na vývoz více než 51 miliard Kč“ [2, str. 59]. „Výrazně se také zvýšila rozestavěnost zbrojních závodů, délka jejich výstavby se oproti 11,5 roku v roce 1956 na konci desetiletí zvýšila na více než 17 let“. [2, str. 60].

Charakteristickým rysem se stala v jednotlivých letech velmi nerovnoměrná zbrojní výroba. V letech 1955 – 1956 byla ukončena výroba řady typů. V letech 1957 – 1958 se připravovala nová výroba a současně se zavedlo 140 nových druhů vojenské techniky. V letech 1959 – 1960 došlo k prudkému nárůstu sériové výroby nových technicky hodně náročných zbraní. Tento trend se odrazil v plánování objemu zbrojní výroby v letech 1956 – 1960, kdy nebylo dodrženo plánované tempo zbrojní výroby o více než 30 %. Podrobnější popis udává níže uvedená tabulka. Protože plánované dozbrojení a přezbrojení armády přesáhlo ekonomické možnosti naší země, došlo z tohoto důvodu k omezení a zastavení výroby některých připravených, ale již neperspektivních typů vojenské techniky.

Tabulka 43: Objem zbrojní výroby v letech 1956 – 1960 (v mil. Kčs)

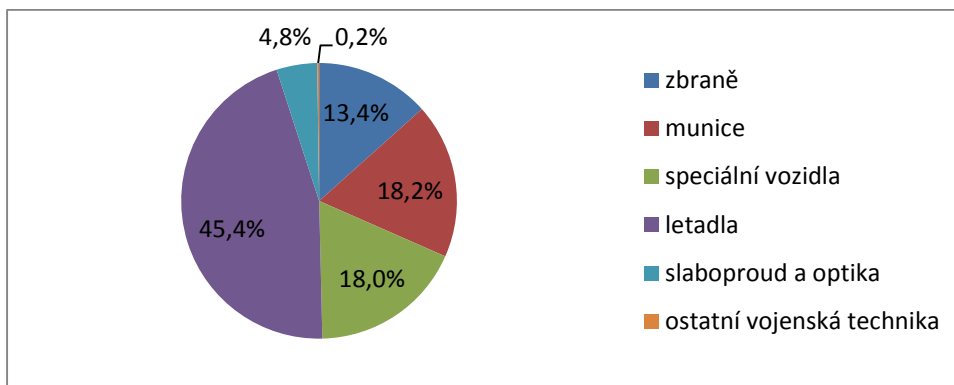
Obor	Plánované	Skutečné	v procentech
Zbraně	1 687	1 184	70,2
Munice	2 841	1 912	67,3
speciální vozidla	3 193	1 731	54,2
Letadla	4 343	3 357	77,3
slaboproud a optika	1 927	1 105	57,3
ostatní vojenská technika	1 031	1 021	99,0
Celkem	15 022	10 310	68,6

[2, str. 61]

„Ve druhé polovině padesátých let minulého století se měla obměnit celá československá zbrojní výroba tak, aby s využitím nových technologických postupů, vybudováním nových kapacit na výrobu speciálních vozidel a slaboproudého a optického průmyslu a dobudováním hutních provozů v ZJVS v Martině a ZKJV V Dubnici mohla pro potřeby Varšavské smlouvy vyrábět cvičné proudové a střední dopravní letouny ve vojenském i civilním provedení“. [2, str. 60]

Pro potřeby armády byla vyráběna stíhací proudová letadla, obrněné transportéry a speciální vozidla, pěchotní zbraně, protiletadlové kanóny, dělostřelecké radiolokátory. Dále byla zabezpečena kompletace vlastní výroby letadel, zbraní a speciálních vozidel slaboproudými a optickými přístroji a infrapřístroji.

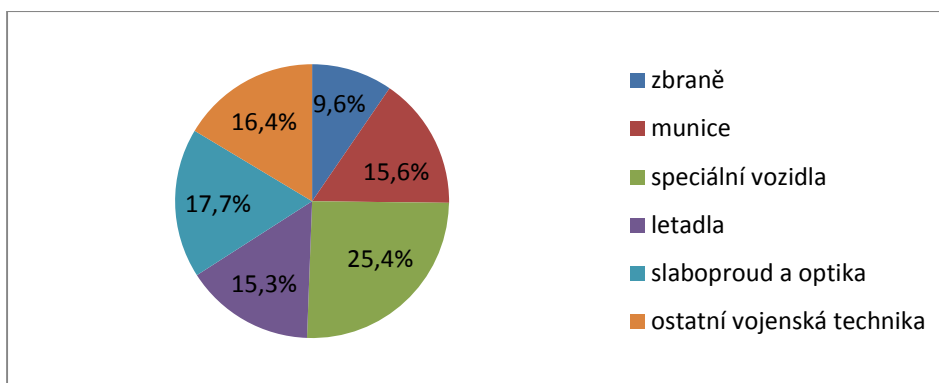
Obrázek 11: Struktura zbrojní výroby podle oborů v roce 1956

[2, str. 61]

Stav výzbroje vojsk v nových podmínkách nebyl schopen dostatečně zabezpečit obranu Československa. Zbrojařský průmysl Československa byl tak nucen reagovat na změny v armádách NATO, které byly vybaveny moderní leteckou technikou a raketovou technikou prostřednictvím změny struktury zbrojní výroby. Tím, že na konci padesátých let minulého století došlo např. k omezení produkce letounu MIG – 19 (nebyl schopen zabezpečit obranu proti modernějším bombardovacím strojům a raketovým střelám), k redukci výroby tanku T – 54A, k redukci produkce munice, výbušnin a k zastavení např. velkorážného protiletadlového kanónu KS – 19 (neumožňoval ničit rychle letící cíle ve výšce nad 15 tisíc metrů), k zastavení výroby minometu vz. 43, těžiště rozvoje se přesunulo do oboru speciálních vozidel a slaboproudé techniky.

Obrázek 12: Struktura zbrojní výroby podle oborů v roce 1960

[2, str. 61]

Od roku 1955 byl zahájen vývoz speciální techniky do rozvojových zemí a to ve výši více než 1,6 mld. Kč. Téměř 60 % bylo dodáno ze skladů MNO. Zároveň byla zajišťována i rozsáhlá technická pomoc spojená s vysíláním specialistů a školením příslušníků těchto států. „*Celkem se uskutečnil vývoz do 11 rozvojových zemí, a to především do Egypta a Sýrie. V době zvýšení napětí v jihovýchodní Asii byly uzavřeny dohody s Indonésií, kam byla dodána výzbroj pro osm pěších praporů, Do Guinejské republiky byl dodán speciální materiál pro čtyři pěší prapory. Od roku 1960 směřovaly rozsáhlé dodávky na Kubu, a to za velmi nevýhodných podmínek (značná část měla formu daru).*“ [2, str. 65] Na přípravě a zajištění těchto vývozu se významně podíleli příslušníci ČSLA. Jednalo se téměř o dva tisíce transportů, jejichž střežená si vyžádalo více než 4000 příslušníků ČSLA. Vývoz speciálního materiálu přispěl mimo jiné i k tomu, že poprvé v roce 1960 bylo ve vzájemném obchodě s kapitalistickými státy, mezi něž byly počítány i země tzv. Třetího světa, dosaženo aktivního salda.

„*Prudký rozvoj exportu v druhé polovině padesátých let byl výsledkem uzavření třístranných dohod mezi Sovětským svazem, Československem a jednotlivými členskými státy Varšavské smlouvy, podle nichž sovětská strana uhradila ČSR dvě třetiny dodávek těmto zemím v rámci čs. – sovětského clearingů a poskytla jim současně na tyto dodávky dlouhodobý úvěr.*“ [2, str. 66] Tyto smlouvy měly především využít vybudované kapacity zbrojního průmyslu v Československu a zajistit vyzbrojování armád ostatních zemí, které si mohly dovoz zbraní kvůli platebním potížím dovolit.

„*V polovině padesátých let tvořil vývoz zbraní do zemí socialistického tábora (včetně SSSR) 10 – 15 % celkového vývozu do těchto států. Do rozvojových zemí byl největšího objemu dosaženo v roce 1956 v souvislosti se Suezskou krizí a export zbraní činil jednu pětinu celkového vývozu. Do konce roku 1957 bylo např. vyvezeno 1960 tanků T-34/85 a SD-100, 1180 cvičných proudových letounů MiG-15UTI a 560 proudových letounů MiG-15 a Mig-15bis.*“ [2, str. 66]

Tabulka 44: Vývoz a dovoz speciálního materiálu v letech 1956 – 1960 (v mil. Kčs)

Rok	Vývoz	Dovoz
1956	334	152
1957	234	98
1958	388	-
1959	217	178
1960	153	391

[2, str. 65] vlastní úprava

Na konci padesátých let došlo k značnému poklesu vývozu. Hlavní příčina spočívala v tom, že Československo nevyrábělo v dostatečné míře perspektivní vojenskou techniku

a zároveň se lidově demokratické státy necítily být vázány smlouvami o dodávkách zbrojní techniky a vypovídaly sjednané závazky. Tím způsobily těžkosti nejen čs. zbrojnímu průmyslu, ale i celému národnímu hospodářství.

Vývoz zbraní se na celkovém československém vývozu zboží v letech 1966 – 1970 podílel mezi 10 – 11 %. Zhruba do roku 1970 byla výroba zbraní a vojenské techniky hodnotově z 50 % určena pro domácí potřebu a z 50 % použita pro vývoz. K takové proporcii se předválečný zbrojní průmysl dopracoval v letech 1936 – 1939. „V letecké výrobě směřovalo téměř 90 % vyráběných letounů do SSSR, výroba některých typů tanků byla určena výhradně na vývoz a obdobná situace byla u bojových vozidel pěchoty. Na vývozu zemních vozidel se z 90 % podílely tanky ze závodu ZTS Martin, Dubnica nad Váhom a Detva. Od 60 let se vyváželo kolem 250 – 300 bojových tanků ročně.“ [11, str. 204]

Co se týče teritoriální struktury vývozu, Československo vyváželo zbrojní techniku v letech 1952 – 1970 především do členských zemí Varšavské smlouvy, v menší míře do Vietnamu a na Kubu, z nesocialistických zemí to byly arabské země, některé země Afriky či Asie. Např. v letech 1966 – 1970 činil vývozní podíl socialistických zemí 70 % a ostatních zemí (Egypt, Irák, Indie, Sýrie) 30 %. Podrobnější obraz zahraničně obchodních operací udává tabulka č. 45.

Tabulka 45: Čs. zahraniční obchod s vojenskou technikou v letech 1952 – 1970 (v mil. Kčs. obchodní parity)

Ukazatel	1952 -55	1956 - 60	1961 – 65	1966 – 70
Socialistické země				
dovoz			5 195	6 282
vývoz	2 151	3 238	5 325	9 151
saldo			+ 130	+ 2869
Ostatní země				
dovoz	8	17	33	52
vývoz	273	1 795	1087	2 865
saldo	+ 265	+ 1 778	+ 1 054	+ 2 813
inkaso			1 150	2 245

[11, str. 205]

Z údajů v tabulce č. 45 vyplývá, že obchod se zbraněmi vykazoval se socialistickými zeměmi již v první polovině 60. let aktivní saldo. Aktivum obchodní bilance s ostatními zeměmi a s ním spojené inkaso bylo používáno ke krytí pasiv v obchodních stycích s vyspělými kapitalistickými státy.

Dlouhodobý přehled o územní orientaci zahraničního obchodu se zbraněmi za období skoro třiceti let podává tabulka č. 46.

Tabulka 46: Územní orientace čs. zahraničního obchodu s vojenskou technikou v letech 1961 – 1989 (v %)

Období	Dovoz		Vývoz		Balance	
	SZ	OZ	SZ	OZ	SZ	OZ
1961 - 65	99,4	0,6	83,0	17,0	11,0	89,0
1966 - 70	99,2	0,8	76,2	23,8	50,5	49,5
1971 - 75	98,2	1,8	78,0	22,0	45,0	55,0
1976 - 80	97,3	2,7	76,0	24,0	38,9	61,1
1981 - 85	98,1	1,9	67,7	32,3	28,3	71,4
1986 - 89	98,8	0,2	81,4	18,6	30,3	69,7

[11, str. 208]

SZ – Socialistické země

OZ – Ostatní země

Z tabulky č. 46 vyplývá, že vývoj obchodu s vojenskou technikou se socialistickými zeměmi v podstatě odráží úspěšné zvládnutí vývozní kompenzace za rychle se zvyšujícími dovozy. Vývoz zbraní do ostatních zemí rostl až do poloviny 80. let. Nejvyšších hodnot ve vývozu i dovozu bylo dosaženo u obou skupin zemí v roce 1986. V dalších letech obrat obchodu postupně klesal. Hlavním důvodem poklesu vývozu do socialistických zemí bylo snížení nákladů na obranu ve státních rozpočtech, postupné snižování stavů armády. Hlavním důvodem poklesu vývozu do ostatních zemí byla platební neschopnost rozvojových zemí, omezené možnosti poskytovat úvěry na vývoz zbraní, nejistota při plnění platebních podmínek arabských zemí.

Zbrojní výroba kulminovala v roce 1987. „Její objem dosáhl asi 29 mld. Kč a podíl na celkové průmyslové výrobě 3 %. Na strojírenské výrobě se v kulminačním období pohyboval podíl výroby zbraní v rozmezí 10 – 11 %. Na zbrojní výrobě se podílelo přibližně 100 podniků: na Slovensku bylo umístěno 60 % kapacity zbrojního průmyslu. Do zbrojní výroby bylo zapojeno kolem 73 tisíc pracovníků. Dalších 60 – 80 tisíc pracovních sil participovalo nepřímou v kooperujících a dodavatelských podnicích, které zbrojním podnikům dodávaly zařízení, materiál, součástky, polotovary apod. Ve slovenském zbrojním průmyslu bylo zaměstnáno 45 – 46 tisíc pracovníků, v českém 26 – 28 tisíc osob. K největší koncentraci zbrojní výroby a pracovních sil došlo ve středoslovenském regionu, v němž pracovalo na vojenských programech 32,6 % z celkového počtu pracovníků čs. zbrojní výroby, dále pak v jihomoravské oblasti (23 %) a v pražské aglomeraci (17,4 %).“ [11, str. 208 - 209]

Po dobu fungování činnosti hlavní technické správy při MZO byl v platnosti princip přímého vztahu zahraniční směny zbrojního zboží ke státnímu rozpočtu. Zpočátku plynuly

do státního rozpočtu všechny zdroje a dotovány byly všechny potřeby, později došlo ke změnám. Údaje z let 1971 – 1990 zachycuje tabulka č. 47, přičemž položka ostatní odvody zahrnuje odvody z rozdílů mezi dosaženými cenami a přímými obchodními náklady, poplatky z účasti na vládních úvěrech, odvody z odpisů a jiné.

Tabulka 47: Vztah zahraničně obchodní činnosti se zbraněmi ke státnímu rozpočtu v letech 1971 – 1990 (v mil. Kčs)

Ukazatel	1971 – 1980	1981 – 1990
Odvody do státního rozpočtu	4 025	6 205
z toho:		
z výsledků hospodaření	2 172	3 208
ostatní odvody	1 853	2 997
Dotace ze státního rozpočtu	975	650
Výsledný vztah ke státnímu rozpočtu	+ 3050	+ 5 555

[11, str. 210]

Státní odpočet odčerpával také značnou část bilančního zisku formou dodatkových odvodů, což činilo zhruba 85 – 90 % tohoto zisku. Nepříznivě se projevil nedostatek prostředků v rizikovém fondu, kdy nebylo pamatováno na pokles obchodu se zbraněmi a nebyly tak k dispozici zdroje pro krytí rizik.

Příloha F: Nejvýznamnější členské organizace sdružené v AOBP

Podniky umístěné v oblasti Střední Čechy a hlavní město Praha:

- Letecká technika a její zařízení

AERO Vodochody a.s., AERO TRADE a.s., AVIATION SERVICE a.s., BAE Systems Ltd., Česká letecká servisní a.s., Československá exportní spol. s r.o., Glomex MS s.r.o., INA s.r.o., LD Aviation Prague s.r.o., LOM PRAHA s.p., MPI Group s.r.o., OMNIPOL a.s., PRAGA Export s.r.o., VR Group a.s., ZENIT spol. s r.o.

- Systémy velení a jeho vybavení

BAE Systems Ltd., PRAMACOM Prague s.r.o., Saab Czech s.r.o., T - CZ a.s., TTC TELEKOMUNIKACE s.r.o.,

- Radiolokační systémy

ATS – TELECOM PRAHA a.s., AVIATION SERVICE a.s., BAE Systems Ltd., Česká letecká servisní a.s., ICZ a.s., INTV s.r.o., NESS Czech s.r.o., Saab Czech s.r.o., T - CZ a.s., TTC TELEKOMUNIKACE s.r.o., TESLA a.s.

- Obrněná a jiná vozidla a vybavení

Česká letecká servisní a.s., EXCALIBUR ARMY spol. s r.o., P PRAGA Export s.r.o.,

- Zbraně, systémy řízení palby, munice

BANZAI spol. s r.o., Česká letecká servisní a.s., Glomex MS s.r.o., MPI Group s.r.o., Sellier & Bellot a.s. (Vlašim), STV GROUP a.s.

- Ženižní chemické a zdravotnické vybavení

AUDIOPRO s.r.o., CCE Praha spol. s r.o., Metrostav a.s., ORITEST spol. s r.o., TESLA V.T. – MIKROEL s.r.o., TESLA a.s.

- Vývoj, výcvik a opravárenství

AVIATION SERVICE a.s.,

Podniky umístěné v oblasti Severovýchod (Liberecký kraj, Královéhradecký kraj, Pardubický kraj)

- Letecká technika a její zařízení

ELDIS Pardubice s.r.o., TENE0 3000 s.r.o. (Smržovka)

- Systémy velení a jeho vybavení

TENEO 3000 s.r.o. (Smržovka)

- Radiolokační systémy

ELDIS Pardubice s.r.o., ERA a.s, RETIA a.s.

- Obrněná a jiná vozidla a vybavení

SVOS spol. s r.o. (Přelouč), TENEO 3000 s.r.o. (Smržovka)

- Zbraně, systémy řízení palby, munice

EXPLOSIA a.s., Poličské strojírný a.s. (Polička)

- Ženižní chemické a zdravotnické vybavení

AVEC CHEM s.r.o., Poličské strojírný a.s. (Polička), KARBOX s.r.o. (Hořice),
Poličské strojírný a.s. (Polička), S. P. M. Liberec s.r.o.

Podniky umístěné v oblasti Jihovýchod (Kraj Vysočina, Jihomoravský kraj)

- Letecká technika a její zařízení

První brněnská strojírna Velká Bíteš a.s.

- Ženižní chemické a zdravotnické vybavení

AURA s.r.o. (Brno), B. O. I. S. – FILTRY spol. s r.o. (Brno), TRADE FIDES a.s.
(Brno)

Podniky umístěné v oblasti Střední Morava (Olomoucký kraj, Zlínský kraj)

- Letecká technika a její zařízení

MESIT holding a.s. (Uherské Hradiště)

- Systémy velení a jeho vybavení

EVPU Defence a.s. (Uherské Hradiště), MESIT holding a.s. (Uherské Hradiště),
Meopta Systems s.r.o. (Přerov), Ray service a.s. (Staré město)

- Radiolokační systémy

MESIT holding a.s. (Uherské Hradiště)

- Obrněná a jiná vozidla a vybavení

Meopta Systems s.r.o. (Přerov),

- Zbraně, systémy řízení palby, munice

Česká zbrojovka a.s. (Uherský Brod), Meopta Systems s.r.o. (Přerov), ZEVETA
Bojkovice a.s.

- Ženišní chemické a zdravotnické vybavení
ZEVETA Bojkovice a.s.

Podniky umístěné v oblasti Moravskoslezsko (Moravskoslezský kraj)

- Systémy velení a jeho vybavení
VOP CZ s. p. (Šenov u Nového Jičína), VOP GROUP s.r.o. (Český Těšín)
- Radiolokační systémy
VOP CZ s. p. (Šenov u Nového Jičína)
- Obrněná a jiná vozidla a vybavení
TATRA a.s. (Kopřivnice), VOP CZ s. p. (Šenov u Nového Jičína)
- Ženišní chemické a zdravotnické vybavení
VOP CZ s. p. (Šenov u Nového Jičína)